

Bosna i Hercegovina
Federacija Bosne i Hercegovine
KANTON SARAJEVO
Zavod za izgradnju Kantona

Босна и Херцеговина
Федерација Босне и Херцеговине
КАНТОН САРАЈЕВО
Завод за изградњу Кантона

Bosnia and Herzegovina
Federation of Bosnia and Herzegovina

CANTON SARAJEVO
Canton Development Institute

BROJ JAVNE NABAVKE: 05-036- 340 /19

KONKURSNA DOKUMENTACIJA **/Tenderska dokumentacija/**

**Konkurs za izradu Idejnog rješenja Centralnog spomen obilježja svim poginulim
braniteljima opkoljenog Sarajeva 1992-1995.godine na području Kantona Sarajevo na
lokaciji Trga Oslobođenja - Alija Izetbegović, Općina Stari Grad**

Sarajevo, decembar 2019. godine

e-mail: zik@zik.ks.gov.ba, <http://zik.ks.gov.ba>
Tel: + 387 (0) 33 254-900, + 387 (0) 33 254-945,
+ 387 (0) 33 254-921
Fax: + 387 (0) 33 226-523
Sarajevo, Kaptol 3

Bosnia and Herzegovina
Federation of Bosnia and Herzegovina

CANTON SARAJEVO
Canton Development Institute

Na osnovu člana 70. Zakona o organizaciji organa uprave u F BiH („Službene novine FBiH“, broj:35/05), a u vezi sa članom 18. stav (1), članom 33. stav (1) tačka (b) i 35. Zakona o javnim nabavkama Bosne i Hercegovine („Sl. glasnik BiH“, broj 39/14) i u skladu sa Sporazumom br. 03-033-59/19 od 14.02.2019. godine zaključenim između Ministarstva za boračka pitanja Kantona Sarajevo i Zavoda za izgradnju Kantona Sarajevo, Direktor Zavod za izgradnju Kantona Sarajevo r a s p i s u j e

KONKURS ZA IZRADU IDEJNOG RJEŠENJA

Konkurs za izradu Idejnog rješenja Centralnog spomen obilježja svim poginulim braniteljima opkoljenog Sarajeva 1992-1995.godine na području Kantona Sarajevo na lokaciji Trga Oslobođenja - Alija Izetbegović, Općina Stari Grad

OPŠTI USLOVI KONKURSA

Investitor: MINISTARSTVO ZA BORAČKA PITANJA KANTONA SARAJEVO

Adresa: Ul. Reisa Džemaludina Čauševića 1, Sarajevo

IDB/JIB: 4200662450000

Telefon: 033 562-012

Faks: 033 562-251

e-mail: mbp@mbp.ks.gov.ba

Organizator i provoditelj konkursa: ZAVOD ZA IZGRADNJU KANTONA SARAJEVO, Ugovorni organ

Adresa: Ul. Kaptol br.3, Sarajevo

IDB/JIB: 4200141480000

Telefon: 033 254-921

Faks: 033 226- 523

e-mail: zik@zik.ks.gov.ba

Kontakt osoba: Elma Saračević, dipl.ing.arh, tel. 033/254-942; e-mail:/elma.saracevic@zik.ks.gov.ba/

Brčić Amra, ing.građ, tel.033/ 254-945

Vrsta i tip konkursa: javni, anonimni, dvostepeni

Jezici konkursa : Službeni jezici BiH

Predmet javnog konkursa: Izrada Idejnog rješenja Centralnog spomen obilježja svim poginulim braniteljima opkoljenog Sarajeva 1992-1995. godine na području Kantona Sarajevo na lokaciji Trga Oslobođenja - Alije Izetbegovića, Općina Stari Grad, koje treba da se uklopi u urbanističko-arhitektonsko ambijentalni koncept, kao i umjetničko oblikovanje kako je dato u Projektnom zadatku koji je sastavni dio Konkursne dokumentacije

Klasifikacija konkursa: Oznaka i naziv iz JRJN 71200000-0 – arhitektonske i srodne usluge

Alternativne ponude: Učesnici na konkursu imaju pravo ponuditi samo jedan konkursni rad. Nisu dozvoljeni alternativni konkursni radovi.

Svrha i cilj konkursa: Cilj Konkursa je dobijanje kvalitetnog idejnog rješenja za Centralno spomen obilježje svim poginulim braniteljima opkoljenog Sarajeva 1992-1995. godine na području Kantona Sarajevo. Prostor u kome treba osmisliti spomen obilježje, dio je gradskog parka, te Idejno rješenje treba da u ambijentalnom, prostornom i vizuelnom smislu dostojanstveno i trajno sačuva uspomenu na poginule borbe i građane koji su dali živote za svoj grad. Predloženo rješenje treba da se integriira u osnovne funkcije

Bosnia and Herzegovina
Federation of Bosnia and Herzegovina
CANTON SARAJEVO
Canton Development Institute

gradskog života, obzirom da se nalazi u užem gradskom jezgru, te da bude centralno mjesto okupljanja i obilježavanja stradanja branitelja opkoljenog Sarajeva u periodu 1992-1995.godine.

Konkurs za izradu idejnog rješenja se provodi kako bi Ugovorni organ izabrao učesnika ili učesnike koji su ponudili najbolje idejno rješenje, sa ciljem da se dodijeli nagrada pobjedniku ili pobjednicima konkursa. Za umjetničko – autorsku ideju, odnosno za učesnike najboljeg idejnog rješenja, predviđena je dodjela nagrada za tri prvoizabrana rada.

Pravo učešća na konkursu: Pravo učestvovanja na konkursu imaju sva zainteresirana pravna i fizička lica, kao i autorski timovi iz zemlje ili inostranstva, bez obzira na teritorijalnu pripadnost, koja posjeduju obrazovanje iz oblasti arhitekture, urbanizma, likovnih, primjenjenih umjetnosti. Svaki učesnik, pojedinac ili autorski tim može učestvovati samo sa jednim konkursnim radom.

Učesnik konkursa ne može biti lice koje je neposredno angažovano na pripremi i sprovođenju Konkursa, članovi komisije, zaposleni u organu koji raspisuje Konkurs, kao ni lica koja su u srodstvu ili neposredno surađuju sa istim.

INFORMACIJE O KONKURSNOJ / TENDERSKOJ DOKUMENTACIJI

Obavještenje o nabavci za javni, anonimni, dvostepeni Konkurs za izradu idejnog rješenja objavit će se na portalu javnih nabavki, web stranici Zavoda za izgradnju Kantona Sarajevo, u „Službeni glasnik BiH“, te u dnevnim novinama „Avaz“ i „Oslobođenje“

Konkursna/tenderska dokumentacija je besplatna i može se preuzeti na web stranici Zavoda za izgradnju Kantona Sarajevo www.zik.ks.gov.ba. Zainteresovani ponuđači mogu tražiti pojašnjenja konkursne/tenderske dokumentacije od Zavoda za izgradnju Kantona Sarajevo u pisanoj formi blagovremeno na e-mail: elma.saracevic@zik.ks.gov.ba, najkasnije 20 dana prije isteka roka za predaju konkursnih radova. Sva pojašnjenja biće sastavni dio konkursne/tenderske dokumentacije i objavit će se na web stranici Zavoda za izgradnju Kantona Sarajevo.

Učesnik koji preuzme konkursnu dokumentaciju stiče pravo učešća na konkursu. Predajom rada svaki učesnik prihvata propozicije i uslove date ovim konkursom. Nekompletni konkursni radovi neće se uzimati u razmatranje.

Uz ovu konkursnu/ tendersku dokumentaciju se dostavlja:

- Projektni zadatak sa prilogima
- Obrazac - Prijava na konkurs: Prilog 1;
- Obrazac- Sadržaj rada: Prilog 2;
- Obrazac- Podaci o autorima: Prilog 3;
- Obrazac- Ugovor o autorskom djelu – nacrt: Prilog 4;
- Obrazac- Izjava autora o izvornom autorskom djelu: Prilog 5;
- Obrazac- Izjava autora o prenosu autorskih prava: Prilog 6;
- Obrazac- Inicijalna finansijska ponuda: Prilog 7;

ROKOVI i NAČIN DOSTAVLJANJA

- **početak konkursnog roka** je dan objave konkursne dokumentacije na stranici Zavoda za izgradnju Kantona Sarajevo (www.zik.ks.gov.ba), **25.12.2019.godine**.
- **rok za postavljanje pitanja** - najkasnije 20 dana prije isteka roka za predaju konkursnog rada, tj. **07.02.2020. godine**.
- **rok za predaju konkursnog rada** je 64 dana od dana objave konkursne dokumentacije, tj. **28..02.2020. godine (petak) do 12:45 sati**.

Bosnia and Herzegovina
Federation of Bosnia and Herzegovina
CANTON SARAJEVO
Canton Development Institute

Ponuda/konkursni rad bez obzira na način dostavljanja, mora biti zaprimljena u Zavodu, na adresi navedenoj u ovoj konkursnoj/tenderskoj dokumentaciji, do datuma i vremena navedenog u obavještenju o nabavci i ovoj konkursnoj/tenderskoj dokumentaciji.

Ponude/konkursni radovi predaju se do **28.02.2020. godine (petak) do 12:45 sati** na protokol **Zavoda za izgradnju Kantona Sarajevo, Ul. Kaptol br. 3, 71 000 Sarajevo**, lično ili poštom/brzom poštom sa naznakom: „KONKURS ZA IZRADU IDEJNOG RJEŠENJA CENTRALNOG SPOMEN OBILJEŽJA SVIM POGINULIM BRANITELJIMA OPKOLJENOG SARAJEVA 1992-1995.GODINE NA PODRUČJU KANTONA SARAJEVO NA LOKACIJI TRGA OSLOBOĐENJA -ALIJA IZETBEGOVIĆ, OPĆINA STARI GRAD“ i **identifikacionom šifrom** po izboru autora.

Prilikom predaje ponude/konkursnog rada na protokol Zavoda za izgradnju Kantona Sarajevo izdat će se „Potvrda o blagovremenom prijemu konkursnog rada“ sa navedenom identifikacionom šifrom učesnika Konkursa.

Sve ponude/konkursni radovi dostavljeni nakon datuma i vremena navedenog u obavještenju o nabavci i ovoj konkursnoj/tenderskoj dokumentaciji su **neblagovremene i neće biti zaprimljene na protokol Zavoda za izgradnju Kantona Sarajevo**.

MJESTO, DATUM I VRIJEME JAVNOG OTVARANJA PONUDA/KONKURSNIH RADOVA

Javno otvaranje blagovremeno pristiglih ponuda/ konkursnih radovi bit će organizovano iz dva puta:

PRVO JAVNO OTVARANJE KONKURSNIH RADOVA:

Blagovremeno pristigli konkursni radovi se otvaraju u prostorijama Zavoda za izgradnju Kantona Sarajevo, ul. Kaptol br. 3, velika sala, dana **28.02.2019. godine (petak) sa početkom u 13:00 sati**.

Ovo javno otvaranje konkursnih radova podrazumjeva otvaranje **koverte „PRIJAVA NA KONKURS“** koja sadrži popunjene obrazce „**Prijava na Konkurs**“ (Prilog 1) i „**Sadržaj rada**“ (Prilog 2) sa utvrđivanjem dostavljenih priloga navedenih u sadržaju rada, o čemu će biti sačinjen Zapisnik o prijemu konkursnih radova.

Konkursna komisija/stručni žiri će u roku od 15 dana, od dana prvog javnog otvaranja konkursnih radova, na zatvorenim sastancima izvršiti pregled **konkursnih radova označenih „identifikacionom šifrom“** i sačiniti konačni Izvještaj o postupku u kojem donosi Odluku o izboru jednog ili više najpovoljnijih rješenja **konkursnih radova označenih „identifikacionom šifrom“** i dostavlja ugovornom organu na dalje postupanje.

Ova Odluka biti će objavljena na web stranici Zavoda za izgradnju Kantona Sarajevo, u dnevnim novinama „Avaz“ i „Oslobođenje“, zajedno sa pozivom za drugo javno otvaranje koverata sa imenima nagrađenih autora.

Ukoliko nijedno od pristiglih rješenja, prema ocjeni Konkursne komisije, ne bude zadovoljavalo zadate kriterije, konkurs može biti poništen.

DRUGO JAVNO OTVARANJE KONKURSNIH RADOVA:

Nakon obavještenja Odluke o izboru jednog ili više najpovoljnijih konkursnih radova označenih „šifrom“, Konkursna komisija/ stručnog žirija će na drugom javnom otvaranju, prema „šiframa“ izabranih radova otvoriti kovertu sa nazivom „**AUTOR**“, nagrađenih konkursnih radova.

Ova koverta sadrži dvije koverte sa istom „identifikacionom šifrom“ i to: **Koverta A - „PODACI O AUTORU“** (popunjeni i ovjereni Prilozi 3, 4, 5 i 6) i **Koverta B - „INICIJALNA FINANSIJSKA PONUDA“** (popunjen i ovjeren Prilog 7) za realizaciju autorskog djela. Na drugom javnom otvaranju će biti otvorene obje koverte i u Zapisnik sa otvaranja će biti uneseni podaci o Autorima najpovoljnijih radova i vrijednost inicijalnih finansijskih ponuda.

Bosnia and Herzegovina
Federation of Bosnia and Herzegovina
CANTON SARAJEVO
Canton Development Institute

NAGRADE I OTKUPI

Konkursna komisija će pristupiti ocjenjivanju pristiglih konkursnih radova. Odlukom Komisije dodijelit će se nagrade i to:

- I nagrada – 25.000,00 KM
- II nagrada – 15.000,00 KM
- III nagrada – 9.000,00 KM

Ukupan fond nagrada iznosi: 49.000,00 KM

Dodijeljene nagrade podrazumijevaju otkup autorskog djela (idejnog rješenja) odnosno nagrađeni radovi nakon sprovedenog konkursa i isplatom nagrada postaju isključivo vlasništvo Ministarstva za boračka pitanja, radi korištenja za svrhu sa kojom je konkurs raspisan, a to je pokretanje pregovaračkog postupka za realizaciju djela u organizaciji implementatora - Zavoda, ugovaranja izrade spomenika, pribavljanje adekvatne projektne dokumentacije za idejno arhitektonsko rješenje partera čitavog lokaliteta, eventualno pokretanje procedure za izmjene i dopune Urbanističkog projekta potrebnog za realizaciju odabranog djela, pribavljanje urbanističke saglasnosti, izradu tehničke dokumentacije/izvedbenih projekata partera i pribavljanje građevinske dozvole.

Nagrade se dodjeljuju u brutto iznosu i u njima su sadržani svi porezi i doprinosi na autorsko djelo i ostala zakonom propisana davanja.

Nagrada ujedno predstavlja i naknadu za autorska prava autora, uz mogućnost eventualne dorade/korekcije parternog rješenja, ukoliko tijela nadležna za prostorno planiranje i/ili izdavanje urbanističke saglasnosti budu zahtjevala neke ispravke/korekcije, a što je uključeno u ugovor o autorskom djelu. Autor preuzima obavezu da nadgleda realizaciju izrade parternog rješenja kroz izradu Idejnog i izvedbenih projekata, zaključno do završetka izvođenja radova.

Nacrt ugovora o autorskom djelu sa pravima i obavezama autora je sastavni dio ove Tenderske dokumentacije (**Prilog 4**). Nacrt ugovora treba biti potpisan od strane autora.

Autor odabranog djela takođe je u obavezi da izvrši eventualne popravke, a prema sugestijama žirija, što će biti definirano kroz ugovor o autorskom djelu.

Nagrade će biti dodijeljene u roku od 15 dana od dana potpisa Ugovora o autorskom djelu.

Učesnici konkursa koji ne budu nagrađeni, nakon okončanja postupka provođenja konkursa odnosno od pravosnažnosti rješenja, odnosno nakon završetka zajedničke izložbe radove mogu preuzeti lično na adresi naručioca.

Ukoliko nijedno od pristiglih rješenja, prema ocjeni konkursne komisije, ne bude zadovoljavalo zadate kriterije, konkurs može biti poništen.

Pregovarački postupak:

Nakon uspješno provedenog javnog, anonimnog, dvostepenog Konkursa i nakon što Ministarstvo za boračka pitanja Kantona Sarajevo osigura potrebna sredstva (na bazi cijena iz inicijalne/početne ponude) za realizaciju izrade Spomen obilježja, sa svim autorima odabranih Idejnih rješenja / pobjednicima Konkursa vodit će se pregovarački postupak bez objave obavještenja, u skladu sa članom 23. stav 1, alineja a) Zakona o javnim nabavkama BiH („Službeni glasnik BiH“, broj 39/14).

Za ovaj postupak javne nabavke će se sačiniti nova Odluka o pokretanju pregovaračkog postupka, sa novom tenderskom dokumentacijom koja će biti sačinjena sukladno predloženoj realizaciji spomen obilježja,

Bosnia and Herzegovina
Federation of Bosnia and Herzegovina
CANTON SARAJEVO
Canton Development Institute

zavisno od materijalizacije djela, načina izrade djela, zaključno sa montažom, odnosno postavljanjem djela na lokaciji.

Tenderskom dokumentacijom za provedbu pregovaračkog postupka bez objave obavještenja bit će definisani uslovi lične i profesionalno - tehnicke sposobnosti autora/kandidata, te sa autorima /kandidatima koji ispune uslove provesti pregovore za:

- ugovaranje izrade Spomen obilježja/skulptorskog rješenja u stvarnim dimenzijama i ponuđenoj materijalizaciji;
- konsultantske usluge Naručiocu – Zavodu Implementatoru pri izradi Idejnog projekta i Izvedbene projektne dokumentacije parternog rješenja tokom cijele realizacije projekta, tokom izrade projektne dokumentacije i tokom izvođenja radova;
- eventualno pokretanje procedure za izmjene i dopune Urbanističkog projekta potrebnog za realizaciju odabranog djela, pribavljanje urbanističke saglasnosti;

a što će se definisati „Ugovorom o autorskom djelu“ čiji je nacrt sastavni dio ove tenderske dokumentacije, **(Prilog 4)**. U pregovaračkom timu Zavoda za izgradnju Kantona Sarajevo i Ministarstva za boračka pitanja će učestvovati predsjednik i dva člana žirija, što će se definirati posebnom Odlukom i pripadajućim Rješenjem.

Shodno navednim uslugama i radovima, koji će biti predmet pregovora, učesnici Konkursa treba da sačine svoju „**Inicijalnu finacijsku ponudu**“ za realizaciju autorskog djela. **Cijena iz inicijalne finansijske ponude biti će inicijalna/početna ponuda za pregovore u pregovaračkom postupku**, kao i osnova za osiguranje potrebnih finansijskih sredstava za realizaciju djela.

Napomena: **Nivo nagrade ne uvjetuje realizaciju djela.**

KONKURSNA KOMISIJA/ STRUČNI ŽIRI

Odabir najboljeg Idejnog rješenja izvršiće Konkursna komisija/Žiri imenovana Rješenjem broj: 03-033-1206 od 24.12.2019. godine u sastavu:

1. Prof. dr. Mehmed Akšamija, predsjednik komisije
2. Prof. dr. Aida Abadžić-Hodžić, član komisije
3. Prof. mr. Šehić Mirsad, član komisije
4. Emeritus prof. mr. Stjepan Roš, član komisije
5. Prof. dr. Dubravka Pozderac Lejlić, član komisije
6. Aida Halilagić, dipl.ing.arh, član komisije ispred Zavoda za planiranje razvoja Kantona Sarajevo
7. Osman Smajlović, član komisije ispred Ministarstva za boračka pitanja KS

Sekretar komisije: Anka Petrović, dipl. ing. građ i Elma Saračević, dipl.ing.arh (predstavnici ispred Zavoda za izgradnju Kantona Sarajevo, bez prava glasa), Brčić Amra (predstavnik Zavoda za izgradnju Kantona Sarajevo za izradu konkursne/tenderske dokumentacije). Radu Komisije/Žirija će prisustvovati Predsjednik koordinacije boračkih udruženja gosp. Ismet Imamović, bez prava glasa.

Konkursna komisija će u toku evaluacije predloženih idejnih rješenja poštovati pravila struke iz oblasti arhitekture, urbanizma, dizajna, likovnih umjetnosti, primjenjenih umjetnosti i svih kriterija koji su sadržani u konkursnoj dokumentaciji.

Konkursna komisija zadržava pravo da ne izabere nijedno Idejno rješenje ukoliko smatra da nijedno od dostavljenih konkursnih radova ne zadovoljava kriterije konkursa, te u tom slučaju raspisivač konkursa nije obavezan dodijeliti nagrade.

Takođe, ukoliko konkursna komisija smatra da dostavljena rješenja nisu zadovoljila sa stanovišta jednog ili više traženih elemenata konkursa, zadržava pravo da ne dodijeli jednu ili dvije predviđene nagrade, bilo da se radi o prvoj, drugoj ili trećoj nagradi.

Bosnia and Herzegovina
Federation of Bosnia and Herzegovina
CANTON SARAJEVO
Canton Development Institute

KRITERIJ ZA OCJENJIVANJE RADOVA

Konkursni radovi moraju biti usklađeni sa uslovima raspisa konkursa. Konkursna komisija će pored ispunjenosti tih uslova vrednovanje i ocjenjivanje vršiti na osnovu slijedećih kriterijuma:

- Originalnost i inovativnost ideje, te uvjerljivost rješenja
- Estetski, likovni i oblikovni kvalitet rješenja
- Prostorna usklađenost sa postojećim ambijentom tj. odnos prema kontekstu
- Funkcionalne, oblikovne i prostorne kvalitete, tehničko tehnološke karakteristike rješenja, te materijalizacija i održavanje
- Izvodljivost predloženog rješenja
- Racionalnost i ekonomičnost rješenja

KONKURSNI RAD (tekstualni, grafički, skulptorsko rješenje)

Učesnici prema priloženom Projektnom zadatku i uslovima konkursa izrađuju Idejno rješenje koje treba da sadrži pored Obrazaca (Priloga od 1-7) datih konkursnom/tenderskom dokumentacijom i slijedeće tekstualne i grafičke priloge kako slijedi:

- **Tekstualni dio**

Tekstualno obrazloženje sa precizno definisanim aspektima konceptualnog rješenja, razvojem ideje, opisom ideje i koncepta konkursnog rješenja. Pismeno obrazloženje idejnog rješenja uraditi na maksimalno 2 stranice A4 formata; opisati dimenzije spomenika u prostoru, kontekst (lokacija, priroda, urbanitet), kao i materijalizaciju. Tekstualni dio mora biti označen jedinstvenom šifrom autora rada

- **Grafičko parterno rješenje (arhitektura, uređenje partera)**

Autor konkursnog rješenja za spomen obilježje treba dostaviti parterno rješenje po svom slobodnom izboru uz grafički prikaz u vidu skica, crteža i sl. u razmjeri po svom izboru prezentirano na A3 formatu uvezano u fasciklu. Prikaz vlastitog konkursnog rješenja uklopljeno u partersko rješenje treba dostaviti u jednom primjerku nakaširano na kartonu formata B0, a u svrhu organizovanja izložbe. Parterno rješenje mora biti označeno jedinstvenom šifrom autora rada.

Napomena: Za realizaciju parternog rješenja po ideji autora biće zadužen Zavod za izgradnju Kantona Sarajevo, kako u pogledu provođenja aktivnosti za osiguranje potrebne planske dokumentacije, tako i za obezbjeđenje izrade idejnog i izvedbenih projekata svih faza, te izvođenja radova. Odabrani autor će imati pravo uvida u cijeli tok osiguranja planske dokumentacije, izrade idejnog i izvedbenih projekata, kao i pristup lokaciji prilikom izvođenja radova.

- **Skulptorsko rješenje spomenika** treba da sadrži tekstualni dio sa opisom i dimenzijama skulpture u prostoru. Prezentacija skulptorskog rješenja je po izboru autora (3 D skica/prikaz, 3D print ili umanjen model, vizualizacija umjetničkog djela u prostoru), kao i razmjera i materijal od kojeg će biti izrađen model je po izboru autora.

Bosnia and Herzegovina
Federation of Bosnia and Herzegovina
CANTON SARAJEVO
Canton Development Institute

NAČIN DOSTAVLJANJA KONKURSNIH RADOVA

Autori svoje radove dostavljaju u neprozirnoj zatvorenoj kutiji, mapi, omotu ili slično (zavisno od veličine priloga koji se dostavljaju), sa **upisanom identifikacionom šifrom po izboru autora** i naznakom: „KONKURS ZA IZRADU IDEJNOG RJEŠENJA CENTRALNOG SPOMEN OBILJEŽJA SVIM POGINULIM BRANITELJIMA OPKOLJENOG SARAJEVA 1992 - 1995. GODINE NA PODRUČJU KANTONA SARAJEVO NA LOKACIJI TRG OSLOBOĐENJA - ALIJA IZETBEGOVIĆ, OPĆINA STARI GRAD“ i adresom primaoca: **Zavod za izgradnju Kantona Sarajevo, Ul. Kaptol br. 3, 71 000 Sarajevo.**

Ova neprozirna zatvorena kutija, mapa,omot sadrži:

1. KOVERTA „**PRIJAVA NA KONKURS**“
2. KOVERTA „**AUTOR**“
3. TEKSTUALNI DIO KONKURSNOG RADA
4. GRAFIČKO PARTERNO RJEŠENJE (ARHITEKTURA,UREĐENJE PARTERA)
5. SKULPTURSKO RJEŠENJE SPOMENIKA

1) **KOVERTA** (neprozirna i zatvorena) sa naznakom „**PRIJAVA NA KONKURS**“ na sredini, te u gornjem desnom uglu ista **identifikacijska šifra**, u kojoj su sadržani sljedeći podaci:

- Prijava na konkurs - **Prilog 1** (popunjen obrazac)
- Sadržaj rada - **Prilog 2** (popunjen obrazac)

2) **KOVERTA** (neprozirna i zatvorena) sa naznakom „**AUTOR**“ na sredini, te u gornjem desnom uglu ista identifikacijska šifra, sa napomenom „NE OTVARAJ – OTVARA KONKURSNA KOMISIJA/ŽIRI“, sadrži 2 koverte (**Koverta A i Koverta B**) sa istom identifikacionom šifrom i to:

Koverta A: „PODACI O AUTORU“

- Podaci o autorima: **Prilog 3** (popunjen obrazac)
- Ugovor o autorskom djelu – nacrt: **Prilog 4** (potpisan)
- Izjava autora o izvornom autorskom djelu: **Prilog 5** (ovjerena kod nadležnog općinskog organa)
- Izjava autora o prenosu autorskih prava: **Prilog 6** (ovjerena kod nadležnog općinskog organa)

Koverta B „INICIJALNA FINANSIJSKA PONUDA“

- Inicijalna finansijska ponuda za realizaciju autorskog djela: **Prilog 7**, (popunjen i potpisan imenom autora)

3) **TEKSTUALNI DIO KONKURSNOG RADA** sa precizno definisanim aspektima konceptualnog rješenja, razvojem ideje, opisom ideje i koncepta konkursnog rješenja. Pismeno obrazloženje idejnog rješenja uraditi na maksimalno 2 stranice A4 formata; opisati dimenzije spomenika u prostoru, kontekst (lokacija, priroda, urbanitet), kao i materijalizaciju. Tekstualni dio mora biti označen jedinstvenom šifrom autora rada

4) **GRAFIČKO PARTERNO RJEŠENJE (ARHITEKTURA, UREĐENJE PARTERA)** dostaviti parterno rješenje po svom slobodnom izboru uz grafički prikaz u vidu skica, crteža i sl. u razmjeri po svom izboru prezentirano na A3 formatu uvezano u fasciklu. Prikaz prezentirano na A3 formatu uvezano u fasciklu. Prikaz vlastitog konkursnog rješenja uklopljeno u partersko rješenje treba dostaviti u jednom

Bosnia and Herzegovina
Federation of Bosnia and Herzegovina
CANTON SARAJEVO
Canton Development Institute

primjerku nakaširano na kartonu formata B0, a u svrhu organizovanja izložbe. Parterno rješenje mora biti označeno jedinstvenom šifrom autora rada.

- 5) SKULPTURSKO RJEŠENJE SPOMENIKA** sadrži tekstualni dio sa opisom i dimenzijama skulpture u prostoru. Presentacija skulptorskog rješenja je po izboru autora (3 D skica/prikaz, 3D print ili umanjen model, vizualizacija umjetničkog djela u prostoru), kao i razmjera i materijal od kojeg će biti izrađen model je po izboru autora. Rješenje mora biti označeno jedinstvenom šifrom autora rada. Autor treba da obrati pažnju na pakovanje "Modela-skulpture" da ga zaštiti od oštećenja prilikom dostave konkursnog rada. Zavod ne odgovara za oštećenja nastala prilikom transporta konkursnog rada koji se šalje poštom.

Ponude/konkursni radovi predaju se do **28..02.2020. godine (petak) do 12:45 sati** na protokol **Zavoda za izgradnju Kantona Sarajevo, Ul. Kaptol br.3, 71 000 Sarajevo**, lično ili poštom/ brzo poštom.

ZAVRŠNE ODREDBE

Predajom radova autor pristaje na uslove konkursa, na javno izlaganje i publiciranje rada od strane naručioca. Učesnik je dužan držati svoj rad anonimnim do objave rezultata konkursa. Dokumentaciju priloženu u podlogama konkursa, ponuđači/ kandidati mogu koristiti isključivo u svrhu izrade konkursnog rada. Organizator i provoditelj konkursa ima pravo da sve pristigle radove prezentira putem: oglašavanja konkursnih rezultata u medijima, pripreme i organizacije izložbe svih radova i javne prezentacije istih.

Organizator i provoditelj konkursa ne odgovara za oštećenja nastala radom Konkursne komisije, te postavljanjem izložbe konkursnih radova.

Ovaj konkurs raspisan je u skladu sa Zakonom o javnim nabavkama Bosne i Hercegovine.

Svi sporovi koji mogu nastati iz ovog konkursa prvenstveno će se rješavati dogovorom ili arbitražom, a u slučaju da se ne riješe, nadležan je Sud u Sarajevu.

POUKA O PRAVNOM LIJEKU

Žalba se izjavljuje Ugovornom organu u pisanoj formi direktno ili preporučenom poštom, u skladu sa članom 99. Zakona o javnim nabavkama BiH. Rokovi izjavljivanja žalbe ugovornom organu su definisani u članu 101. Zakona o javnim nabavkama BiH. Žalilac je obavezan platiti naknadu za pokretanje žalbenog postupka u skladu sa članom 108. Zakona o javnim nabavkama BiH.

PRILOZI

- Projektni zadatak sa prilogima
- Obrazac - Prijava na konkurs: **Prilog 1**
- Obrazac - Sadržaj rada: **Prilog 2**
- Obrazac - Podaci o autorima: **Prilog 3**
- Obrazac - Ugovor o autorskom djelu – nacrt: **Prilog 4**
- Obrazac - Izjava autora o izvornom autorskom djelu: **Prilog 5**
- Obrazac - Izjava autora o prenosu autorskih prava: **Prilog 6**
- Obrazac - Inicijalna finansijska ponuda: **Prilog 7**

JAVNI, ANONIMNI, DVOSTEPENI

KONKURS

ZA IZRADU IDEJNOG RJEŠENJA CENTRALNOG SPOMEN OBILJEŽJA SVIM
POGINULIM BRANITELJIMA OPKOLJENOG SARAJEVA 1992-1995 GODINE NA
PODRUČJU KANTONA SARAJEVO NA LOKACIJI TRGA OSLOBOĐENJA –
ALIJA IZETBEGOVIĆ, OPĆINA STARI GRAD

PRIJAVA NA KONKURS

1. Ovim putem prijavljujem se na Konkurs za izradu idejnog rješenja Centralnog spomen obilježja svim poginulim braniteljima opkoljenog Sarajeva 1992-1995 godine na području Kantona Sarajevo na lokaciji Trga Oslobođenja – Alija Izetbegović, Općina Stari Grad pod šifrom _____
2. Ovim putem izjavljujem da sam saglasan sa tenderskom dokumentacijom i uslovima datim tenderskom dokumentacijom i konkursom
3. Ovim putem izjavljujem da: (zaokružiti A ili B)
 - A. Saglasan sam da za potrebe organizovanja izložbe rad bude izložen sa punim imenom autora
 - B. Nisam saglasan da za potrebe organizovanja izložbe rad bude izložen sa punim imenom autora, već isključivo pod šifrom rada _____

Datum prijave

Šifra rada

JAVNI, ANONIMNI, DVOSTEPENI

KONKURS

ZA IZRADU IDEJNOG RJEŠENJA CENTRALNOG SPOMEN OBILJEŽJA SVIM
POGINULIM BRANITELJIMA OPKOLJENOG SARAJEVA 1992-1995 GODINE NA
PODRUČJU KANTONA SARAJEVO NA LOKACIJI TRGA OSLOBOĐENJA – ALIJA
IZETBEGOVIĆ, OPĆINA STARI GRAD

SADRŽAJ RADA, šifra _____

- 1) Koverta pod nazivom „**PRIJAVA NA KONKURS**“, šifra _____
- 2) Koverta pod nazivom „**AUTOR**“ sa naznakom „**NE OTVARAJ/OTVARA
KONKURSNA KOMISIJA/ŽIRI**“, šifra _____.
Ova koverta sadrži dvije odvojene zatvorene koverta (koverta A i koverta B)

Koverta A sadrži:

- Podaci o autoru – **Prilog 3**
- Parafiran Nacrt ugovora o autorskom djelu (bez upisane visine nagrade) –
Prilog 4
- Izjava autora o izvornom autorskom djelu – **Prilog 5**
- Izjava autora o prenosu autorskih prava – **Prilog 6**

Koverta B sadrži:

- a) Inicijalna finansijska ponuda – **Prilog 7**
- 3) Tekstualno obrazloženje (format A4) – **šifra** _____
- 4) Grafičko parterno rješenje (format A3) – **šifra** _____
- 5) Skulptursko rješenje spomenika – **šifra** _____

Napomena: Potrebno je zaokružiti priloge u koverti A i kovertu B, koje će se otvoriti na drugom javnom otvaranju.

Šifra rada

JAVNI, ANONIMNI, DVOSTEPENI

KONKURS

ZA IZRADU IDEJNOG RJEŠENJA CENTRALNOG SPOMEN OBILJEŽJA SVIM
POGINULIM BRANITELJIMA OPKOLJENOG SARAJEVA 1992-1995 GODINE NA
PODRUČJU KANTONA SARAJEVO NA LOKACIJI TRGA OSLOBOĐENJA –
ALIJA IZETBEGOVIĆ, OPĆINA STARI GRAD

PODACI O AUTORIMA

U cilju eventualnog zaključenja ugovora o dodjeli nagrade ili otkupu potrebno je čitko upisati podatke za pravno lice, fizičko lice ili ako se radi o autorskom timu podatke svih članova autorskog tima:

PRAVNO LICE

Naziv pravnog lica: _____

Adresa: _____

IDB/JIB: _____

Općina u kojoj se nalazi naznačena adresa: _____

Broj žiro računa: _____

Banka kod koje se vodi žiro račun: _____

Kontakt telefon: _____

E-mail: _____

Potpis ovlaštenog lica: _____

FIZIČKO LICE

Prezime i ime autora ili vođe autorskog tima:

JMBG (jedinstveni matični broj građanina): _____

Adresa stanovanja, koja je upisana u LK _____

Općina u kojoj se nalazi naznačena adresa: _____

Broj žiro računa: _____

Banka kod koje se vodi žiro račun: _____

Kontakt telefon: _____

E-mail: _____

Procenat nagrade: _____

Potpis: _____

Prezime i ime člana autorskog ima:

JMBG (jedinstveni matični broj građanina): _____
Adesa stanovanja , koja je upisana u LK _____
Općina u kojoj se nalazi naznačena adresa: _____
Broj žiro računa: _____
Banka kod koje se vodi žiro račun: _____
Kontakt telefon: _____
E-mail: _____
Procenat nagrade: _____
Potpis: _____

Prezime i ime člana autorskog ima:

JMBG (jedinstveni matični broj građanina): _____
Adesa stanovanja , koja je upisana u LK _____
Općina u kojoj se nalazi naznačena adresa: _____
Broj žiro računa: _____
Banka kod koje se vodi žiro račun: _____
Kontakt telefon: _____
E-mail: _____
Procenat nagrade: _____
Potpis: _____

Prezime i ime člana autorskog ima:

JMBG (jedinstveni matični broj građanina): _____
Adesa stanovanja , koja je upisana u LK _____
Općina u kojoj se nalazi naznačena adresa: _____
Broj žiro računa: _____
Banka kod koje se vodi žiro račun: _____
Kontakt telefon: _____
E-mail: _____
Procenat nagrade: _____
Potpis: _____

ZAVOD ZA IZGRADNJU KANTONA SARAJEVO, 71000 Sarajevo, Ul. Kaptol br. 3. (u daljem tekstu: Naručilac: Zavod -Implementator projekta), koga zastupa direktor **Mirza Hulusić**, dipl. ing.arh.
i

_____, (JMB: _____), L.K.
br. _____ izdata u MUP _____)(u daljem tekstu: Autor), iz
_____, ul. _____ br. _____.

Zaključili su u Sarajevu dana _____ 2020. Godine

UGOVOR O AUTORSKOM DJELU

**za izradu Idejnog rješenja Centralnog spomen obilježja svim poginulim
braniteljima opkoljenog Sarajeva 1992-1995.godine na području Kantona Sarajevo
na lokaciji Trga Oslobođenja - Alija Izetbegović, Općina Stari Grad, Sarajevo**

Član 1.

Autor se obavezuje da će Naručiocu –Zavodu, u ime i za račun Investitora Ministarstva za boračka pitanja Kantona Sarajevo, izraditi i ustupiti za dalje korištenje slijedeće dijelo, koje se sastoji od:

-Skulptorskog rješenja spomenika svim poginulim braniteljima opkoljenog Sarajeva 1992-1995. godine na lokaciji Trga Oslobođenja - Alija Izetbegović, lokalitet Općina Stari Grad;

-grafičkog parternog rješenje lokaliteta Trga Oslobođenja - Alija Izetbegović, lokalitet Općina Stari Grad;

-tekstalnog obrazloženje idejnog rješenja spomen obilježja sa materijalizacijom i dimenzijama spomenika u prostoru;

Idejno rješenje Spomen obilježja za koje je Autoru dodijeljena _____ nagrada na raspisanom Konkursu za izradu Idejnog rješenja centralnog spomen obilježja svim poginulim braniteljima opkoljenog Sarajeva 1992-1995. godine na području Kantona Sarajevo na lokaciji Trga Oslobođenja Alija Izetbegovića, lokalitet Općina Stari Grad, od _____ 2019. godine.

Član 2.

Autor se obavezuje da će dijelo iz Člana 1. ovog Ugovora predati Naručiocu, iskorisano po ocjeni i sugestijama Komisije/stručnog žirija, u roku od 10 dana od dana potpisa Ugovora.

Član 3.

Autor ovim Ugovorom prenosi na Investitora -Ministarstvo za boračka pitanja Kantona Sarajevo autorska prava i prava korištenja i javnog objavljivanja djela iz Čl. 1. ovog Ugovora.

Naručilac i Investitor ne može prenositi ovo pravo na treće lice bez saglasnosti Autora.

Član 4.

Autorom se obavezuje pružati konsultantske usluge Naručiocu –Zavodu Implementatoru pri izradi Idejnog projekta i Izvedbene projektne dokumentacije parternog rješenja tokom cijele realizacije projekta: tokom izrade projektne dokumentacije i tokom izvođenja radova, a shodno raspisu iz Konkursa.

Autorom se obavezuje pružati konsultantske usluge za eventualno pokretanje procedure za izmjene i dopune Urbanističkog projekta potrebnog za realizaciju odabranog djela, pribavljanje urbanističke saglasnosti;

Član 5.

Ugovor o realizaciji, odnosno izradi Spomen obilježja/skulptorskog rješenja spomenika u stvarnim dimenzijama i ponuđenoj materijalizaciji ugovorit će se posebnim Ugovorom nakon provedenog Pregovaračkog postupka sa odabranim autorom skulptorskog rješenja spomenika.

Član 6.

Naručilac se obavezuje da Autoru isplati autorski honorar za nagrađeno djelo i konsultantske usluge iz člana 4. ovog Ugovora, shodno Odluci o nagradama Stručnog žirija i u roku od 15 dana od dana predaje autorskog djela i potpisa ugovora:

- u brutto iznosu od _____ KM
(slovima: _____ 00/100 KM)
- u netto iznosu od _____ KM (slovima: _____ 00/100KM)

Član 7.

Način plaćanja autorskog honorara:

Na račun Autora br. _____ kod
_____ banke u _____.

Član 8.

Sva moralna i materijalna prava Autora koja za njega proističu iz ovog Ugovora štitiće Autorska agencija F BiH.

Član 7.

Na sve što ovim Ugovorom nije predviđeno, a tiče se prava i obaveza Autora i Naručioca primjenjuje se Zakon o autorskim pravima.

Član 8.

U slučaju spora po ovom Ugovoru nadležan je sud u Sarajevu.

Član 9.

Ovaj Ugovor sačinjen je u četiri (4) istovjetna primjeraka, od kojih jedan (1) pripada Autoru, a tri (3) pripadaju Naručiocu.

AUTOR

Ime i prezime:

NARUČILAC

DIREKTOR

Mirza Hulusić, dipl. ing.arh

Broj: 03-033-_____/20

Sarajevo, _____2020. godine.

JAVNI, ANONIMNI, DVOSTEPENI

KONKURS

ZA IZRADU IDEJNOG RJEŠENJA CENTRALNOG SPOMEN OBILJEŽJA SVIM
POGINULIM BRANITELJIMA OPKOLJENOG SARAJEVA 1992-1995 GODINE NA
PODRUČJU KANTONA SARAJEVO NA LOKACIJI TRGA OSLOBOĐENJA –
ALIJA IZETBEGOVIĆ, OPĆINA STARI GRAD

IZJAVA AUTORA O IZVORNOM AUTORSKOM DJELU

Ovim putem izjavljujem da je autorski rad urađen za potrebe konkursa za izradu Idejnog rješenja Centralnog spomen obilježja svim poginulim braniteljima opkoljenog Sarajeva 1992-1995 godine na području Kantona Sarajevo na lokaciji Trga Oslobođenja – Alija Izetbegović, Općina Stari Grad, predat pod šifrom _____ izvorno autorsko djelo.

Ime i prezime autora: _____

Potpis: _____

Napomena: Ova Izjava mora biti ovjerena kod nadležnog Općinskog organa

JAVNI, ANONIMNI, DVOSTEPENI

KONKURS

ZA IZRADU IDEJNOG RJEŠENJA CENTRALNOG SPOMEN OBILJEŽJA SVIM
POGINULIM BRANITELJIMA OPKOLJENOG SARAJEVA 1992-1995 GODINE NA
PODRUČJU KANTONA SARAJEVO NA LOKACIJI TRGA OSLOBOĐENJA –
ALIJA IZETBEGOVIĆ, OPĆINA STARI GRAD

IZJAVA AUTORA O PRENOSU AUTORSKIH PRAVA

Ovim putem izjavljujem da ću ukoliko budem među nagrađenim radovima autorska prava i prava korištenja i javnog objavljivanja predloženog Idejnog rješenja Centralnog spomen obilježja svim poginulim braniteljima opkoljenog Sarajeva 1992-1995 godine na području Kantona Sarajevo na lokaciji Trga Oslobođenja – Alija Izetbegović, Općina Stari Grad pod šifrom _____ prenijeti na Ministarstvo za boračka pitanja Kantona Sarajevo.

Ime i prezime autora: _____

Potpis: _____

Napomena: Ova Izjava mora biti ovjerena kod nadležnog Općinskog organa

JAVNI, ANONIMNI, DVOSTEPENI

KONKURS

ZA IZRADU IDEJNOG RJEŠENJA CENTRALNOG SPOMEN OBILJEŽJA SVIM
POGINULIM BRANITELJIMA OPKOLJENOG SARAJEVA 1992-1995 GODINE NA
PODRUČJU KANTONA SARAJEVO NA LOKACIJI TRGA OSLOBOĐENJA –
ALIJA IZETBEGOVIĆ, OPĆINA STARI GRAD

INICIJALNA FINANSIJSKA PONUDA

Ovim putem izjavljujem da inicijalna finansijska ponuda za realizaciju skulptorskog rješenja spomen obilježja svim poginulim braniteljima opkoljenog Sarajeva 1992-1995 godine na području Kantona Sarajevo na lokaciji Trga Oslobođenja – Alija Izetbegović, Općina Stari Grad (bez uključenja cijene partera) iznosi _____ **KM bez PDV-a**, tj. _____ **sa PDV-om**.

PRAVNO LICE

Naziv pravnog lica: _____
Šifra rada: _____
Adresa: _____
Kontakt telefon: _____
E-mail: _____
Potpis ovlaštenog lica: _____

FIZIČKO LICE

Ime i prezime autora ili vođe autorskog tima: _____
Šifra rada: _____
Adresa: _____
Kontakt telefon: _____
E-mail: _____
Potpis ovlaštenog lica: _____

**Konkurs za izradu Idejnog rješenja centralnog spomen obilježja svim poginulim
braniteljima opkoljenog Sarajeva 1992-1995. godine na području Kantona Sarajevo na
lokaciji Trga Oslobođenja - Alija Izetbegović, Općina Stari Grad**

-Projektni zadatak-

OPĆI USLOVI KONKURSA

Investitor: Ministarstvo za boračka pitanja Kantona Sarajevo

Implementator: Zavod za izgradnju Kantona Sarajevo

Vrsta i tip konkursa: Konkurs za izradu idejnog rješenja centralnog spomen obilježja

Konkurs je javni, anonimni, dvostepeni

Jezici konkursa: Službeni jezici u BiH

Predmet konkursa: Izrada Idejnog rješenja centralnog spomen obilježja svim poginulim braniteljima opkoljenog Sarajeva 1992-1995.godine na području Kantona Sarajevo na lokaciji Trga Oslobođenja - Alija Izetbegović, Općina Stari Grad, koje treba da se uklopi u urbanističko-arhitektonsko ambijentalni koncept, uz umjetničko oblikovanje, kako je dato u Projektom zadatku koji je sastavni dio Konkursne dokumentacije.

Cilj konkursa: Cilj Konkursa je dobijanje kvalitetnog idejnog rješenja za centralno spomen obilježje svim poginulim braniteljima opkoljenog Sarajeva 1992-1995. godine na području Kantona Sarajevo. Prostor u kome treba osmisliti spomen obilježje, dio je gradskog parka, te Idejno rješenje treba da u ambijentalnom, prostornom i vizuelnom smislu dostojanstveno i trajno sačuva uspomenu na poginule borce i građane koji su dali živote za svoj grad. Predloženo rješenje treba da se integrira u osnovne funkcije gradskog života, obzirom da se nalazi u užem gradskom jezgru, te da bude centralno mjesto okupljanja i obilježavanja stradanja branitelja opkoljenog Sarajeva u periodu 1992-1995.godine.

Konkurs za izradu idejnog rješenja se provodi kako bi Ugovorni organ izabrao učesnika ili učesnike koji su ponudili najbolje idejno rješenje, sa ciljem da se dodijeli nagrada pobjedniku ili pobjednicima konkursa. Za umjetničko-autorsku ideju, odnosno za učesnike najboljeg idejnog rješenja predviđena je dodjela nagrada za tri prvoizabrana rada.

UVODNE INFORMACIJE ZA IZRADU KONKURSNOG RJEŠENJA

U skladu sa Sporazumom o međusobnim pravima i obavezama pri realizaciji projekta izgradnje Centralnog spomen obilježja svim poginulim braniteljima opkoljenog Sarajeva 1992-1995. godine na području Kantona Sarajevo na lokaciji Trga Oslobođenja - Alija Izetbegović, Općina Stari Grad Sarajevo, Zavod za izgradnju Kantona Sarajevo je nadležan da izradi projektni zadatak za provođenje konkursa za izradu Idejnog rješenja centralnog spomen obilježja svim poginulim braniteljima opkoljenog Sarajeva 1992-1995.godine na području Kantona Sarajevo na lokaciji Trga Oslobođenja - Alija Izetbegović, Općina Stari Grad.

U cilju definisanja i uređenja segmenta vrednovanja i obilježavanja tekovina i vrijednosti proisteklih iz odbrambeno-oslobodilačkog rata 1992-1995.godine na prijedlog Ministarstva za boračka pitanja KS, Vlada i Skupština KS donijela je Odluku o usvajanju projekta „Opsada i odbrana Sarajeva 1992-1995.god („Službene novine Kantona Sarajevo, broj: 9/06, 15/07,

35/12 i 25/15) koja se sastoji od 12 potprojekata. Jedan od potprojekata spomenute Odluke je potprojekat izgradnje centralnog spomen obilježja svim poginulim braniteljima opkoljenog Sarajeva 1992-1995.godine, a kao nosilac aktivnosti za ovaj potprojekat određeno je između ostalog Ministarstvo za boračka pitanja KS. Na osnovu člana 47. Zakona o prostornom uređenju („Službene novine KS broj:7/05) i člana 10. i 25. Statuta Općine Stari grad Sarajevo („Službene novine KS 10/98, 17/99 I 21/04), Općinsko vijeće Stari Grad Sarajevo donijelo je Odluku o provođenju UP „Trg Oslobođenja – Alija Izetbegović“, kojom se uređuje provođenje navedenog UP-a, a naročito granice prostorne cjeline koje su definisane članom 2. Odluke o provođenju UP „Trg Oslobođenja – Alija Izetbegović“.

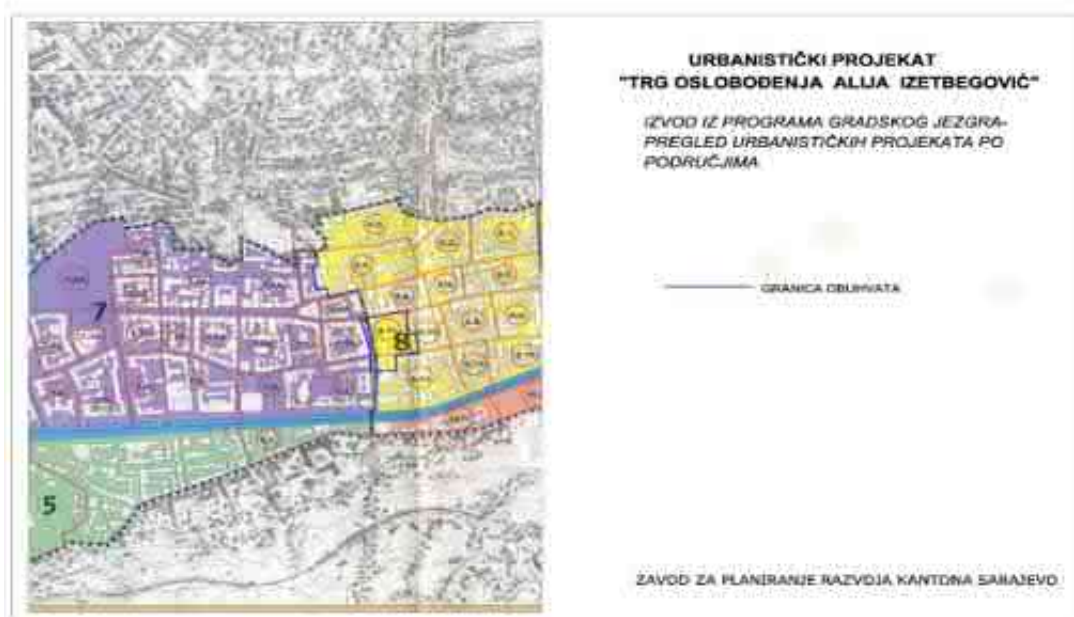
Do današnjeg dana, odnosno momenta pokretanja ovog postupka javne nabavke za realizaciju predmetnog Konkursa, nije došlo do realizacije Odluke o provođenju navednog UP-a, ni do realizacije idejnog konkursnog rješenja urađenog za potrebe usvajanja UP „Trg Oslobođenja – Alija Izetbegović“, te je Ministarstvo za boračka pitanja u svom Budžetu za 2019. godine osiguralo sredstava za realizaciju predmetnog, **novog** Konkursa za izbor idejnog rješenja centralnog spomen obilježja svim poginulim braniteljima opkoljenog Sarajeva 1992-1995.godine.

STANJE PODRUČJA PLANIRANJA

Stanje područja planiranja bilo je definisano je ulicom Ferhadija sa sjevera, ulicom Branilaca Sarajeva sa juga, objektom Ekonomskog fakulteta i Pravoslavne crkve sa istoka i objektom „Svjetlosti“ sa zapada. Ukupna površina plana iznosi 1,12 ha, koja je obuhvatala površine pripadajućih parcela lociranih na dvije gradske općine, Općine Stari Grad i Općine Centar.

ODNOS PREMA PLANU VIŠEG REDA

Obuhvat UP „Trg Oslobođenja - Alija Izetbegović“ nalazi se u zoni Gradskog jezgra koji je definisan u Urbanističkom planu Grada Sarajeva za urbano područje Sarajevo za period 1986-2015.godine. Programom razvoja gradskog jezgra bile su definirane granice obuhvata za izradu UP „Trg Oslobođenja - Alija Izetbegović“ (Slika 1: Izvod iz programa gradskog jezgra) i data usmjerenja za uređenje trga u funkciji spomen obilježja palim braniocima Sarajeva, okupljanja i odmora, kao i centralni prostor pješačke zone.

Slika 1

POSTOJEĆE STANJE

Prostorni obuhvat Urbanističkog projekta „Trg Oslobođenja – Alija Izetbegović“ je funkcionalna cjelina koja predstavlja segment postojeće strukture centralnog gradskog područja sa svojim morfološkim i funkcionalnim karakteristikama. Morfološki je ovaj prostorni obuhvat građen uglavnom sistemima pojedinačnih objekata u nizu koji formiraju ulične fasade, koji svojim vertikalnim i horizontalnim gabaritima čine strukturu zatvorenog bloka.

Neposredno okruženje prostornog obuhvata Urbanističkog projekata „Trg Oslobođenja - Alija Izetbegović“ čine objekti nastali u Austro-Ugarskom periodu i objekti u periodu između dva svjetska rata i nakon Drugog svjetskog rata. Obzirom na dugogodišnju tradiciju postojanja ovog trga i lokaliteta ovaj prostor u memoriji grada predstavlja prostor najužeg gradskog centra i kao takav predstavlja tačku okupljanja velikog broja građana. U kontaktnoj zoni prostornog obuhvata nalaze se objekti spratnosti P+2 do P+5. Za potrebe izrade Urbanističkog projekta „Trg Oslobođenja - Alija Izetbegović“ Zavod za zaštitu kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa Kantona Sarajevo je u Separatu zaštite za Urbanistički projekat „Trg Oslobođenja-Alija Izetbegović“ (u prilogu projektnog zadatka) dao je osnovna usmjerenja sa mjerama zaštite i valorizacije prirodnih obilježja i spomen obilježja u prostornom obuhvatu kako slijedi:

Spomen biste na Trgu Oslobođenja – Alija Izetbegović spadaju u ona dobra baštine koja su od velikog značaja za građane i narode BiH. Posjeduju historijsku, duhovnu, ambijetalnu i prije svega dokumentarnu vrijednost, jer predstavljaju važan dokaz historijsko – kulturoloških zbivanja i svjedoče o značaju književnika i njihovih djela, te zbog toga postoji javni interes da budu sačuvane. Skupina bista bosansko-hercegovačkih književnika na lokalitetu Trg Oslobođenja- Alija Izetbegović je jedini evidentirani spomenik kulturno-historijskog naslijeđa na ovom potezu koja je u valorizaciji ocijenjena u ukupnosti ovih vrijednosti.

Mjere zaštite: Sanaciono-konzervativni zahvati po potrebi, vraćanja biste Veselin Masleše i traženje mogućnosti uklapanja ovih 8 bista u Urbanistički projekat „Trg Oslobođenja – Alija Izetbegović“. Same biste su originalna skulpturska i autorska rješenja. Postoljka je moguće sanirati, ponovno izraditi ili čak redizajnirati. Biste ne moraju biti u sadašnjim pozicijama, već pozicionirane u skladu sa osnovnim odrednicama novog rješenja Trga.

Spomenik iz 1977.godine djelo je bosanskohercegovačkog skulptora Boška Kućanskog.

„Multikulturalni čovjek“ – Skulptura „The Monument to Multiculturalism“ italijanskog umjetnika Francesco Perillia posvećena je društvima koja su bogata raznovrsnošću (kulturnom, etničkom, religijskom). To je skulptura koja na neki način simbolizuje solidarnost svijeta sa istinskim karakterom bosansko-hercegovačkog društva, pri čemu njegova umjetnička vrijednost ne može biti istaknuta u prvi plan. Sugestija je izmještanje na adekvatnu lokaciju u skladu sa prijedlogom Zavoda za planiranje razvoja Kantona Sarajevo.

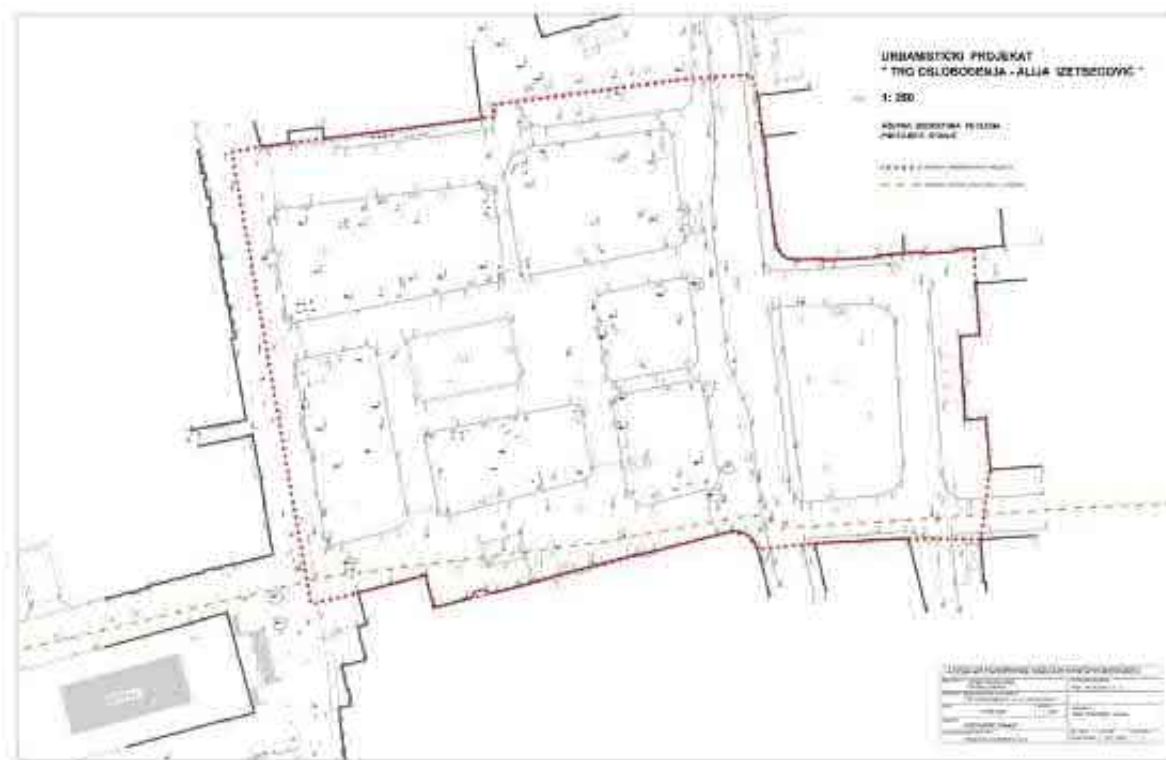
Spomen obilježje Prvoj policijskoj brigadi – nije moguće izdvojiti umjetničku vrijednost. Služba zaštite sugerise izradu spomen obilježja Prvoj policijskoj brigadi odgovarajuće estetske i umjetničke vrijednosti, u skladu sa dignitetom palih, te vodeći računa o bitnim

obilježjima novog rješenja Trga. Isti je potrebno uključiti u rješavanje zajedničkog spomenika.

Valorizacija parkovskih površina na Trgu Oslobođenja - Alija Izetbegović - na parkovskoj površini ističu se stabla čija se starost kreće između 35 i 60 godina. Pored starosne vrijednosti stabla ističu se i svojim habitusom (krošnjom, cvijetom, visinom), tako da ih karakteriše značajna pejzažna vrijednost. Mjere zaštite: dio postojeće vegetacije, a tu se prije svega misli na dominantnu vegetaciju koju čine stabla: jablana, javora, lipe, jasena i smrče potrebno je sačuvati i uklopiti u buduće Idejno urbanističko rješenje trga.

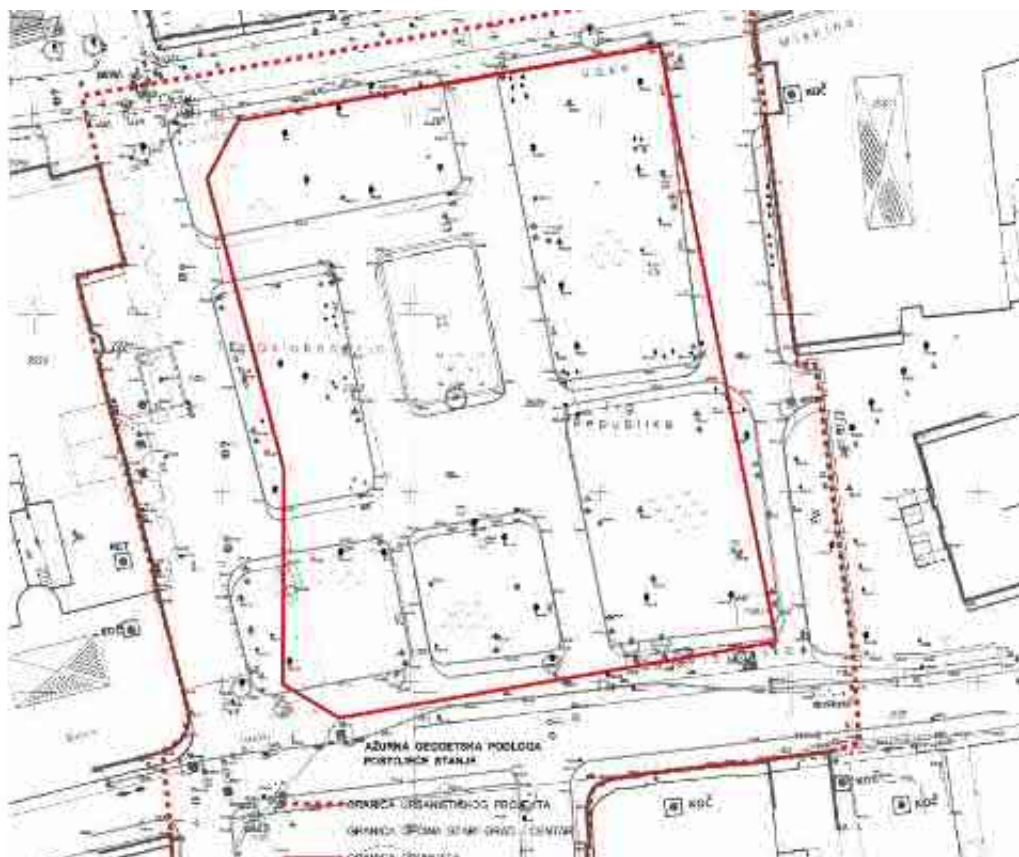
Projektni zadatak za izradu Idejnog rješenja Centralnog spomen obilježja svim poginulim braniteljima opkoljenog Sarajeva 1992-1995 godine na području Kantona Sarajevo na lokaciji trga Alije Izetbegovića, isključivo na teritoriju koji pripada Općini Stari Grad Sarajevo

Navedeni lokalitet se nalazi u obuhvatu UP „Trg Oslobođenja - Alija Izetbegović“ („Službene novine Kantona Sarajevo br. 28 od 08.08.2008.godine) u centralnoj gradskoj zoni, koji trenutno ima funkciju uređene površine sa pješačkim i zelenim površinama. Kako je ranije navedeno lokacija je omeđena ulicom Ferhadija sa sjevera, ulicom Branilaca Sarajeva sa juga, objektom Ekonomskog fakulteta i Pravoslavne crkve sa istoka i objektom „Svjetlosti“ sa zapada. (Slika 2)

Slika 2

Izgradnja centralnog spomen obilježja odnosit će se isključivo na teritoriji koja pripada Općini Stari Grad na parceli k.č. 2022/1 KO SARAJEVO XI ukupne površine 5977 m². (Slika 3)

Slika 3

Povod za izradu spomen obilježja je dostojno obilježavanje sjećanja na poginule branitelje na području Kantona Sarajevo u periodu od 1992-1995. godine koliko je trajala opsada grada Sarajeva.

Namjena spomen obilježja je da isti posredstvom plastičnih, simboličkih ili estetskih elemenata trajno utemelji i prezentira sjećanje na poginule branitelje na području Kantona Sarajevo.

Budućim spomenikom želi se dobiti trajno skulptursko-umjetničko rješenje sa snažnom simbolikom označavajući kompleksnost onoga što označava. Rješenje takođe treba da zadovolji prostorno-urbanističke kriterije pozicije na kojem se nalazi i da kao takvo postane mjesto okupljanja, socijalne interakcije i društvene razmjene.

Prostornu cjelinu potrebno je tretirati kao pješačku površinu. Razmještaj urbanog mobilijara treba da je u funkciji odmora pješaka i mjesta okupljanja, te da je postavljen na način da ne ometa hodne linije. Osvjetljenje treba da je u funkciji socijalne interakcije i okupljanja, ali i u funkciji iluminacije spomen obilježja.

Potrebno je stvoriti prostorno-umjetničku kompoziciju koja se svojim proporcijama uklapa u postojeći i već definisan prostor. Želja je umjetničku ideju prilagoditi savremenom

umjetničkom izrazu i kreirati novo mjesto okupljanja, interakcije, edukacije i sjećanja na događaje koji se obilježavaju spomenikom.

Projektnim zadatkom umjetniku nisu date visinske kote i veličina spomenika, što daje slobodu umjetniku da oblikuje spomenik prema vlastitoj zamisli i svom načinu prezentacije, simbolike i doživljaja kako taj spomenik treba da izgleda, poštujući volumene postojećih izgrađenih objekata i generalno ambijenta.

Značaj i cilj realizacije projekta može se naći na web stranici www.institut-genocid.unsa.ba, opisan u **Zborniku opsade i odbrane grada 1992-1995 godine** u kojem su sabrani radovi Okruglog stola posvećenog javnoj raspravi o ideji zasnivanja projekta „Opsada i odbrana 1992-1995.god), a koji sadrži 10 potprojekata od kojih se jedan odnosi na Izgradnju spomen obilježja svim poginulim braniocima Sarajeva u opsadi. (link: http://www.institut-genocid.unsa.ba/pdf/Zbornik_Opsada%20i%20odbrana%20Sarajeva.pdf).

Parterno rješenje lokacije/parcele k.č. 2022/1 KO SARAJEVO XI ukupne površine 5977 m²

Autor idejnog rješenja spomen obilježja se obavezuje uraditi prijedlog Idejnog arhitektonskog rješenja partera oko svog prijedloga spomen obilježja.

Kroz parterno rješenje, od autora se zahtjeva određivanje lokacije za smještaj bisti književnika, kao i spomen obilježje autora Boška Kučanskog, a da istovremeno ne narušava parterno rješenje autora i predloženo djelo po ovom Konkursu.

Izmještanje skulpture „Multikulturalni čovjek“

Stav Komisije/Žirija: Komisija/Žiri na provođenju predmetnog Konkursa je zauzeo stav da dvije skulpture, postojeća „Multikulturalni čovjek“-a i buduća-predmet ovog Konkursa se NE mogu nalaziti na predmetnoj parceli/lokaciji.

Žiri je zauzeo stav da se kao prethodno pitanje - provođenju ovog Konkursa treba riješiti izmještanje skulpture „Multikulturalni čovjek“ na adekvatnu lokaciju, a u određivanje lokacije se trebaju uključiti sve nadležne institucije: Gradska uprava, Zavod za planiranje razvoja Kantona, Općine Centar i Općina Novo Sarajevo.

Obzirom da administrativne procedure uzimaju više vremena, Žiri je stava da se ne zaustavlja provođenje Konkursa, te da se paralelno provođenju Konkursa provodi i administrativna procedura oko iznalaženja adekvatne lokacije (prijedlog Općine Centar i Novo Sarajevo), kao i fizičko izmještanje skulpture.

Implementator projekta/Ministarstvo za boračka pitanja Kantona Sarajevo preuzima obavezu pokretanje procedure za određivanje lokacije izmještanja skulpture „Multikulturalni čovjek“-

Realizacija parternog rješenja

Realizaciju parternog rješenja po rješenju/ideji autora, preuzima Zavod za izgradnju Kantona Sarajevo, koji će obezbjediti projektnu-tehničku dokumentaciju svih faza, i voditi realizaciju projekta zaključno sa izvođenjem radova, dobijanjem upotrebne dozvole sa puštanjem u funkciju trga/parka.

Zavod se obavezuje pokrenuti inicijativu za izmjenu aktualnog Urbanističkog projekta UP-a, „Trg Oslobođenja - Alija Izetbegović“, ukoliko nadležna općinska služba za urbanizam općine Strari Grad i Zavod za planiranje razvoja Kantona Sarajevo ocjene da je isti potrebno mijenjati prema rješenju autora nagrađenog rada.

Autor će biti obavezan pružati konsultantske usluge tokom izrade provedbene urbanističke dokumentacije (ukoliko bude neophodna), te idejne i izvedbene projektne dokumentacije za realizaciju parternog uređenja. Autor će imati pravo prisustva tokom izvođenja radova na realizaciji parternog rješenja.

Pravo učestvovanja na konkursu: Pravo učestvovanja na konkursu imaju sva zainteresirana pravna i fizička lica, kao i autorski timovi iz zemlje ili inostranstva, bez obzira na teritorijalnu pripadnost, koja posjeduju obrazovanje iz oblasti arhitekture, urbanizma, likovnih, primjenjenih umjetnosti.

Svaki učesnik, pojedinac ili tim može učestvovati samo sa jednim konkursnim radom. Učesnik konkursa ne može biti lice koje je neposredno angažovano na pripremi i sprovođenju Konkursa, članovi komisije, zaposleni u organu koji raspisuje Konkurs, kao ni lica koja su u srodstvu ili neposredno surađuju sa istim.

Informacije o konkursnoj/tenderskoj dokumentaciji:

Konkursna/tenderska dokumentacija je besplatna i može se preuzeti na web stranici Zavoda za izgradnju Kantona Sarajevo www.zik.ks.gov.ba. Zainteresovani ponuđači mogu tražiti pojašnjenja konkursne/tenderske dokumentacije od Zavoda za izgradnju Kantona Sarajevo u pisanoj formi blagovremeno na e-mail: elma.saracevic@zik.ks.gov.ba, najkasnije 20 dana prije isteka roka za predaju konkursnih radova. Sva pojašnjenja biće sastavni dio konkursne/tenderske dokumentacije i objavit će se na web stranici Zavoda za izgradnju Kantona Sarajevo. Učesnik koji preuzme konkursnu dokumentaciju stiče pravo učešća na konkursu. Predajom rada svaki učesnik prihvata propozicije i uslove date konkursom/tenderskom dokumentacijom. Nekompletni konkursni radovi neće se uzeti u razmatranje.

Rokovi:

Svi rokovi jasno su definisani konkursnom/tenderskom dokumentacijom.

Nagrade i otkupi: Konkursna komisija će pristupiti ocjenjivanju pristiglih konkursnih radova. Odlukom Komisije dodijelit će se nagrade i to:

- I nagrada – 25.000,00 KM
- II nagrada – 15.000,00 KM
- III nagrada – 9.000,00 KM

Ukupan fond nagrada iznosi: 49.000,00 KM

Dodijeljene nagrade podrazumijevaju otkup autorskog djela (idejnog rješenja) odnosno nagrađeni radovi nakon sprovedenog konkursa i isplatom nagrada postaju isključivo vlasništvo Ministarstva za boračka pitanja radi korištenja za svrhu sa kojom je konkurs raspisan, a to je pokretanje pregovaračkog postupka za realizaciju djela u organizaciji implementatora - Zavoda, ugovaranje izrade spomenika, pribavljanje adekvatne projektne dokumentacije za idejno arhitektonsko rješenje partera čitavog lokaliteta, eventualno pokretanje procedure za izmjene i dopune Urbanističkog projekta potrebnog za realizaciju odabranog djela, pribavljanje urbanističke saglasnosti, izradu tehničke dokumentacije/izvedbenih projekata partera i pribavljanje građevinske dozvole.

Nagrade se dodjeljuju u brutto iznosu i u njima su sadržani svi porezi i doprinosi na autorsko djelo i ostala zakonom propisana davanja

Nagrada ujedno predstavlja i naknadu za autorska prava autora, uz mogućnost eventualne dorade/korekcije parternog rješenja, ukoliko tijela nadležna za prostorno planiranje i/ili izdavanje urbanističke saglasnosti budu zahtjevala neke ispravke/korekcije, a što je uključeno u ugovor o autorskom djelu. Autor preuzima obavezu da nadgleda realizaciju izrade parternog rješenja kroz izradu Idejnog i izvedbenih projekata, zaključno do završetka izvođenja radova.

Nacrt ugovora o autorskom djelu sa pravima i obavezama autora biće sastavni dio Tenderske dokumentacije.

Autor odabranog djela takođe je u obavezi za izvrši eventualne popravke, a prema sugestijama žirija, što će biti definirano kroz ugovor o autorskom djelu.

Nagrade će biti dodijeljene u roku od 15 dana od dana potpisa Ugovora o autorskom djelu.

Učesnici konkursa koji ne budu nagrađeni, nakon okončanja postupka provođenja konkursa odnosno od pravosnažnosti rješenja, odnosno nakon završetka zajedničke izložbe radove mogu preuzeti lično na adresi naručioca.

Ukoliko nijedno od pristiglih rješenja, prema ocjeni konkursne komisije, ne bude zadovoljavalo zadate kriterije, konkurs može biti poništen.

Konkursna komisija/Stručni žiri

Odabir najboljeg Idejnog rješenja izvršiće Konkursna komisija/Žiri u sastavu:

1. Prof. dr. Mehmed Akšamija, predsjednik komisije
2. Prof. dr. Aida Abadžić-Hodžić, član komisije
3. Prof. mr. Šehić Mirsad, član komisije
4. Emeritus prof. mr. Stjepan Roš, član komisije
5. Prof. dr. Dubravka Pozderac Lejlić, član komisije
6. Aida Halilagić, dipl.ing.arh, član komisije ispred Zavoda za planiranje razvoja Kantona Sarajevo
7. Osman Smajlović, član komisije ispred Ministarstva za boračka pitanja KS

Sekretar komisije: Anka Petrović, dipl.ing.građ i Elma Saračević (predstavnici ispred Zavoda za izgradnju Kantona Sarajevo, bez prava glasa), te Brčić Amra (predstavnik Zavoda za izgradnju KS za izradu konkursne/tenderske dokumentacije)

Radu Komisije/Žirija će prisustvovati Predsjednik koordinacije boračkih udruženja gosp. Ismet Imamović, bez prava glasa.

Konkursna komisija će u toku evaluacije predloženih idejnih rješenja poštovati pravila struke iz oblasti arhitekture, urbanizma, dizajna, likovnih umjetnosti, primjenjenih umjetnosti i svih kriterija koji su sadržani u konkursnoj dokumentaciji.

Konkursna komisija zadržava pravo da ne izabere nijedno Idejno rješenje ukoliko smatra da nijedno od dostavljenih konkursnih radova ne zadovoljava kriterije konkursa, te u tom slučaju raspisivač konkursa nije obavezan dodijeliti nagrade.

Takođe ukoliko konkursna komisija smatra da dostavljena rješenja nisu zadovoljila sa stanovišta jednog ili više traženih elemenata konkursa, zadržava pravo da ne dodijeli jednu ili dvije predviđene nagrade, bilo da se radi o prvoj, drugoj ili trećoj nagradi.

Kriteriji za ocjenjivanje radova

Konkursni radovi moraju biti usklađeni sa uslovima raspisa konkursa. Konkursna komisija će pored ispunjenosti tih uslova vrednovanje i ocjenjivanje vršiti na osnovu slijedećih kriterijuma:

- Originalnost i inovativnost ideje, te uvjerljivost rješenja
- Estetski, likovni i oblikovni kvalitet rješenja
- Prostorna usklađenost sa postojećim ambijentom tj. odnos prema kontekstu
- Funkcionalne, oblikovne i prostorne kvalitete, tehničko tehnološke karakteristike rješenja, te materijalizacija i održavanje
- Izvodljivost predloženog rješenja
- Racionalnost i ekonomičnost rješenja

Sadržaj konkursnog rada

Učesnici prema ovom Projektnom zadatku i uslovima konkursa treba da izrade Idejno rješenje koje treba da sadrži pored Obrazaca (Prilozi od 1-7) datih konkursnom/tenderskom dokumentacijom i slijedeće tekstualne i grafičke priloge kako slijedi:

- Tekstualni dio
Tekstualno obrazloženje sa precizno definisanim aspektima konceptualnog rješenja, razvojem ideje, opisom ideje i koncepta konkursnog rješenja. Pismeno obrazloženje idejnog rješenja uraditi na maksimalno 2 stranice A4 formata; opisati dimenzije spomenika u prostoru, kontekst (lokacija, priroda, urbanitet), kao i materijalizaciju. Tekstualni dio mora biti označen jedinstvenom šifrom autora rada
- Grafičko parterno rješenje (arhitektura, uređenje partera)
Autor konkursnog rješenja za spomen obilježje treba dostaviti parterno rješenje po svom slobodnom izboru uz grafički prikaz u vidu skica, crteža i sl. u razmjeri po svom izboru prezentirano na A3 formatu uvezano u fasciklu. Prikaz vlastitog konkursnog rješenja uklopljeno u partersko rješenje treba dostaviti u jednom primjerku nakaširano na kartonu formata B0, a u svrhu organizovanja izložbe. Parterno rješenje mora biti označeno jedinstvenom šifrom autora rada.
Napomena: Za realizaciju parternog rješenja po ideji autora biće zadužen Zavod za izgradnju Kantona Sarajevo, kako u pogledu provođenja aktivnosti za osiguranje potrebne planske dokumentacije, tako i za obezbjeđenje izrade idejnog i izvedbenih projekata svih faza, te izvođenja radova. Odabrani autor će imati pravo uvida u cijeli tok osiguranja planske dokumentacije, izrade idejnog i izvedbenih projekata, kao i pristup lokaciji prilikom izvođenja radova.
- Skulptursko rješenje spomenika treba da sadrži tekstualni dio sa opisom i dimenzijama skulpture u prostoru. Prezentacija skulptorskog rješenja je po izboru autora (3 D skica/prikaz, 3D print ili umanjen model, vizualizacija umjetničkog djela u prostoru), kao i razmjera i materijal od kojeg će biti izrađen model je po izboru autora.

Način dostave ponude sa radom

Autori svoje radove treba da dostave u neprozirnoj zatvorenoj kutiji, mapi, omotu ili slično (zavisno od veličine priloga koji se dostavljaju), sa upisanom identifikacionom šifrom po izboru autora i naznakom: „KONKURS ZA IZRADU IDEJNOG RJEŠENJA CENTRALNOG SPOMEN OBILJEŽJA SVIM POGINULIM BRANITELJIMA OPKOLJENOG SARAJEVA 1992 - 1995. GODINE NA PODRUČJU KANTONA SARAJEVO NA LOKACIJI TRG OSLOBOĐENJA - ALIJA IZETBEGOVIĆ, OPĆINA STARI GRAD“ i adresom primaoca: Zavod za izgradnju Kantona Sarajevo, Ul. Kaptol br. 3, 71 000 Sarajevo.

Ova neprozirna zatvorena kutija, mapa, omot treba da sadrži:

1. KOVERTA „**PRIJAVA NA KONKURS**“
2. KOVERTA „**AUTOR**“
3. TEKSTUALNI DIO KONKURSNOG RADA
4. GRAFIČKO PARTERNO RJEŠENJE (ARHITEKTURA, UREĐENJE PARTERA)
5. SKULPTURSKO RJEŠENJE SPOMENIKA

- 1) KOVERTA** (neprozirna i zatvorena) sa naznakom „**PRIJAVA NA KONKURS**“ na sredini, te u gornjem desnom uglu ista identifikacijska šifra, u kojoj su sadržani slijedeći podaci:

Prijava na konkurs - **Prilog 1** (popunjen obrazac)

Sadržaj rada - **Prilog 2** (popunjen obrazac)

- 2) KOVERTA** (neprozirna i zatvorena) sa naznakom „**AUTOR**“ na sredini, te u gornjem desnom uglu ista identifikacijska šifra, sa napomenom „NE OTVARAJ – OTVARA KONKURSNA KOMISIJA/ŽIRI“, treba da sadrži 2 koverta (**Koverta A i Koverta B**) sa istom identifikacionom šifrom i to:

Koverta A: „PODACI O AUTORU“ koja treba da sadrži:

Podaci o autorima: **Prilog 3** (popunjen obrazac)

Ugovor o autorskom djelu – nacrt: **Prilog 4** (potpisan)

Izjava autora o izvornom autorskom djelu: **Prilog 5** (ovjerena kod nadležnog općinskog organa)

Izjava autora o prenosu autorskih prava: **Prilog 6** (ovjerena kod nadležnog općinskog organa)

Koverta B „INICIJALNA FINANSIJSKA PONUDA“ koja treba da sadrži:

Inicijalna finansijska ponuda za realizaciju autorskog djela: **Prilog 7**, (popunjen i potpisan imenom autora)

- 3) TEKSTUALNI DIO KONKURSNOG RADA** (opis tekstualnog dijela vidjeti u naprijed sadržaju konkursnog rada)
- 4) GRAFIČKO PARTERNO RJEŠENJE (ARHITEKTURA, UREĐENJE PARTERA)** (opis grafičkog dijela vidjeti u naprijed navedenom sadržaju konkursnog rada)
- 5) SKULPTURSKO RJEŠENJE SPOMENIKA** (opis skulptorskog rješenja spomenika vidjeti u naprijed navedenom sadržaju konkursnog rada)

Pregovarački postupak

Pregovarački postupak će se voditi sa svim nagrađenim autorima. Ovaj postupak će se provesti prema posebnom postupku po ZJN, sa posebnom Odlukom o pokretanju postupka, posebnom tenderskom dokumentacijom koja će biti sačinjena sukladno predloženoj realizaciji spomen obilježja, zavisno od materijalizacije dijela, načina izrade djela, zaključno sa montažom, odnosno postavljanjem djela na lokaciji.

Cijena iz finansijske ponude za realizaciju djela nagrađenih autora, bit će „inicijalna finansijska ponuda“ za provođenje Pregovaračkih postupaka.

Nivo nagrade ne uvjetuje realizaciju djela.

U pregovaračkom timu Zavoda za izgradnju i Ministarstva će učestvovati predsjednik i dva člana žirija.

Povrat radova

Radovi koji dospiju nakon roka koji je određen raspisom konkursa, kao i one koji odstupaju od uslova datih konkursom žiri neće razmatrati. Autori su dužni sami preuzeti svoje radove u Zavodu za izgradnju KS, ul. Kaptol 3. Sarajevo, sa dokazom o predaji rada pod naznačenom šifrom.

Prilozi projektnom zadatku:

1. Saglasnost Ministarstva za boračka pitanja KS na Projektni zadatak
2. Separat zaštite kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa za Urbanistički projekat „Trg Oslobođenja - Alija Izetbegović“
3. Zbornik opsade i odbrane grada 1992-1995 godine (link: http://www.institut-genocid.unsa.ba/pdf/Zbornik_Opsada%20i%20odbrana%20Sarajeva.pdf)
4. Katastar podzemnih instalacija (PDF format)
5. Ažurna geodetska podloga sa ucrtanom granicom obuhvata (PDF format)
6. Situacija 1:500 (PDF format)

mirza, Elma, Amira B. onig

Bosna i Hercegovina
Federacija Bosne i Hercegovine
KANTON SARAJEVO
Ministarstvo za boračka pitanja

Босна и Херцеговина
Федерација Босне и Херцеговине
КАНТОН САРАЈЕВО
Министарство за борачка питања

Pekovic

Bosnia and Herzegovina
Federation of Bosnia and Herzegovina

CANTON SARAJEVO
Ministry of Veteran's affairs

Broj: 06-14-42239-1/19
Sarajevo, 29.11.2019. godine

09-12-2019

Zavod za izgradnju Kantona Sarajevo
n/r g-din Mirza Hulusić, direktor
Ul. Kaptol br. 3
71000 SARAJEVO

01 03 033 9280

PREDMET: Saglasnost, dostavlja se:

VEZA: Vaš akt broj: 03-033-ES-3612/19 od 28.11.2019. godine

Vezano za Vaš akt, broj 03-033-ES-3612/19 od 28.11.2019. godine, a koji se tiče dostavljanja saglasnosti na projektni zadatak za raspisivanje Konkursa za izradu Idejnog rješenja centralnog spomen obilježja svim poginulim borcima-braniteljima opkoljenog Sarajeva 1992.-1995. godine na području Kantona Sarajevo na lokaciji Trga Alije Izetbegovića, Općina Stari Grad, obavještavamo vas o sljedećem:

Ministarstvo daje saglasnost na projektni zadatak koji je pripremio Zavod za izgradnju Kantona Sarajevo.

Smatramo prihvatljivim ponuđeni projektni zadatak i nadamo se da ćemo što prije doći do izrade konačnog rješenja za centralno spomen obilježje svim poginulim borcima-braniteljima opkoljenog Sarajeva 1992.-1995. godine.

S poštovanjem,

Ohradio : Dževad Česko
Kontrolisao : mr. Osman Šnajlović

Dostavljeno:

- Naslovu,
- a/a:

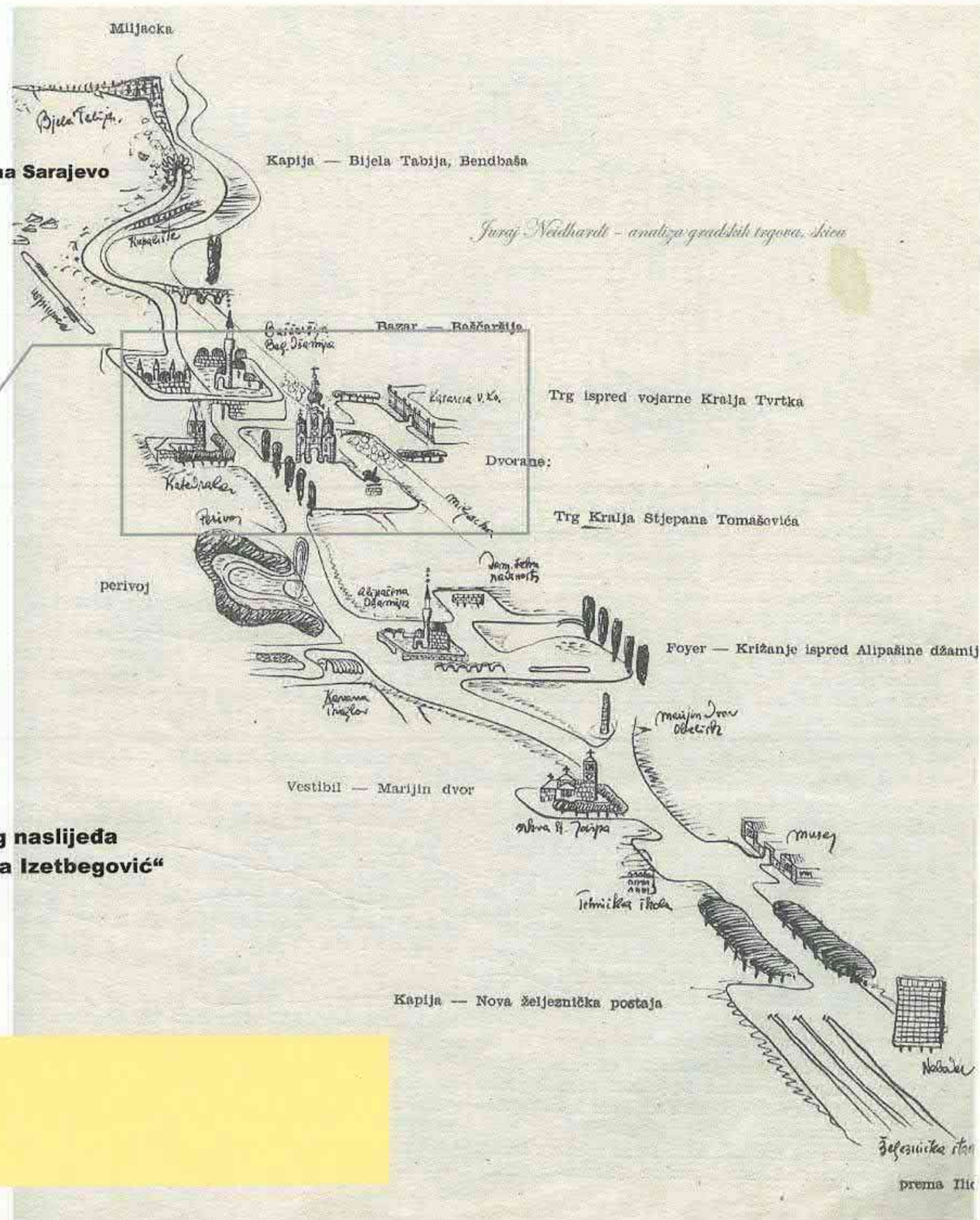
web: <http://mbp.ks.gov.ba>
e-mail: mbp@mbp.ks.gov.ba
Tel: + 387 (0) 33 562-012,
Fax: + 387 (0) 33 562-251
Sarajevo, Reisa Džemaludina Čauševića 1

Zavod za zaštitu kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa Kantona Sarajevo

Separat zaštite kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa
za Urbanistički projekat „Trg Oslobođenja – Alija Izetbegović“

Sarajevo, septembar, 2007. god.

Voditelj projekta:

Sanda Pudarić, dipl. ing. arh.

Radni tim:

Sanda Pudarić, dipl. ing. arh.

Amra Čusto, prof. hist.

Azra Švrakić, dipl. biolog

Damir Hadžić, dipl. ing. arh.

Semra Mahić, dipl. orijent.

Mirha Šabanović, dipl. hist. umj, dipl. kompar.

Dokumentaciona priprema:

Amra Tešić, prof. mat.

Amela Lipa, dipl. bibl.

Naslovna strana - grafika:

Juraj Neidhardt – analiza gradskih trgova, skica

DIREKTOR:

Munib Buljina, dipl. ing. arh.

Sarajevo, septembar 2007.

Sadržaj:

Historijsko-urbani razvoj	1
▪ Srednji vijek	1
▪ Osmanski period	1
▪ Austro-ugarski period	4
▪ Period između dva rata	7
▪ Projekti za Trg Oslobođenja 1945-1976.	12
▪ Muslimansko groblje ispred Doma Armije	15
Postojeće stanje, analiza i valorizacija	17
▪ Historijski podaci o objektima	17
▪ Ulice i Trg	20
▪ Evidencija i valorizacija spomen-obilježja	23
Prirodno naslijeđe	27
Zaključak	34

Historijsko-urbani razvoj

Srednji vijek

Kontinuitet ljudskog prisustva i naselja na prostorima Sarajeva nalazimo mnogo prije dolaska Osmanlija. Srednjovjekovno selo Brodac koje se pominje još 1462. godine pružalo se od današnje Bembaše pa prema Baščaršiji. Sav ostali okolni prostor po padinama s desne strane Miljacke i njenoj dolini na toj strani, kao i prostor iznad glavnog drumu (današnje Titove ulice), predstavljao je ziratne zemlje stanovnika tog sela. Ovaj put je bio ispresjecan sa nekoliko puteva koji su povezivali bližu i dalju okolinu. Identičan sa današnjom trasom Titove ulice stari put se odvajao prema selima Pohvalići, Koševo, Nahorevo, Bjelave, Radonje, Radilovići i drugi¹. Glavni bosanski put koji je dolazio iz Sarajevskog polja, prolazio je kroz srednjovjekovne varoši Trgovište ili Vrhbosna i dolazio na današnju Baščaršiju gdje se također nalazila raskrsnica puteva na razne strane.²

Obzirom na položaj predmetne lokacije u neposrednoj blizini glavnog srednjovjekovnog puta kroz današnje Sarajevo, te na blizinu Miljacke, vrlo je vjerovatno da je i ovo područje bilo naseljeno i aktivno i prije dolaska Osmanlija 1463. godine. Materijali za gradnju, poput drveta, ilovače i slame, te izuzetno snažna urbanizacija koja počinje sa dolaskom Osmanlija, a nastavlja se nesmanjenom žestinom i u kasnijim razvojnim periodima, bili su presudni da nikakvi materijalni dokazi o vrstama, namjeni i izgledu gradnje nisu sačuvani za buduće generacije.

Osmanski period

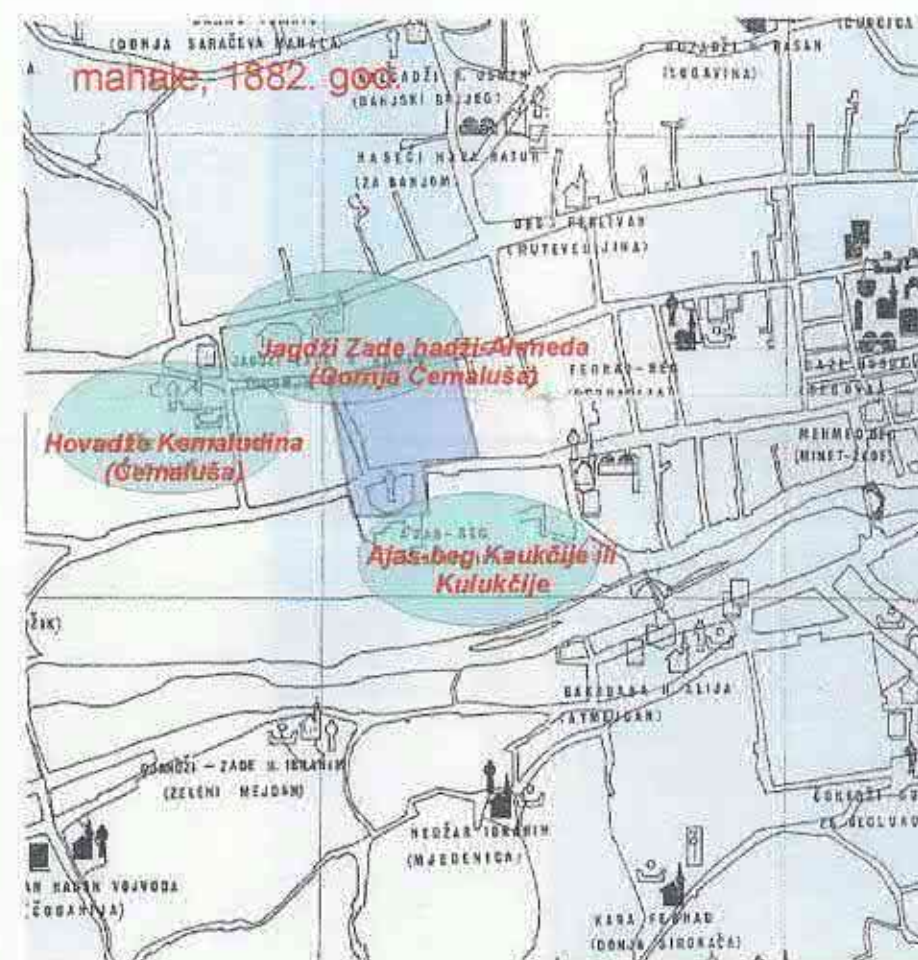
Dolazak Osmanlija na prostore Sarajeva nije značio da su oni naišli na otvoren i prazan prostor. Stara Varoš, Staro Trgovište tj. Vrhbosna ležala je na raskršću puteva kod današnjeg Higijenskog zavoda i Alipašine džamije. Kada je Varoš propala, u neposrednoj blizini osnovano je Sarajevo. Ime Sarajevo potiče od naziva Saray-ovasi, kako su Turci nazivali cijelu župu Vrhbosnu kada su je definitivno osvojili. Ubrzo, prostor Sarajeva biti će izgrađen i, tokom cijelog osmanskog perioda, Sarajevo će postati najvažniji grad najzapadnije, granične pokrajine Osmanskog carstva. Za podizanje i razvoj grada posebno će biti važni prvi utemeljitelji kao što je bio Isa-beg Ishaković, koji je upravo na zemlji stanovnika sela Brodac postavio temelje novog grada. Počelo je urbano formiranje i širenje Sarajeva. Jedan od drumova duž kojih se formirao grad bio je zapadni nastavak Bioskog puta, kasnije Čemaluša, a danas ulica Titova.³

Sarajevo se razvija kao grad orijentalno-islamske civilizacije u kojoj su značajnu ulogu imale institucije vakufa. Urbana struktura se zasnivala na principu organizacije stambenih grupacija – mahala koje su bile

povezane sa poslovnom zonom - čaršijom. Gradnja džamija, i oko njih naselja, biće okosnica na kojima se grad širio i razvijao.

Administrativno-teritorijalna organizacija prostora u osmanskome periodu – mahale:

Na karti koja prikazuje poziciju lokaliteta u odnosu na primarnu uličnu mrežu, vidljivo je da je lokalitet markiran i danas postojećim gradskim saobraćajnicama, na dodirnim tačkama starih mahala.

¹ B Zlatar, Zlatno doba Sarajeva, Sarajevo, 1996., str 26.

² H Šabanović, Radovi Naučnog društva NRBIH, knjiga XIII, odjeljenje istorijsko-filoloških nauka, knjiga 5, Postanak i razvoj Sarajeva, str 78

³ B Zlatar, Zlatno doba Sarajeva, Sarajevo, 1976., str 33

Mahala mesdžida Havadže-Kemaludina (Ćemaluša) u Ferhadiji ulici

Džamiju je 1515. godine sagradio Kemal-beg (Kemal-Ćemal), a narod je prozvao Ćemaluša. Spadala je među ljepše i umjetnički dekorisane džamije Sarajeva, imala je kamenu munaru smještenu s lijeve strane džamije što je rijetkost. Uz džamiju se prostiralo groblje ograđeno zidom, dvije česme i ženski mekteb. Ova džamija je porušena 1940. godine, a na njenom mjestu izgrađen je vakufski neboder (JAT-ov neboder), koji je završen 1947. godine.⁴

Mahala mesdžida Jagdži hadži-Ahmeda (Gornja Ćemaluša)

Danas oko Gradske tržnice prostirala se Mahala Jagdži-zade hadži-Ahmeda. Pominje se prvi put u popisu 1562. godine. Izgradnjom ove mahale stara Ćemaluša razbijena je na dvije mahale, pa se od tada stara mahala zove Donja Ćemaluša, a nova je nazvana Gornja Ćemaluša. Poslije 1878. godine ovaj mesdžid je upotrebljen za skladište i konačno 1886. godine porušen.⁵

Ajas-begova mahala

Prvi put se pominje u popisu iz 1489. godine. Prostirala se oko današnjeg hotela Central, na istok do starog Latinluka, a na zapad do groblja pored kojeg je bila mahalska česma, danas plato Doma Armije. Džamija je imala kamenu munaru i uz džamiju je postojalo groblje.⁶

Urbani razvoj u osmanskome periodu

Na karti Sarajeva koja prikazuje stepen razvoja Grada krajem 15.-og stoljeća, autora dr. Vesne Mušeta-Aščerić, uočljivo je da su u to vrijeme definisani obrisi i forma lokaliteta današnjeg parka na istom mjestu. Nju, prije svega, određuje ulična mreža koja se preklapa sa današnjim „ispravljenim“ (regulisanim) ulicama Ferhadija i Zelenih beretki, te jednom manjom, danas Mustafe Kantardžića, ranije Preradovićeva, koja markira park sa zapada. Dio oko Doma Armije pripadao je Ajas-pašinoj mahali, koja se na jug spuštala do Miljacke. Jedan od prvih izgrađenih vodovoda dovodio je vodu sa Komatina, preko Mjedenice i Miljacke do javne česme u Ajas-pašinoj mahali.

1882.

Za razumijevanje urbanog razvoja lokaliteta od presudne je važnosti i karta, plan Grada iz 1882. godine, izrađena, dakle, neposredno (svega četiri godine) iza okupacije 1878. godine. Riječ je o dokumentu koji bilježi stepen urbanog razvoja Grada nakon više od četiri vijeka osmanske vladavine. Na njoj su ucrtani svi stambeni, javni i sakralni objekti, pa čak i pomoćne zgrade, a zatim voćnjaci i bašče, groblja, avlijski zidovi, granice parcela, ulice i njihovi nazivi, sve do uličnih brojeva i naziva javnih zgrada. Jednako su upisani i nazivi mahala,

dakle važeće administrativno-teritorijalne podjele koju zatiče okupaciona vlast. Ova karta praktično i vrlo precizno bilježi konačno stanje urbanog razvoja Grada na završetku tursko-osmanskog perioda.

Jasno je vidljiva administrativno-teritorijalna pripadnost lokacije današnjeg parka Mahali Hovadže (Havadže) Kemaludina, čija je džamija sa haremom postojala u Ferhadiji ulici sve do izgradnje „JAT-ovog“ nebodera, odnosno „Stambeno-poslovnog sklopa vakufa Hovadže Kemaludina sa neboderom“ na tom mjestu 1940. godine. Drugi dio lokacije, južno od Ulice Zelenih beretki pripadao je Ajas-pašinoj mahali.

Osim toga, da se uočiti da je sačuvana srednjovjekovna urbana matrica, koja će se kroz uličnu mrežu zadržati do danas: sa sjevera lokaciju markira Ferhadija ulica, a sa juga, na mjestu današnje Ulice Zelenih beretki, za vrijeme austro-ugarske uprave nazvana Ulicom Franje Josipa. Ispred današnje zgrade „Svjetlosti“, i tada, ove dvije ulice spaja današnja Mustafa Kantardžića, koja 1882. još nema svoje ime. Još nema ni regulacije ulica i blokova južno od Ulice Franje Josipa gdje je već izgrađena Oficirska kasina.

Površina pod današnjim parkom izgrađivana je u kontinuitetu u vrijeme tursko-osmanskog perioda. Sa sjevera, uz Ferhadiju, građene su individualne stambene kuće odvojene od ulice avlijskim zidovima i kapijama. Sudeći po ucrtanim gabaritima radilo se o većim stambenim objektima, svaki od njih je imao površinu u parteru koja odgovara otprilike trećini površine Saborne crkve. Čak su upisani i ulični brojevi 12, 14 i 16 orjentisani na ulicu Ferhadija, dok bi temelji četvrtice, manje kuće na broju 18, bili negdje ispod sjeverozapadnog ugla objekta današnjeg Ekonomskog fakulteta. Vrlo je vjerovatno da su ovi stambeni objekti građeni u visinu do jednog sprata, sa tipičnom organizacijom stambene parcele, gdje je objekat kraćom osnovom orjentisan na ulicu Ferhadija, a dužom u dubinu parcele prema jugu, bašči i voćnjaku. Svaki od ovih objekata ima ucrtanu veliku, bez sumnje kaldrmisanu avliju, a vidljiv je i avlijski zid prema Ferhadiji ulici. Južno od objekata i avlija su pripadajuće bašče-povrtnjaci i jedan veliki voćnjak preko puta današnje Ekonomije. Uz Ulicu Franje Josipa (Zelenih beretki) su stambeni objekti, nešto manjih gabarita i „čudne“ pozicije – pokrivaju teren oko dijela mezarja presječenog ulicom (između objekta na samom uglu današnjih Muhameda Kantardžića i Zelenih beretki na adresi Franje Josipa 57 i susjednog na broju 59 jasno se vidi oznaka mezarja, čiji je veći dio ostao južno od ulice, ispred Oficirske kasine). I u njihovom zaleđu su bašče, koje sa baščama i voćnjacima pripadajućim objektima uz Ferhadiju, čine „zelenu jezgru“ urbanog bloka. Još jedan interesantan podatak daje „austrijska karta“ – ona bilježi i Upravu policije (Polizei-Direction) u Ulici Franje Josipa. Sudeći po legendi, gdje su javni objekti prikazani crvenom bojom, ova uprava je mogla biti smještena u dva objekta koja su se nalazila zapadno od Saborne crkve na adresi Franje Josipa 63. Saborna crkva je već izgrađena (1868, zvonik 1872. godine) i austrijanci je registruju kao „Grčku crkvu“ (Griech.-Kirche). To je jedini objekat na ovom lokalitetu izgrađen u doba tursko-osmanske vlasti koji je sačuvan do danas. Štrosmajerova ulica još nije probijena, nema ni Mitropolije, a sjeverno i istočno od crkve, gdje će se u

⁴ Mehmed Mujezinović, Islamska epigrafika BiH, knjiga I, Sarajevo 1998.

⁵ isto

⁶ Vesna Mušeta Aščerić, Sarajevo i njegova okolina u XV stoljeću, Sarajevo 2005., str. 177

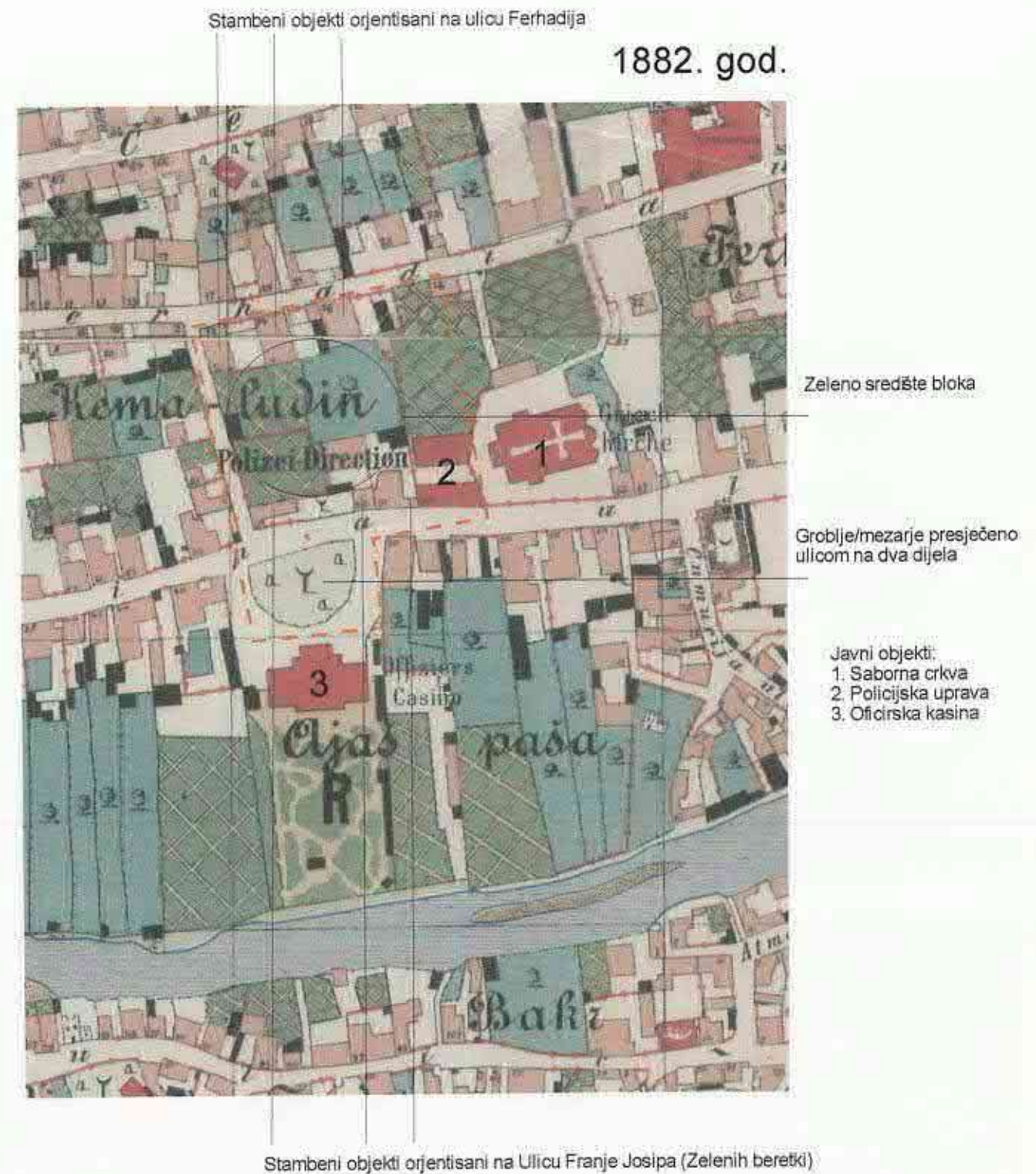
austro-ugarskom periodu sve gusto izgraditi reprezentativnim javnim objektima, te davne 1882. godine ovdje je još uvijek sve zeleno – pod baščama i voćnjacima.

Južno od Ulice Zelenih beretki prema Miljacki, na području Ajas-pašine mahale austrijska karta registruje već pomenuto mezarje, južno od njega je Oficirska kasina, netom izgrađena 1880/81. godine. Aktivan je i južni ulaz, a ispod njega sve do Obale hortikulturno uređen prostor – park. Radi se o tipičnom hortikulturnom rješenju za to doba, sa projektovanim krivudavim stazama koje okviruju zelena ostrva od cvijeća, grmlja i stablašica. Tamo gdje se park završava vidi se prvi trag regulacije obale Miljacke. Istočno i zapadno od Oficirskog doma su stambene kuće uz Ulicu Franje Josipa i svaka parcela u vidu duge trake doseže samu obalu Miljacke.

Oficirska kasina je prvi izgrađeni objekat na ovom lokalitetu za vrijeme austro-ugarske uprave.

Pogled na Sabornu crkvu iz Ulice Franje Josipa (danas Zelenih beretki). Jasno se vidi niz stambenih objekata lociranih uz ulicu na mjestu današnjeg parka. Tipične visine, sa prizemljem i doksatno izbačenim spratom, viševodnim, čeramidom pokrivenim krovovima.

Austro-ugarski period

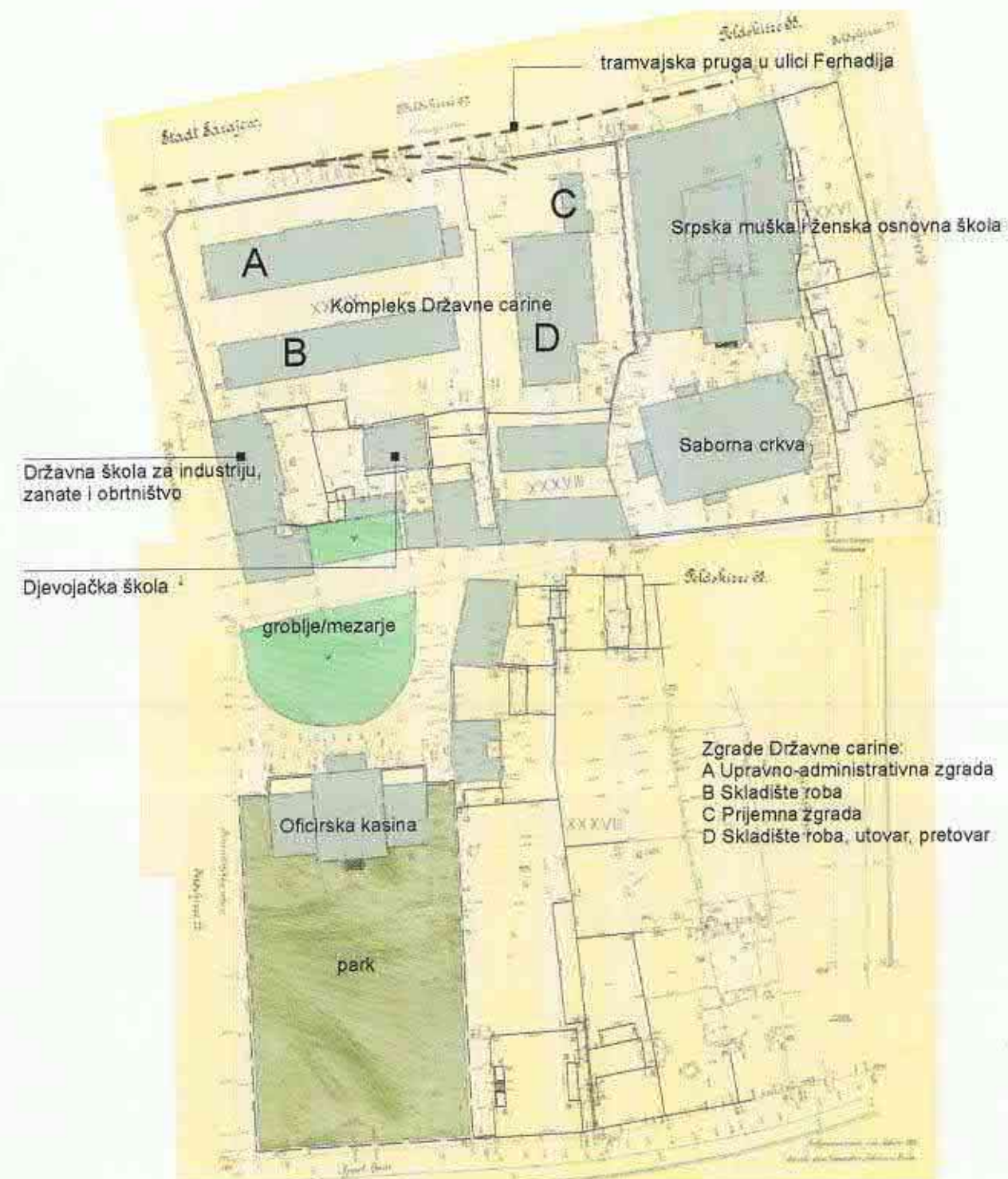
Dolaskom Austro-Ugarske monarhije 1878. godine, Sarajevo usvaja novu kulturu i prima duh srednjoevropske civilizacije. Urbana struktura grada se mijenja, a osnovna jedinica nije više mahala nego to postaje stambena ulica i blok sa zatvorenim dvorištem. Uvodi se teritorijalna podjela na kotare (sedam kotara). Novi objekti i zgrade, čijoj izgradnji prethodi izrada regulacionih planova i projekata, daju i novi izgled gradu.

1904. godina Detaljni katastarski plan Grada

Posebno značajan dokument koji govori o transformaciji lokaliteta u austro-ugarskom periodu je Detaljni katastarski plan Grada iz 1904. godine. Potpuna promjena strukture prostora, uz izuzetak dva-tri manja stambena objekta koji samo mijenjaju namjenu, u odnosu na prethodno dokumentovano stanje, desila se na cijelom potezu istočno, sjeverno i zapadno od Saborne crkve. Za svega dvadesetak godina potpuno je izmjenjen zatečeni ambijent na dijelu današnjeg parka: nestalo je individualnih stambenih objekata, a s njima i zelenila. Istočno je formirana Štrosmajerova ulica sa nizom reprezentativnih stambeno-poslovnih gradskih palata. Sjeverno od Saborne crkve izgrađena je velika zgrada Srpske muške i ženske osnovne škole po projektu Ludwiga Hubera 1897/98,⁷ u formi zatvorenog bloka sa unutrašnjim atrijem (današnji Ekonomski fakultet⁸), a na cijelom potezu zapadno, na mjestu današnjeg parka, izgrađen je kompleks Bosansko-hercegovačke carine (Bosnisch/hercegovinisches Zollamt).

Kompleks Državne carine bio je potpuno organizovan, planski i infrastrukturno, sa željezničkim šinama koje se odvajaju sa Ferhadije, skretničkim kružnim platformama, kliznim platformama, tovarnim peronima, tramvajskom remizom i servisnom saobraćajnicom za radna vozila. Na mjestu dograđenog dijela današnjeg Ekonomskog fakulteta izgrađena su dva objekta: manji (objekat C), uz ulicu Ferhadija je bio prijemna zgrada, a veći (objekat D), magacin, završavao je kliznim platformama za utovar i istovar robe, a u njegovu unutrašnjost su vodila dva pružna kraka. Sam objekat je služio za prijem, kontrolu i smještaj robe. Centralni i najveći objekat Državne carinarnice (objekat A, B) smješten je uz ulicu Ferhadija. Građen je od čvrstih materijala, iz dva paralelna korpusa, ukupnih dimenzija 42 x 21 m. Prvi korpus je glavna zgrada Carine sa prizemljem (objekat A), prvim spratom i povišenim potkrovljem u centralnom dijelu.

1904. god.

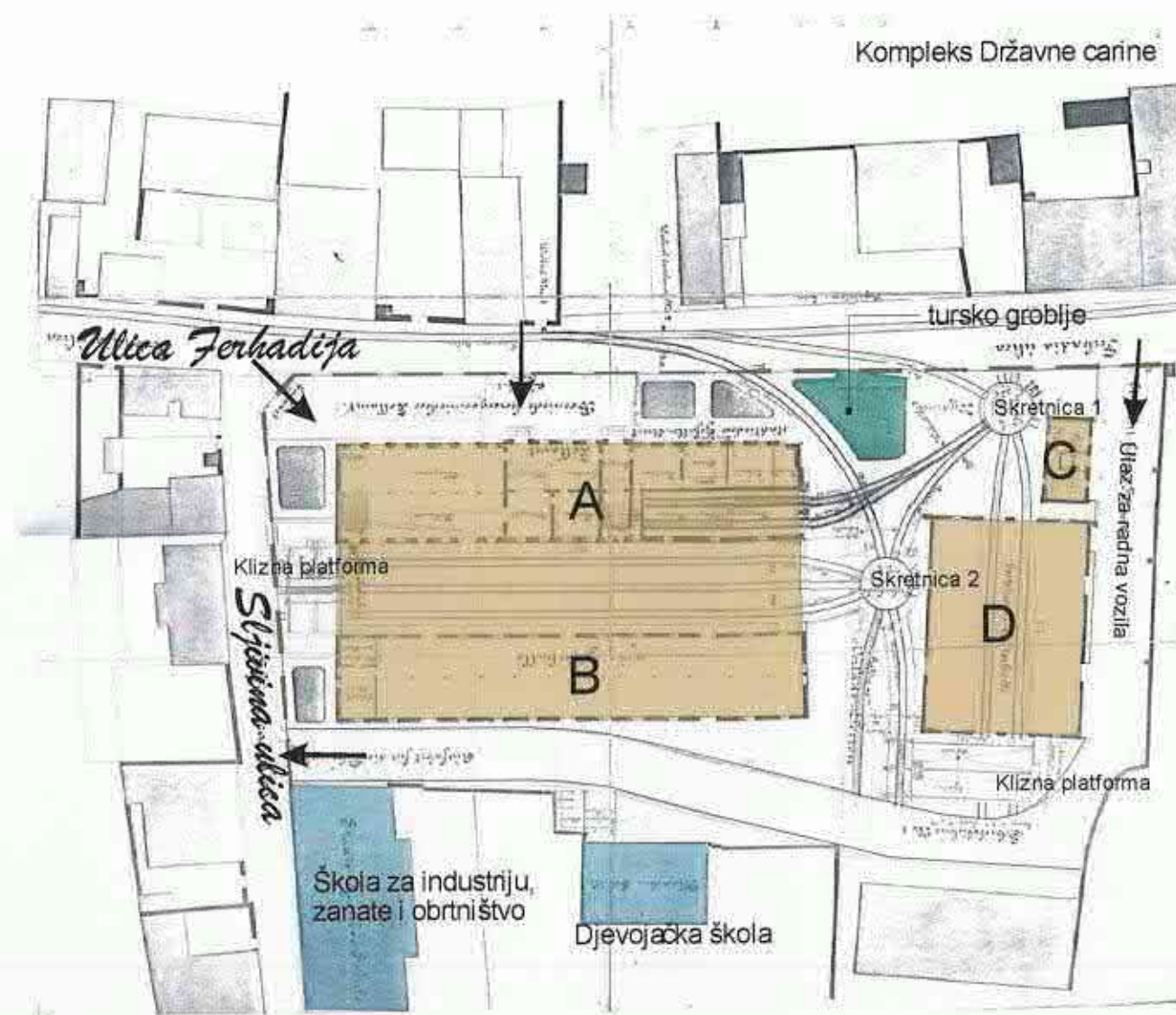
⁷ Ibrahim Krzović, Arhitektura BiH 1878-1918.; Dograđeno zapadno krilo poslije II svjetskog rata – godina?

⁸ Promjene namjene objekta: Srpska muška i ženska osnovna škola, Bogoslovija od 1917, Policijska i Zatvor 1941/42, Tehnički fakultet poslije II svjetskog rata, Ekonomski fakultet.

Fasada prema ulici Ferhadija bila je stilski riješena u duhu neorenesansa (bosaž, horizontalni vijenci, plitki pilastri između otvora, maniristička profilacija iznad prozora prvog sprata itd. U svemu, bio je to reprezentativan objekat važne državne službe. Osim kancelarija službenika i drugih pratećih prostorija u funkciji carine (blagajne, prijemne kancelarije), u prizemnom dijelu ovog objekta nalazio se i carinski magacin, te remiza tramvajskih vagona. Između ova dva paralelna korpusa ulazila su tri perona, vezana za šine u Ferhadiji preko pokretne kružne platforme u unutrašnjosti kompleksa. Na izlaznom punktu, preko puta današnje zgrade „Svjetlosti“ izvedena je klizna platforma. U pozadini je drugi trakt objekta carine (objekat B), manje reprezentativna hala za skladištenje roba.

Cijeli kompleks je vrlo lijepo uređen, ograden ogradom od kovanog željeza na kamenom postamentu, a uz ulice Ferhadija i današnju Muhameda Kantardžića planirana su manja zelena ostrva.

Posebno interesantan detalj je obilježena zelena površina između dva kolosijeka koji se iz Ferhadije odvajaju prema kompleksu Državne carine. Markirana je kao „tursko groblje“. Ovakav podatak, međutim, ne bilježi ranija karta iz 1882. godine. Usporedbom ovih dokumenata proizilazi da su se mezari nalazili u avliji stambene kuće u Ferhadiji br. 16 (karta iz 1882.). Prilikom budućih intervencija na ovom dijelu lokacije potreban je oprez u toku zemljanih radova zbog mogućnosti pronalaska materijalnih ostataka.

Pogled na Kompleks Državne carine iz Ferhadije prema Ekonomiji; u prvom planu je ulica sa tračnicama koje se odvajaju u kompleks; vide se carinske zgrade C i D i, iza njih, Saborna crkva. Prema ulici je izvedena ograda od kovanog željeza na kamenom postamentu. Zgrada Ekonomije u svom izvornom, nedograđenom izdanju, tada u funkciji škole i bogoslovije.

Pogled na ulicu Ferhadija. Lijevo je glavna zgrada Državne carine, u produžetku Stambeno-poslovna zgrada, srušena 1973. godine na čijem mjestu je izgrađena „Svjetlost“, u dubini se nazire džamija na mjestu JAT-ovog nebodera, a desno je uglovnica na Gajevom trgu i zgrada u kojoj je danas HVB banka.

Preostali, jugozapadni dio današnjeg parka, zapadno od Saborne crkve, orijentisan na ulice Mustafe Kantardžića i Zelenih beretki trpi nešto manje promjene, više u izmjeni namjene nego fizičke strukture. Sjeverni dio presječenog groblja iz Ajas-pašine mahale još uvijek je tu, kao i stambena kuća u Ulici Franje Josipa 59, izgrađena u ranijem tursko-osmanskom periodu. Zadržala se i stambena kuća na broju 61, a ona na broju 57 je dograđena. Ovdje se, međutim, u jednu od zatečenih kuća iz tursko-osmanskog perioda u zaleđu stambenog objekta Franje Josipa 59 smješta Djevojačka škola (Mädchen – Schule). Druga škola, Staats-Gewerbe-Schule⁹ ili Državna škola za industriju, zanate i obrtništvo, izgrađena je na prostoru današnjeg parka uz Ulicu Mustafe Kantardžića, preko puta ulaza u Knjižaru „Svjetlost“.

Srpska muška i ženska osnovna škola, zatim i Bogoslovija, za vrijeme II svjetskog rata NDH policija i zatvor, poslije rata Tehnički fakultet, a danas, sa dograđenim frontom prema parku, u njoj je smješten Ekonomski fakultet. U desnom donjem uglu vidi se skulptura Djevojke sa knjigom, koja se danas nalazi ispred zgrade Arhitektonskog i Građevinskog fakulteta.

U vrijeme austro-ugarske uprave, od 1878 do 1918. godine, izgrađena je većina objekata koji i danas predstavljaju arhitektonski okvir ovog lokaliteta. Prvi među njima je Oficirska kasina na jugu, zatim, pored ranije izgrađene Saborne crkve, zgrada Bogoslovije (Ekonomski fakultet) sa istoka, sjeverno je niz objekata u Ulici Ferhadija i na Gajevom trgu, od Zgrade Tržnice, preko niza reprezentativnih objekata historicizma i secesije, sačuvanih do danas izuzev onog na mjestu zgrade „Projekta“. Na zapadnoj strani izgrađena je „Hrvatska banka“ na južnoj raskrsnici, a na sjevernoj, prema Gajevom trgu je, sve do 1973. godine egzistirala Stambeno-poslovna zgrada, prikazana na fotografiji Ulice Ferhadija. Na njenom mjestu je 1976. godine izgrađena zgrada „Svjetlosti“. Pored ovih objekata, direktno vezani za lokalitet su i Zgrada Galerije

umjetnosti BiH, te školski objekti u Gimnazijskoj ulici. Srednja škola primjenjenih umjetnosti, Gimnazija i Osnovna škola, svi izgrađeni u austro-ugarskom periodu.

Pravoslavna saborna crkva Svete bogorodice
Sa lijeve strane se vidi još nedograđena fasada Ekonomskog fakulteta, a ispred, na mjestu današnjeg parka dio objekata Državne carine (lijevo) i dva veća objekta sa dvovodnim kosim krovom u kojima je 1882. godine bila Uprava policije. U donjem desnom uglu je Umjetnička galerija BiH.

Sjeverna fasada Oficirske kasine; lijevo se vidi ograđeno mezarje u zelenilu

Gradska tržnica sa bočnim stepeništima i tramvaj ispred

Oficirska kasina i uređeni park prema Miljacki. Zgrada Doma Armije je dograđena u gornjem dijelu parka, a u donjem, prema Miljacki, izgrađena je Zgrada filijale austro-ugarske banke 1912. god.

⁹ GEWERBE: = zanat, obrt, industrija

Period između dva rata – Konkurs za rješenje trga 1934.

Prvih godina nakon formiranja Kraljevine SHS dolazi do političkih i teritorijalnih pregrupisavanja u novoformiranoj državi. Paralelno se uređuje i administrativno-pravni poredak, što za posljedicu ima da na planu gradnje u ovom periodu vlada gotovo potpuno zatišje. Nove institucije ulaze u „stare“ objekte i čitava druga decenija prošlog stoljeća predstavlja nastavak ranije definisanih urbanističkih i arhitektonskih regulativa, građevinskih redova, propisa i stilova. Nastavljaju ih graditelji koji su ovdje našli svoj dom, poput Josefa Grammera ili Karla Paržika. Tek tridesetih godina prošlog stoljeća dolazi do novog zamahana na polju gradnje, ali se uglavnom radi o interpolacijama u naslijeđenu urbanu strukturu. Nove ideje na planu arhitekture i urbanizma donose mladi ljudi, školovani na jakim evropskim akademijama¹⁰ i sa iskustvima iz vodećih arhitektonskih ateljea, poput Corbusierovog u Parizu, gdje je radio i mladi arhitekt Juraj Neidhart¹¹. Na planu urbanizma dominiraju pokreti za prozračne i osunčane nove gradove, uvođenje zelenila i širokih trgova i ulica. Upravo ovi stavovi, uz političke uticaje i nastojanja da se obilježe značajne ličnosti novog poretka, rezultiraju i novom regulacijom središta brojnih gradova na području Kraljevine SHS, poput Zagreba, Novog Sada itd, a među njima i Sarajeva. Iste, 1934. godine, kada se u Zagrebu radi Trg Kralja Tomislava, u Sarajevu je raspisan natječaj za Trg i spomenik Kralja Petra I na lokaciji današnjeg Trga Oslobođenja – Alija Izetbegović.

U časopisu „Čovjek i prostor“, 4-5 iz 1981. godine, objavljen je članak Sjećanja na Josipa Pičmana, jednog od dvojice autora prvonagrađenog rješenja na konkursu za rješenja Trga Kralja Petra u Sarajevu. Pored brojnih kolega, svoj osvrt o samom konkursu i prvonagrađenom rješenju mladih zagrebačkih arhitekata Josip Pičman - Josip Seissel, dao je arhitekt Branko Bunić:

„Na natječaj za Trg Kralja Petra u Sarajevu stiglo je 27 projekata iz zemlje i Praga. Dodjeljene su četiri nagrade, od kojih su prve tri dobili mladi zagrebački arhitekti, i to:

Prvu, Josip Pičman i Josip Seissel, a dvije druge Slavko Loewy i Kazimir Ostrogović te Bogdan Petrović, Hinko Gottwald i Stjepan Juttner. Treća nagrada je pripala mladom arhitektu sarajevske općine Mati Bajlonu.

¹⁰ Posebno veliki uticaj kod nas imala je Češka arhitektonska škola, zatim i Bečka, gdje je studirao Naidhart, te druge u evropskim centrima, poput Berlina, Drezdena, Varšave itd. I na prostoru Kraljevine SHS se osnivaju tehničke visoke škole pri univerzitetima u Ljubljani, Zagrebu i, nešto ranije u Beogradu. Nažalost, nema direktnog uticaja Bauhausa, njemačke moderne škole za arhitekturu i umjetnost, na naše arhitekte, što zbog teškoća u profilisanju same institucije, što zbog njihovog ranog zatvaranja zbog naprednih ideja i suprotstavljanja nacističkom režimu.

¹¹ Jelica Karlić-Kapetanović, Juraj Najdhart, Veselin Masleša, Sarajevo, 1990.

Prvonagrađeno rješenje arhitekata Pičmana i Seissela

TRG U SARAJEVU
Perspektiva (gore)
Fotomontaža (dolje)
Situacija (sasvim dolje)

Autori predviđaju podjelu prostora na tri cjeline: mali trg-park ispred Oficirskog doma, veliki trg sa konjaničkom bistom u dijelu prostora prema ulici Ferhadija, a između ova dva trga, u osovini ulaza u Sabornu crkvu udvojeni, strogo geometrijski šišani drvored kojim se formiraju dva visoka, kompaktna, zelena zida.

Ovim rješenjem je predviđeno zadržavanje svih markiranih saobraćajnica sa sjevera, zapada i juga - dakle, i današnje ulice Zelenih beretki. Čak je ulicom odvojen trg i park prema istoku, od Bogoslovije i Saborne crkve. Ispred ovih objekata trebao bi biti formiran drvored koji zatvara prostor trga na istoku, a na zapadu, na mjestu današnje "Svjetlosti", predviđena je interpolacija višekratnice, naslonjene na Hrvatsku banku, koja zatvara blok i sjevernim uglom izlazi na Gajev trg pred Markale.

Rješenje je čisto, jasno i funkcionalno. Nema niti blokade prometa, a osvojeni javni prostori su savršeno proporcionalisani. Manji park pred Oficirskom kasinom je skladan intiman prostor. Dugi zeleni kubusi pred crkvom daju dostojanstvo i mir duhovnom prostoru, a prema Ferhadiji se otvara veliki čisti prostor trga. U samim potezima, sasvim sigurno se može reći da rješenje aktuelno i danas, ni malo zastarjelo, izuzimajući postavku konjaničke skulpture sa postamentom u centru trga.

Osnova (lijevo) rađena je u mjerilu 1:200. Iz razloga bolje vidljivosti obrađena je linijski i dodata je boja, dok je izvorni crtež monohrom.

...Zbog približne ilustracije tadašnjih, u Sarajevu, nesređenih prilika ističem činjenicu da u žiriju za ovaj natječaj nije bilo niti jednog arhitekta. U vezi s tim, kao i nekim ranijim nepravilnostima, napisao sam kritički članak koji su u znak prosvjeda supotpisali D. Grabrijan i M. Radovanović, a objavljen je u sarajevskom „Tjedniku“ od 7. siječnja 1934. Uskoro poslije toga pozvan je u žiri prof. H. Ehrlich.

Izradi izvedbenog projekta za taj trg nije se pristupilo, a niti je on do danas definiran. Dvije godine poslije održanog natječaja, odnosno dva mjeseca nakon smrti Josipa Pičmana, pojavio se u sarajevskom „Jugoslovenskom listu“ od 11. travnja 1936. prvi kritički osvrt D. Grabrijana uopće, a u kojem je oštro napadnut prvonagrađeni rad s prijedlogom da se u vezi s tim kao i drugim urbanim problemima Sarajeva zatraži savjet Le Corbusiera ili pak Plečnika. Dakle, dvije alternative – dva antipoda. Do toga, međutim, nije došlo. D.G. se još ni tada nije oslobodio snažnog autokratskog Plečnikovog duha kao i njegovih nesuvremenih nazora.

Spomenuti dnevnik, od 7. studenog 1936. objavio je drugi osvrt D.G., također protiv osnove Josipa Pičmana, a u kojem on ujedno zagovara jedan od nenagrađenih projekata stoga, što je autoru toga rada uspjelo učiniti crkvu dominantom trga, povoljno riješiti smještaj spomenika na malom trgu pred Oficirskim domom te postići prelijevanje velikog trga i malog.

U istom listu, od 6. siječnja 1937. D.G. osporava u cjelosti vrednote prvonagrađene osnove, jer da je pogrešno predviđen drvored pred crkvom i tvrdi da se crkva što više treba isticati na tom trgu....

...Uvjeran sam bio u vrijednosti i prednosti prvonagrađene osnove, pa se nisam slagao s ocjenama i kritikom D.G., ali zbog preseljenja u Zagreb, početkom 1937., nisam dospio iznijeti sarajevskoj javnosti svoje stajalište o tome. Ali povijesni i sudbonosni događaji, te značajne promjene uvjerljivo su demantirali stajališta D.G. dok se je, naprotiv, idejna koncepcija J. Pičmana i J. Seissela pokazala upravo vidovitom. Ona jasno govori o tome da crkvu i pristup do nje treba odijeliti od trga drvoredom duž njegove južne strane, kao i to da je pravo mjesto spomeniku na velikom, a ne na malom trgu. Inače, ti su trgovi presječeni jednom od najprometnijih sarajevskih ulica, što osujećuje njihovo prelijevanje i isključuje funkcionalnu i prostornu cjelovitost. Zamisao po kojoj bi crkva trebala postati dominantna, pripada, zacijelo, prošlosti.“ (kraj citata)

Svoj osvrt daje i arhitekt Mate Baylon, učesnik konkursa i dobitnik treće nagrade:

....Ovaj me je članak (A. Mutnjakovića u časopisu „Arhitektura i urbanizam“, Beograd, br. 1/1960) podsjetio na natječaj za Trg Oslobođenja u Sarajevu, jer ono što je u vezi s realizacijom Trga između dva rata napisano ne odgovara stvarnom stanju. Realizacija Trga prema konkursnom projektu Pičmana nije dolazila u pitanje. Tu je realizaciju presjekao rat. ...Mislim da vam mogu pomoći da prilikom pisanja monografije o Pičmanu, s podacima kojim raspolazem, da stvari u vezi s Trgom postavite na pravo mjesto, kroz štampu je bilo predloga, kao onaj arh. Neidhardta, da se Trg riješi drugačije, ali sve to nije bilo od utjecaja da se Trg ne

izgradi prema prvonagrađenom Pičmanovom projektu. Neposredno pred sam rat bio je na Trgu već izgrađeni spomenik kralju Petru koji je izradio kipar Kršinić, a također se bilo počelo s izgradnjom samog postolja. To je sve našao okupator u izgradnji i raznio.

Izradi spomenika prethodio je konkurs na kojemu je žiri (Ivan Meštrović, Veljko Petrović, Niko Andrijašević, Šćepan Grdjić, Đorđe Božić i Mate Baylon) dodijelio prvu nagradu kiparu Kršiniću (uz jedno odvojeno mišljenje M.B. da prijedlog Augustinčića bolje odgovara koncepciji Trga koju je dao Pičman), drugu kiparu Augustinčiću i treću kiparu Lozici.

Što se kasnije, poslije Oslobođenja, događalo nije mi više dovoljno poznato....

...Što se Trga u Sarajevu tiče, smatram, i sam kao jedan od sudionika da je Pičman sa svojim radom bio daleko ispred svih ostalih. Realizacija Trga prema njegovoj zamisli nije između dva rata dolazila uopće u pitanje, što se uostalom vidi i po tome da su za raspis natječaja za sam spomenik bili dati podaci prema Pičmanovom projektu.“

Kakvo je oduševljenje izazvao Pičmanov projekat u stručnoj javnosti govori i tekst još jednog učesnika na konkursu, Hinka Pšerhofa:

....S mnogo interesa pročitao sam vaše napomene o tom natječaju (za Trg Oslobođenja u Sarajevu), na kojem sam i sam sudjelovao. U vezi s tim ostala mi je u sjećanju ova epizoda: početkom 1934. bio je u Zagrebu danas već poznati bečki arhitekt Roland Rainer. Bili smo u ono vrijeme prisni prijatelji i već smo zajedno sudjelovali u ranijem natječaju, i to za Državnu tiskaru u Beogradu, pa smo odlučili da i ovom prilikom sudjelujemo. Kako je Josip Pičman također radio na tome dogovorili smo se da ćemo si pokazati projekte prije nego što ih predamo. Datičnog dana smo se kolega Roland i ja uputili u Ilicu broj 17 gdje je Pičman na V. katu imao svoj atelje. Kad nam je Pičman pokazao svoj rad, ostali smo bez riječi (...) to je bila zbilja pjesma, kao stvorena za manji grad. S minimum sredstava postignut je maksimalni efekt. Upravo, kao da su se vidjeli ljubavni parovi kako uvečer šetaju pod onim stablima.

Jedino, što mi se tada i do nedavno činilo problematično, bilo je pitanje da li je zapravo uputno stvarati drvored kojem treba desetljeća dok postigne željenu visinu. Ali, pred koji tjedan vidio sam stroj kako iskapa drveće zajedno sa korjenjem te ga presađuje na drugo mjesto. No, iako Josip Pičman nije mogao snatruti o tom tehničkom dostignuću – to je sigurno da bi tada (1934) zasađeni drvored već odgovarao zamisli njegove osnove....“

Brojne polemike izazvao je arhitekt Dušan Grabrijan, kojeg često pominju ostali učesnici i suvremenici, zalažući se za rješenje Juraja Neidharta. O tome, mnogo godina kasnije, u istom ČIP-u, posvećenom Josipu Pičmanu, svoj stav iznosi i Dušan Smiljanić:

DUŠAN SMILJANIĆ:

... U pogledu pisanja pok. prof. Grabrijana o Neidhardtovom konkursnom projektu Trga Oslobođenja mogu vam reći da je za Grabrijana svaki projekat Neidhardta predstavljao vrhunac. Na konkursu za rješenje toga Trga i za mjesto spomenika na njemu izdvajala su se dva gledanja: po jednom je trebalo zadržati sav slobodni prostor kao Trg, a spomenik postaviti ispred Doma armije (oficirski dom); po drugom sav je taj prostor suviše otvoren pa upravo to treba riješiti. Ovo je gledište usvojio i ocjenjivački sud, pa je projektu arh. Pičmana dodijelio 1. nagradu. Kako sam i ja dao rješenje prema prvom, smatram da je projekt arh. Pičmana predstavljao najbolje rješenje. Uostalom, u separatom broju »Tehničkog vjesnika«, Zagreb br. 7—9/1942. Grabrijan i Neidhardt dali su opširan prikaz cjelokupnog Neidhardtovog djelovanja.

Juraj Neidhart je učestvovao u ovom konkursu zajedno sa kolegom Milanom Severom iz Ljubljane, upravo na nagovor svog brata Franje Neidharta iz Zagreba i kolege Grabrijana iz Sarajeva¹². Te, 1934., on je radio u ateljeu Corbusiera u Parizu. Osnovna Neidhartova ideja bila je spajanje dva trga u jedan, odnosno, povezivanje prostora ispred Oficirske kasine, sa onim ispred Saborne crkve. Pri tome, odlučuje se da konjaničku skulpturu postavi ispred Oficirske kasine. Uz ulicu Ferhadija planira drvored jablana, a cijeli prostor Trga ostavlja uglavnom čistim, izuzev nekoliko akcenata (govornica, plitki bazen, stub sa zastavom pored Saborne crkve).

Iako ovo rješenje nije bilo među nagrađenima i, praktično su se sve pripreme za realizaciju Trga i skulpture odvijele prema prvonagrađenom Pičmanovom projektu, sam Neidhart, a posebno Dušan Grabrijan, u svim stručnim časopisima, te u diskusijama i prepisci sa kolegama, zagovaraju realizaciju Neidhartovog rješenja. Grabrijan godinama, od 1934. čak ratne 1942. godine, pa i nakon toga, piše o ovom problemu sa neviđenim žarom. Iz brojnih objavljenih napisa vidi se da on ovaj problem doživljava egzistencijalnim za Grad i njegov pravilan razvoj. Između ostalog, o ovom kaže¹³:

...Regulacijom Trga oslobođenja ventilirali bismo promet između Titove ulice i Ulice JNA, a u tom slučaju treba da ostaje Trg slobodan, kako ga zamišlja Neidhart.

¹² Jelica Karlić-Kapetanović, Juraj Neidhart – život i djelo, Veselin Masleša, 1990, str. 53

¹³ Džemal Čelić, Grabrijan i Sarajevo. Prilozi za proučavanje istorije Sarajeva, Muzej Grada Sarajeva, Samjevo, 1970., str. 110-111.

Situacija: kompleks nije nikada bio građen za trg; sve je rastrgano; glavni objekti Trga: Crkva, Bogoslovija (sada Tehnički fakultet) i Oficirski dom (sada Dom JNA), razbacani su u kompleksu, bez međusobnih odnosa. K tome još istupa na Trgu malo muslimansko groblje pred Oficirskim domom.

Neidhart je problem riješio u tri smjera.

U prvoj etapi, nazvaću je urbanističkom, pretvara muslimansko groblje u malen trg, koji se prelijeva u glavni, dobiven rušenjem bloka kuća.

U drugoj etapi komponuje (nazvaću je kompozicijskom) glavne razbačene objekte na Trgu u jednu cjelinu. Tražen je trg ispred Saborne crkve, kao što ga imaju katolici ispred Katedrale, a crkva nema nikakav istaknuti položaj u tome kompleksu.

Neidhart daje trokutnu relaciju, u kojoj ističe Crkvu, a u isti mah obuhvata i sve ostale važne objekte na Trgu. Ovako Trg potpuno svladava – GI!¹⁴

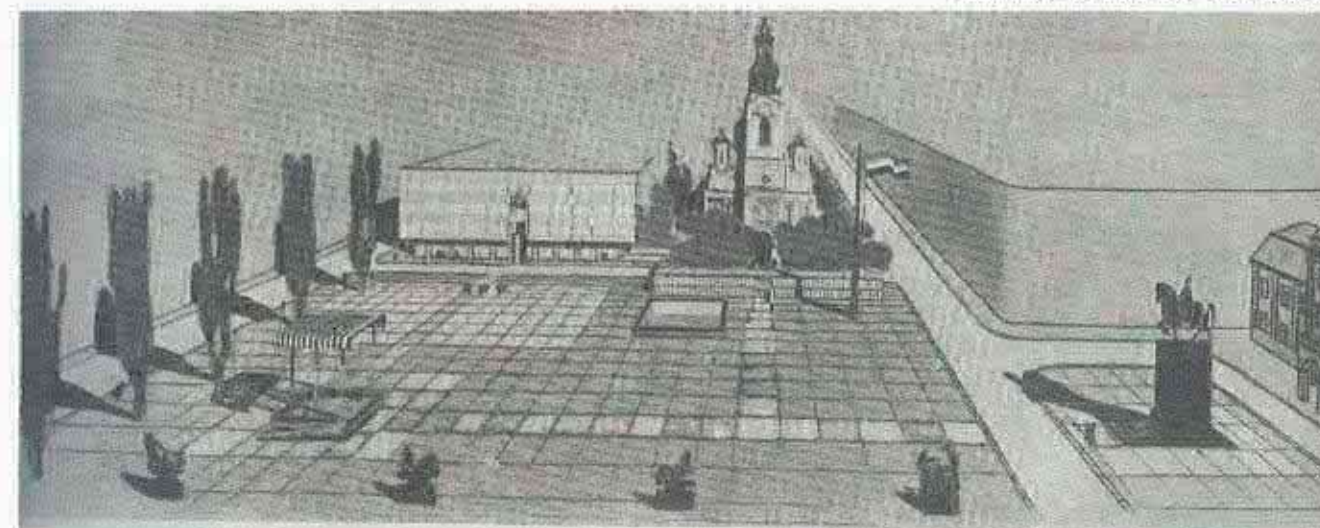
Trokutnu relaciju tvore: spomenik u osovini Oficirskog doma na malom trgu, njegov trabant – bazen na velikom trgu, i vrh trokuta – Crkva!

Taj potez podsjeća na širinu renesansnih majstora, Francuska kritika ga naziva „suptilnim“.

U trećoj etapi, koju ću nazvati plastičnom, Neidhart se samo još poigrava sa prostorom ispred Bogoslovije i Crkve, tj. veže ih, izoluje i dijeli te obrađuje prostor plastično pomoću zelenila, perona i zidanih kulisa.

Kompozicija odaje rijetko iskustvo i veliku koncentraciju duha: gdje god se nalazite na Trgu, uvijek ste u tom začaranom trokutu – između dva i ispred trećeg monumenta.“

Neidhartovo rješenje trga - perspektiva

¹⁴ „Građevna ideja – GI, GI je generalna zamisao (plastička, konstruktivna, funkcionalna, kompozicijska ili pak kompleksna), koja dobro odgovara svim potrebama građevine...“, Džemal Čelić, Grabrijan i Sarajevo, str. 109

Dalje, u svom tekstu „Osvrt na izložbu radova iz natječaja za spomenik kralja Petra u Sarajevu“, objavljenom u „Jugoslovenskom listu“ 28/29. juna 1938. godine¹⁵, Grabrijan navodi:

„Natječaj me samo uvjerava da je stanovište, koje sam prilikom regulacije trga zauzeo, ispravno, tj. da je natječaj za kip na Trgu bio raspisan na pogrešnoj urbanističkoj osnovici, i to iz razloga:

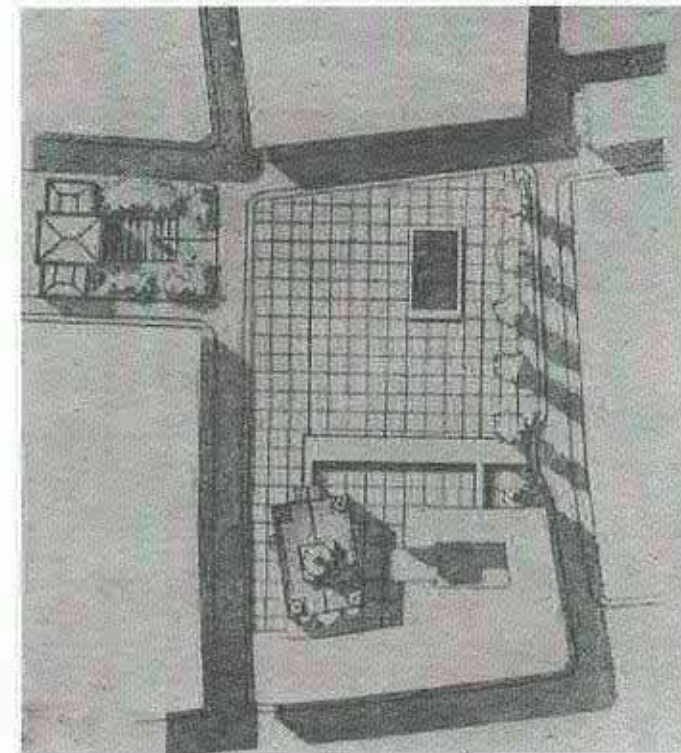
jer je jedino pravo mjesto spomeniku na tom trgu u onoj prostranoj niši ispred Oficirskog doma

jer se zgrada Bogoslovije (stari dio današnjeg Ekonomskog fakulteta) nikada ne bi smjela prema Trgu dograditi i time zatvoriti pogled na Pravoslavnu crkvu, koja treba da se na tom Trgu što više ističe, i

jer je aleja, koja se predviđa ispred ove Crkve, pogrešna, pošto nema nikakve orijentacije.

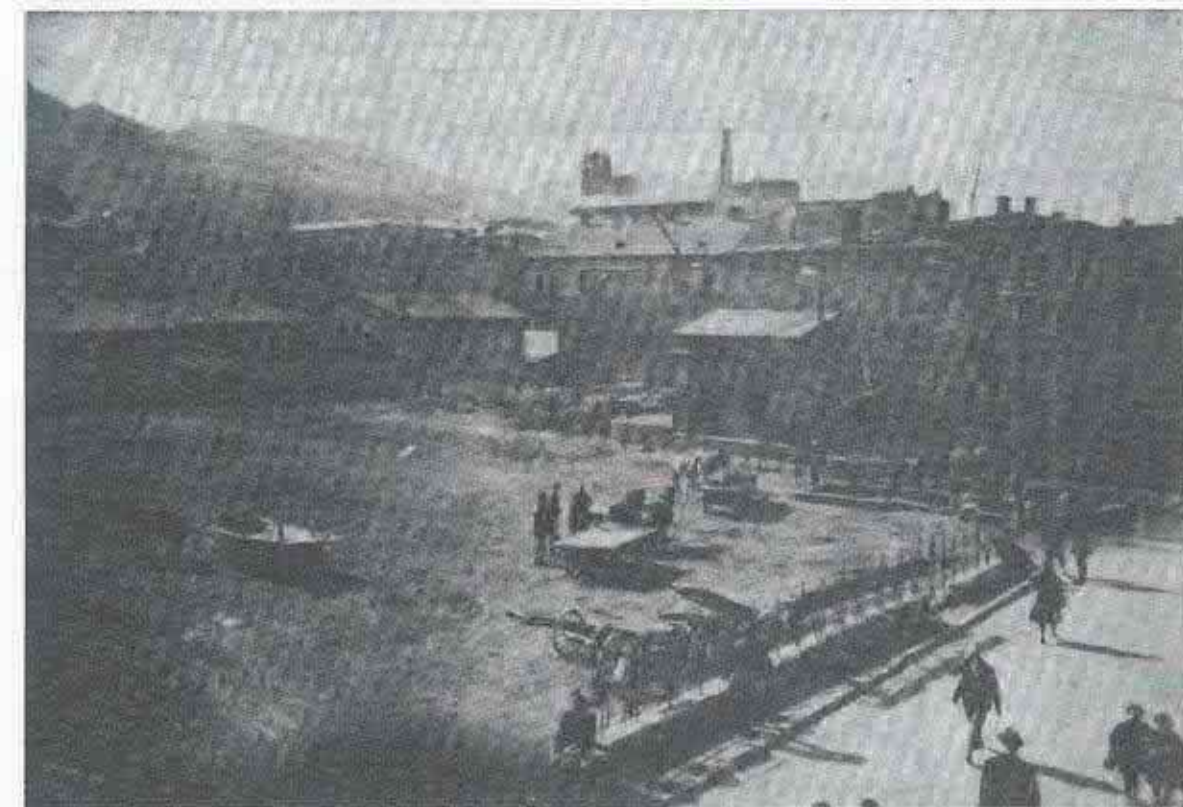
U članku „Urbanistička rješenja sarajevskih trgova“, objavljenom u listu „Pravda“, Beograd, 24. februara 1941. godine, koji je prof. Džemal Čelić uvrstio u sintezu radova „Grabrijan i Sarajevo“, Grabrijan se ponovo kritički osvrće na Pičmanovo rješenje:

„Za izradu ovog Trga treba da posluži Pičmanov projekat. Taj projekat zasniva se na tipično akademskom shvatanju trgova iz 19. stoljeća, tj. na parceliranju trgova u manje nepovezane prostore. Na ovaj način, u našem slučaju dobili smo, upravo, tri ovakva trga, i to: Trg ispred Bogoslovije, produžnu aleju ispred Crkve i trg ispred Oficirskog doma. Svaki od navedenih trgova stvara svoju osovinu, a među sobom ih dijeli aleja ispred Saborne crkve. Ova aleja, međutim, nema nikakve orijentacije i ona bi morala da ide makar koso prema Ulici JNA¹⁶ da bi na taj način dobila neki izlaz. Aleja služi i kao pozadina spomeniku, koji se nalazi u sredini većeg trga, ispred Bogoslovije. Spomenik, međutim, koji je orijentiran samo prema jednoj strani, kao što je to slučaj kod konjaničke figure, ne bi smio biti postavljen u sredini trga, kao, na primjer, obelisk, koji izgleda jednako sa svih strana... Najispravnije bilo bi postaviti pitanje tako da Saborna crkva dođe u središte trga, pošto je ona glavni razlog da se trg tu podiže. Ovakvo rješenje dao je arhitekt Neidhart, koje ću sad protumačiti: Otklonimo li sve što je na trgu, ostaje nam jedan prostor nepravilnog oblika, i to jedan veći prostor pred Crkvom i jedan manji pred Oficirskim domom, koji se prelijevaju jedan u drugi, a to je, neočekivano, moderan prostor! U ovom je prostoru Crkvu lako optički centrirati trokutnom relacijom, uostalom sredstvom, kakvim su se služili još renesansni majstori.

Neidhartov prijedlog – osnova:

Lijevo se vidi zgrada Oficirske kasine sa malim uređenim parkom – trgom, ispred koje Neidhart planira postavljanje konjaničke skulpture. Desno je veliki Trg sa govornicom i drvoredom jablana uz Ulicu Ferhadija, a dolje istaknuta građevina, Saborna crkva, te nešto povučena zgrada Bogoslovije, ispred koje autor postavlja nisku zidanu strukturu, u cilju podcrtavanja geometrije prostora. Kako je diskusija oko adekvatnog rješenja Trga trajala dugo, Neidhartove skice se vremenom razlikuju u ponekom detalju: za razliku od prethodne perspektivne skice na kojoj se pojavljuju i bazen i govornica, na ovoj osnovi je bazen pozicioniran u osovini Oficirskog doma, ali pomaknut prema Ferhadiji. Uz to, govornica se više uopšte ne pojavljuje.

Fotografija raščišćenog prostora Trga u godinama pred II svjetski rat: U prvom planu je ulica Ferhadija i ostaci ograde nekadašnjeg kompleksa Državne carinarnice sa kamenim postamentom i segmentima kovane ograde. Šina i objekata Carinarnice više nema. Ostala je još pokoja kuća uz današnje ulice Muhameda Kantardžića i Zelenih beretki, koje će, također, biti porušene.

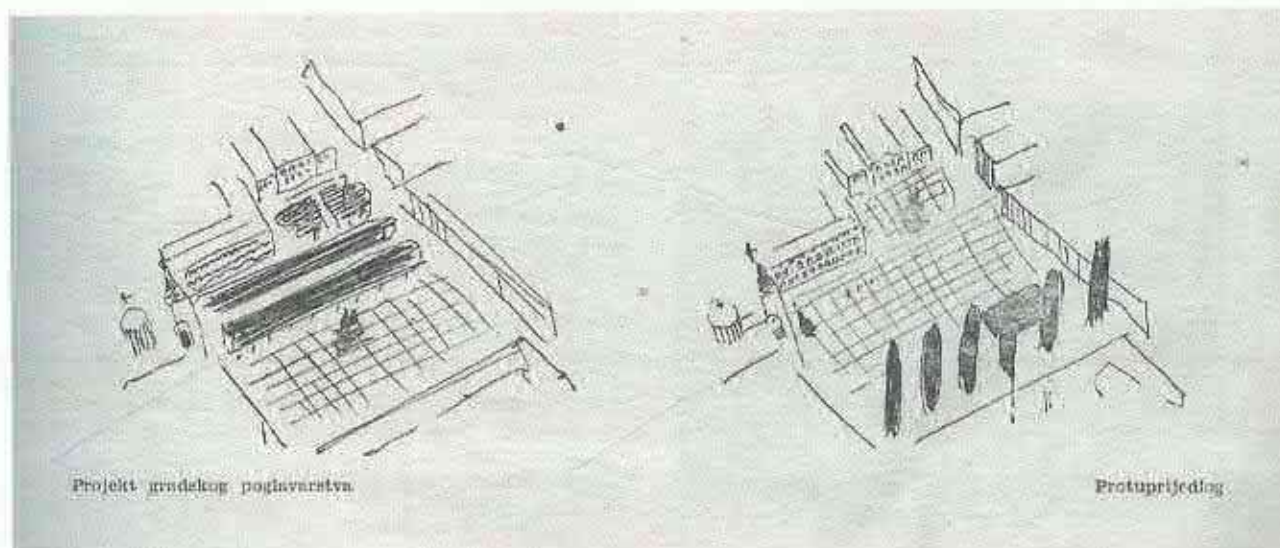
¹⁵ Džemal Čelić, Grabrijan i Sarajevo, Prilozi za proučavanje istorije Sarajeva, Sarajevo 1970, str. 119

¹⁶ Ovdje priređivač Grabrijanovih članaka, prof. Čelić, stavlja u tekst naziv ulice JNA koja se tako zvala tek nakon II svjetskog rata, iako je članak pisan i objavljen ranije, 1941. godine. A. Bejtović u knjizi „Ulice i trgovi Sarajeva“, za ovu ulicu u tom periodu kaže: „U posljednjem okupacionom periodu 1941-1945. saobraćajnica je nosila zasebnu oznaku pod imenom Ulica br. 1, koje je predstavljalo rezervaciju za ime nesuđenog kralja NDH, italijanskog princa od Spoleta, dok ovaj ne odgovori na ponudenu krunu. Kako je princ otklonio ponudu, takva oznaka ulice ostala je do kraja rata. U istom članku objavljenom godinu dana kasnije u Tehničkom vjesniku iz 1942. godine, u prilogu Dušana Grabrijana „Sarajevo i njegovi trabanti“ autor članka u originalu teksta kaže: ...koso prema ulici broj 1.

Postavimo li spomenik na mali trg ispred Oficirskog doma, gdje ima odgovarajuće zalede, a prema njemu, gdje se osovina Oficirskog doma siječe s osovinom Bogoslovijske – bazen, samim tim crkva bi došla u težište trga. S obzirom da je prostor velik, možemo ga umanjiti visokim drvećem, tj. zelenim pilonima (na većim odstojanjima), između kojih će se otvarati novi vidici koji stvaraju odnose između čovjeka i gledanog objekta. Tako dobijamo samo parcijalne poglede na trg, što je kod ovako praznog trga potrebno.

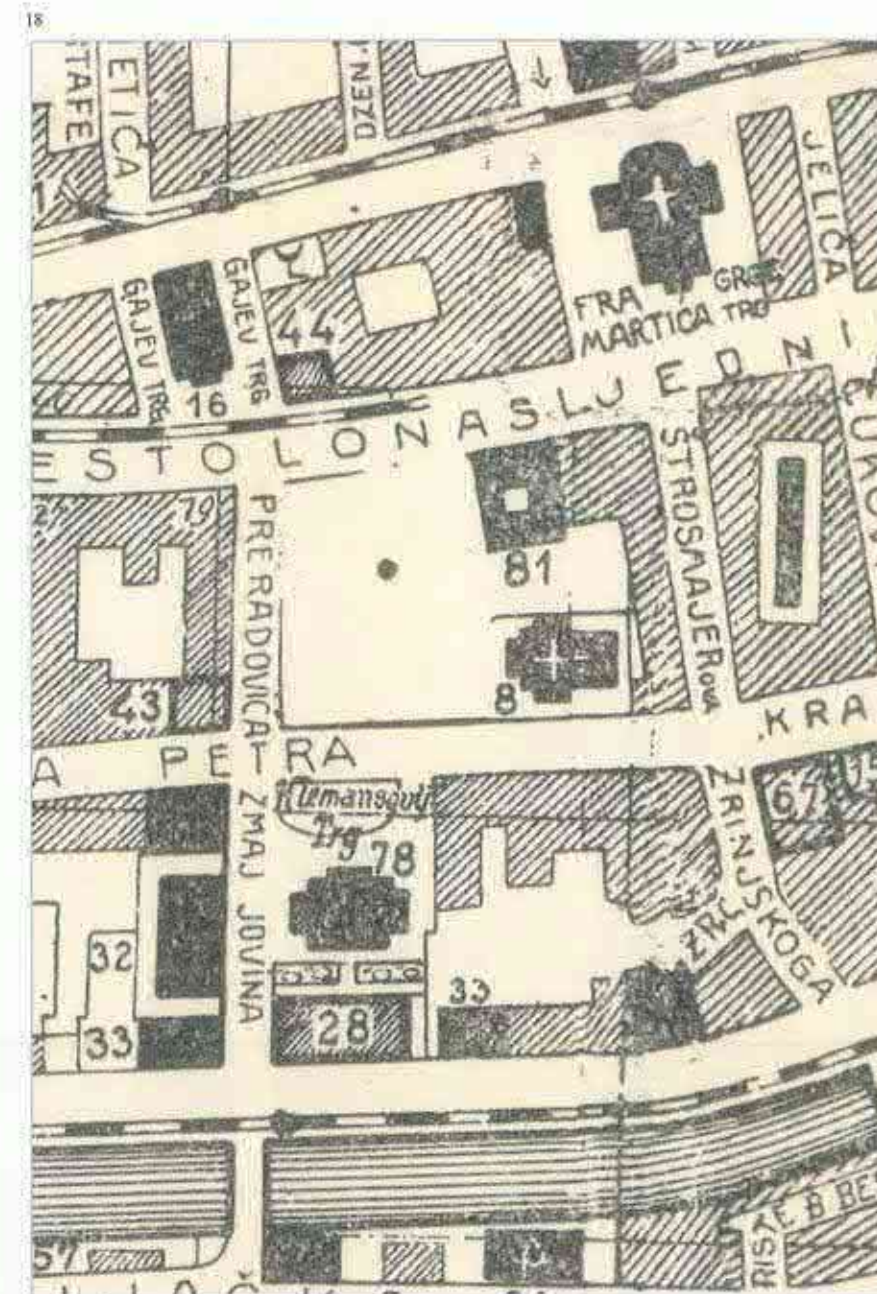
Osim ovoga, trg treba još i povezati. A povezati ga je moguće jednoobraznošću okolnih zgrada. Povezanost, pak, kod kuća sa više vlasnika moguće je postići ako se propiše izgradnja kolonada svuda u prizemlju. Osim nove zgrade „Spasa“, koja može ostati zatvorena, morale bi sve kuće na trgu da budu izgrađene u prizemlju kolonadom. Jasno utvrđena prizemlja, na ovaj način, dala bi trgu onu harmoničnost kojoj se divimo na trgovima Brisela, Venecije i drugdje.

Pred Bogoslovijom je zamišljena još i terasa sa govornicom, što je vrlo važno kod svakog manifestacionog trga.⁴⁴

Neidhartove i Grabrijanove skice prvonagrađenog Pičmanovog rješenja (lijevo) i Neidhartovog rješenja (desno) kojima, uz svoje napise u štampi, nastoje ilustrirati nedostatke Pičmanovog i prednosti Neidhartovog koncepta. Lijevo se vidi podjela ukupnog prostora na tri cjeline, a desno objedinjavanje u jedinstven prostor trga, sa postavkom konjaničke skulpture ispred Oficirske kasine.

Radovi na raščišćavanju Trga trajali su više godina, sve do početka II svjetskog rata. Neposredno pred sam rat bio je na Trgu već izgrađeni spomenik kralju Petru koji je izradio kipar Kršinić, a također se bilo počelo s izgradnjom samog postolja. To je sve našao okupator u izgradnji i raznio.¹⁷

Plan Grada – izdavač Studnička, rađen u periodu između dva rata: Prikazuje i sadašnji Trg Oslobođenja kao potpuno raščističenu površinu, a tačka u centru bi trebala prikazivati poziciju konjaničke baste po Prikmanovom projektu. Mali trg ispred Oficirske kasine nazvan je u ovom periodu Klemansovljev trg. Jasno se uočavaju i objekti sačuvani do danas: Zgrada Bogoslovijske, bez dograđenog zapadnog dijela (81) i Saborna crkva (8) su na istoku, sa sjevera su austro-ugarski objekti između Gajevog trga i Trga fra Grge Martića, na zapadu Hrvatska banka (43) i objekti na mjestu današnje zgrade „Svjetlosti“, a na jugu Objeat Oficirske kasine (78), čiji je park ispod južnog ulaza već ustupio mjesto novoj zgradi Filijale Austrijske banke (28). Pod brojem 44 u legendi je upisana Ljubljanska banka (Laibacher Bank), danas HVB Bank.

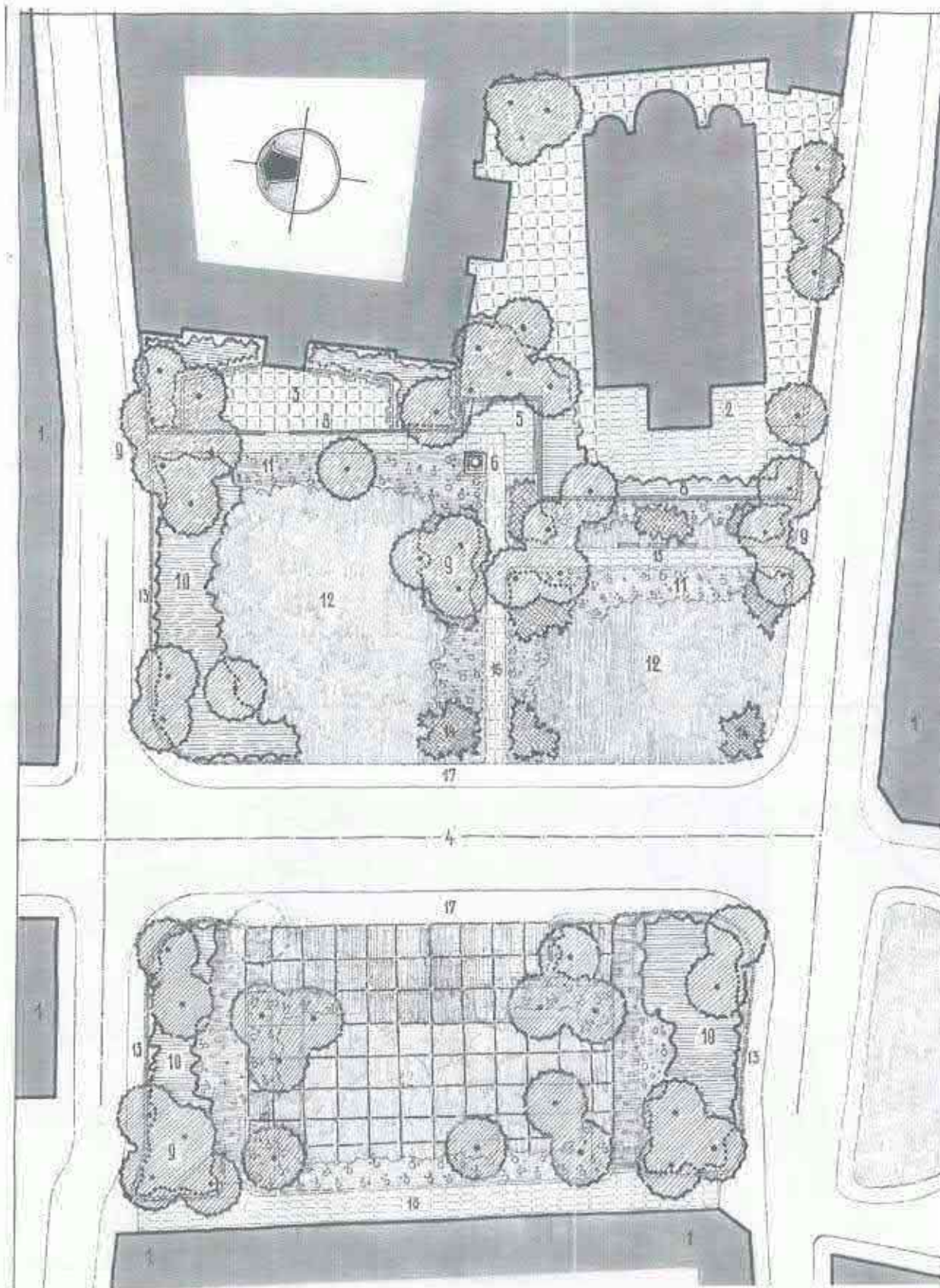
Arhitekt Josip Pičman, autor prvonagrađenog rada na konkursu za Trg u Sarajevu, počinio je samoubistvo 8. II 1936, skočivši se prozora svog ateljea. Imao je 32 godine. Dan ranije sreo se sa nekoliko svojih prijatelja, žaleći se na neizdrživu situaciju oko odugovlačenja dodjele naloga za izvedbeno rješenje Doma u Sušaku. Nalog je stigao na adresu ateljea dan nakon njegove smrti. Bio je to arhitekt koji je briljantnim radovima osvajao prve radove na konkursima, ali ne i realizacije svojih projekata.

¹⁷ Čovjek i prostor, 4-5/1981. (337-338), Poseban prilog Josip Pičman 1904-1936.

¹⁸ Sarajevo – Naklada J. Studnička & Co, Sarajevo, Klišej izradila Cinkografija Poljac Sarajevo, plan Sarajeva, monohromatska štampa; Još jedan Studnički plan Sarajeva izdat je u periodu između dva rata i to u boji i sa legendom u kojoj je osim popisa ulica, dat i pregled javnih objekata obilježenih brojevima; nažalost, ovi Studnički planovi ne daju sa velikom preciznošću i pouzdanošću pravo stanje na terenu, kao što je to rađeno u ranijem, austro-ugarskom periodu (objekti su šematizovani, nema upisane godine izrade i sl.)

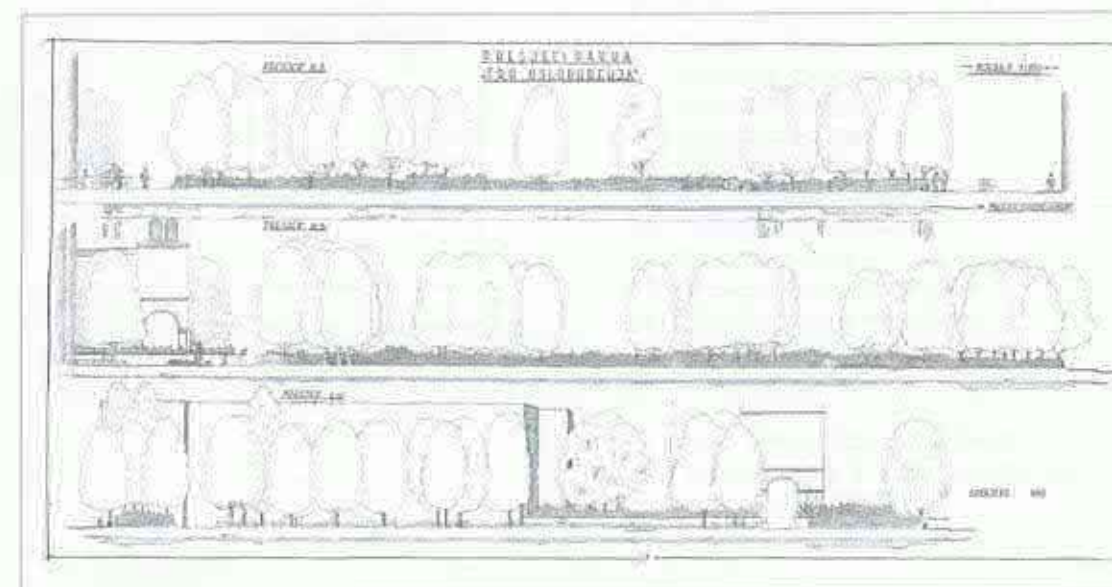
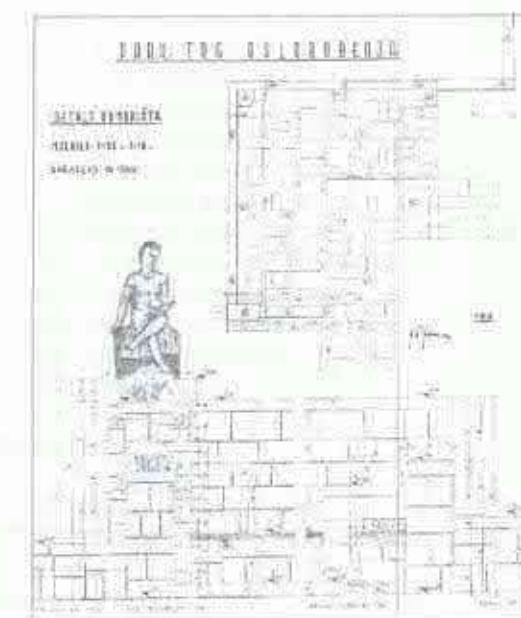
Projekti za Trg Oslobođenja od 1945 – 1976. godine

Projekat iz 1949. godine

Projekat iz 1949. godine:

Lijevo i gore je grafički prilog sa osnovom i legendom, izraden u aprilu 1949. godine. Zgrada „Svjetlosti još nije izgrađena, već je na tom mjestu stari objekat iz austro-ugarskog perioda. I objekat Bogoslovije je u svom originalnom izdanju, bez dogradnje. Vidljivo je da je park podijeljen u dva dijela „novom ulicom“ koja je planirana na potezu Ferhadija 9 – Umjetnička galerija. Legenda daje sve elemente parka sa travnjacima, grmljem, stablašicama, stazama itd. Pod brojem 6 je mjesto za zdenac. Ispred Bogoslovije i Saborne crkve, koja se u ovoj situaciji savršeno ističe u prostoru, parter je popločan, ozelenjen i tu je predviđen niski kameni zidić. Desno su presjeci i detalj odmorišta radeni u sedmom mjesecu 1949. godine.

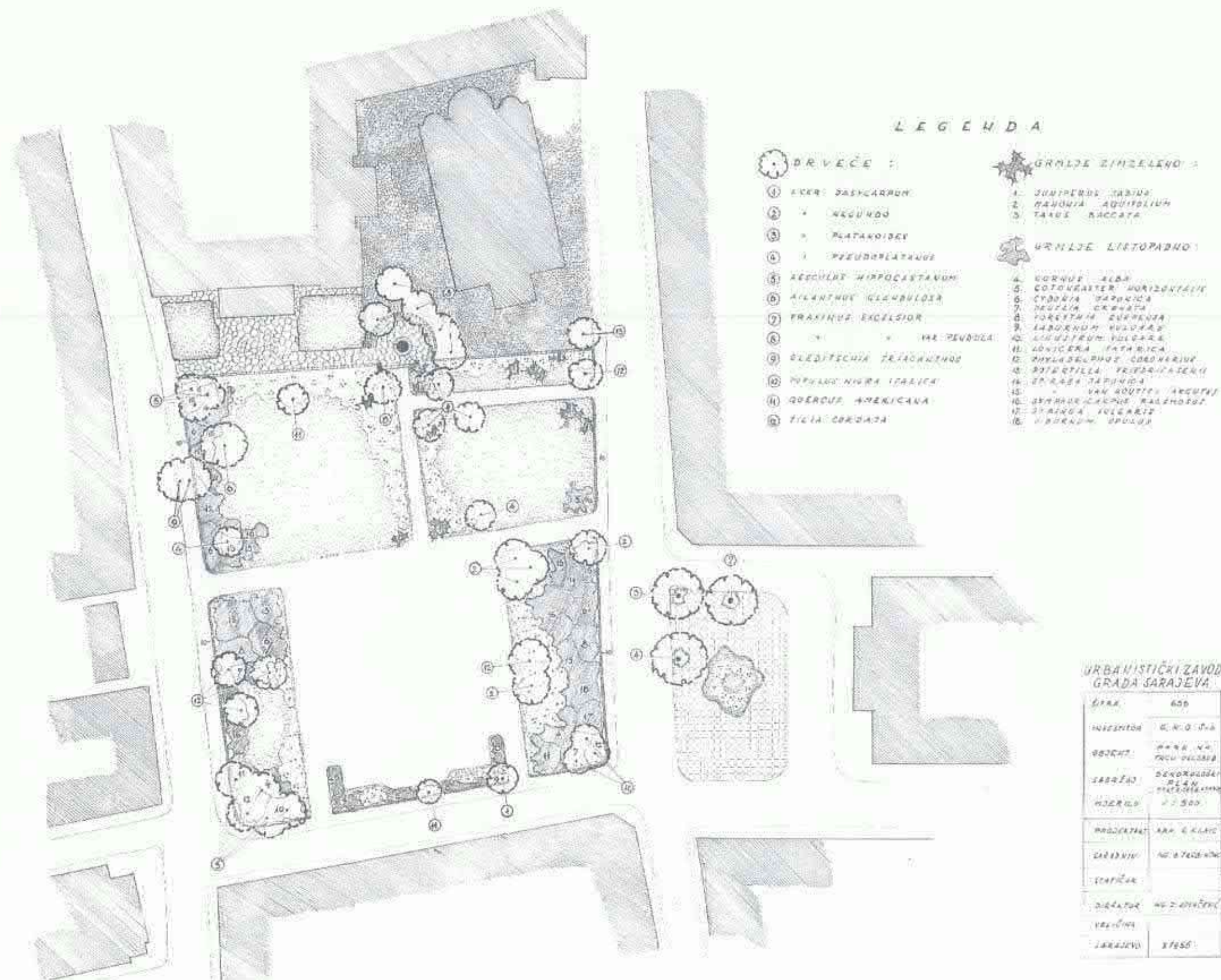

Dendrološki plan parka na „Trgu Oslobođenja“

Postojeće stanje

1955. god.

Mjerilo 1:500

Dendrološki plan parka na Trgu Oslobođenja iz 1955. godine

Postojeće stanje 1955. godine
Očito je da je prethodno rađeni projekat pretrpio izmjene - izvedeno stanje se u nekim segmentima razlikuje u odnosu na planirano: nije izvedena nova ulica koja je trebala izlaziti na Umjetničku galeriju BiH i parkovske površine su nešto drugačije proporcionisane. Ispred Bogoslovije i je kaldrmisana površina, a desno, prema Sabornoj crkvi ucrtan je simbol kružne forme, najvjerovatnije zdenac. Evidentirane vrste su:

Drveće:

1. Acer dasycarpum
2. Acer negundo
3. Acer platanoides
4. Acer pseudoplatanus
5. Aesculus Hippocastanum
6. Ailanthus glandulosa
7. Fraxinus excelsior
8. Fr. excelsior, var. pendula
9. Gleditschia trachanthos
10. Populus nigra italica
11. Quercus americana
12. Tilia cordata

Grmlje zimzeleno:

1. Juniperus sabina
2. Mahonia aquifolium
3. Taxus baccata

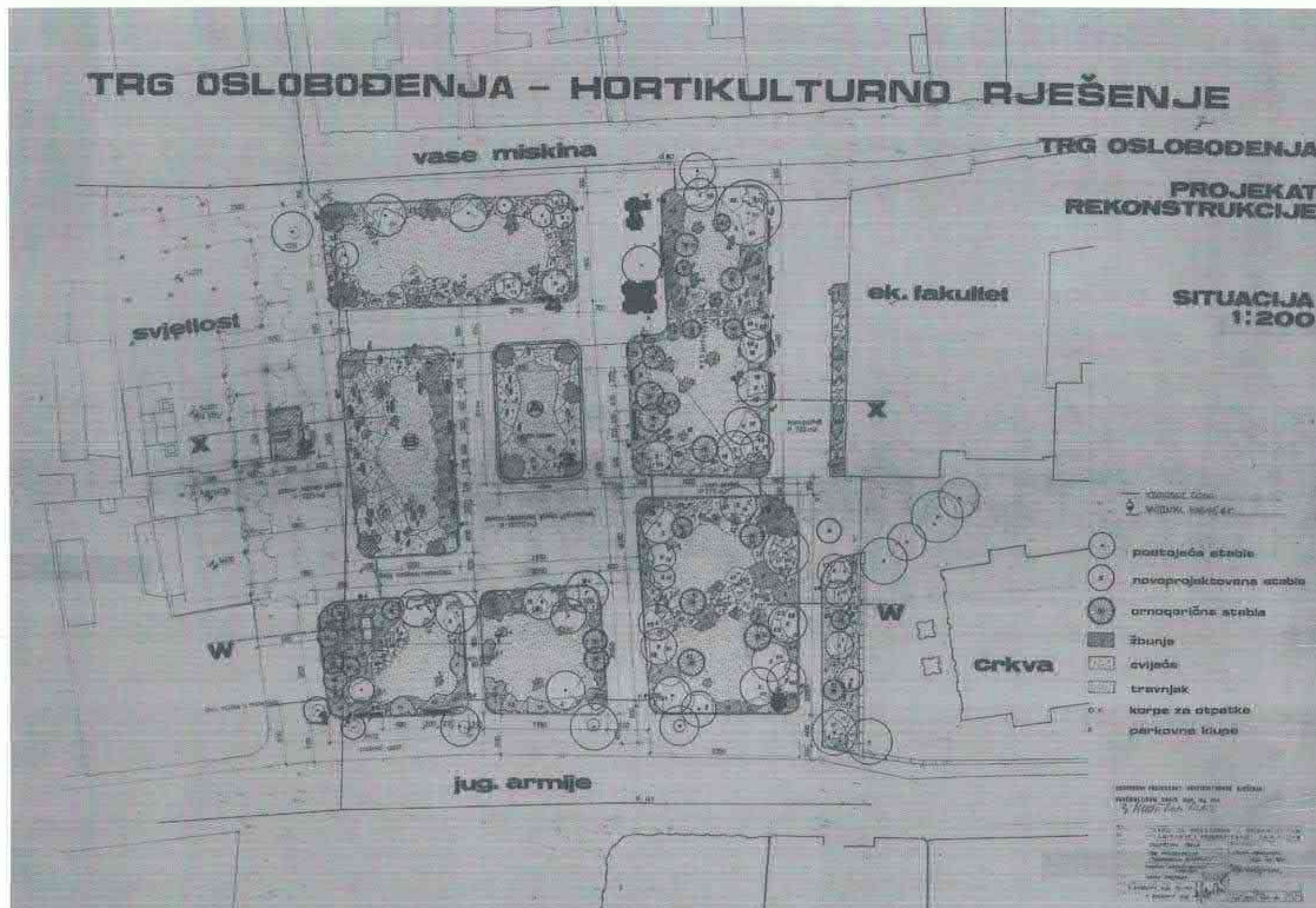
Grmlje listopadno:

4. Cornus alba
5. Cotoneaster horizontalis
6. Cydonia japonica
7. Deutzia crenata
8. Forsythia suspensa
9. Laburnum vulgare
10. Ligustrum vulgare
11. Lonicera tatarica
12. Phyladelphus coronarius
13. Potentilla friedrichsenii
14. Spiraea japonica
15. Spiraea van houttei (arguta)
16. Symphoricarpus racemosus
17. Syringa vulgaris
18. Viburnum opulus

Plan je izradio Urbanistički zavod Grada Sarajeva, projektant arh. S. Klaić, saradnik ing. B. Trebinjak. Sarajevo, X 1955.

* Plan je raden u mjerilu 1:500, dok je ovaj grafički prilog prilagođen formatu strane

Glavni projekat rekonstrukcije Trga Oslobođenja sa hortikulturnim rješenjem, autori Vladimir Dobrović i Sakib Hadžihalilović

Glavni projekat rekonstrukcije Trga Oslobođenja, 1976. godina

Odgovorni projektant hortikulturnog rješenja:

Hadžihalilović Sakib, dipl. ing. arh.

Odgovorni planer:

Vladimir Dobrović, dipl. ing. arh.

Saradnik:

Vesna Hercegovac, dipl. ing. arh.

Sarajevo, juni, 1976. god.

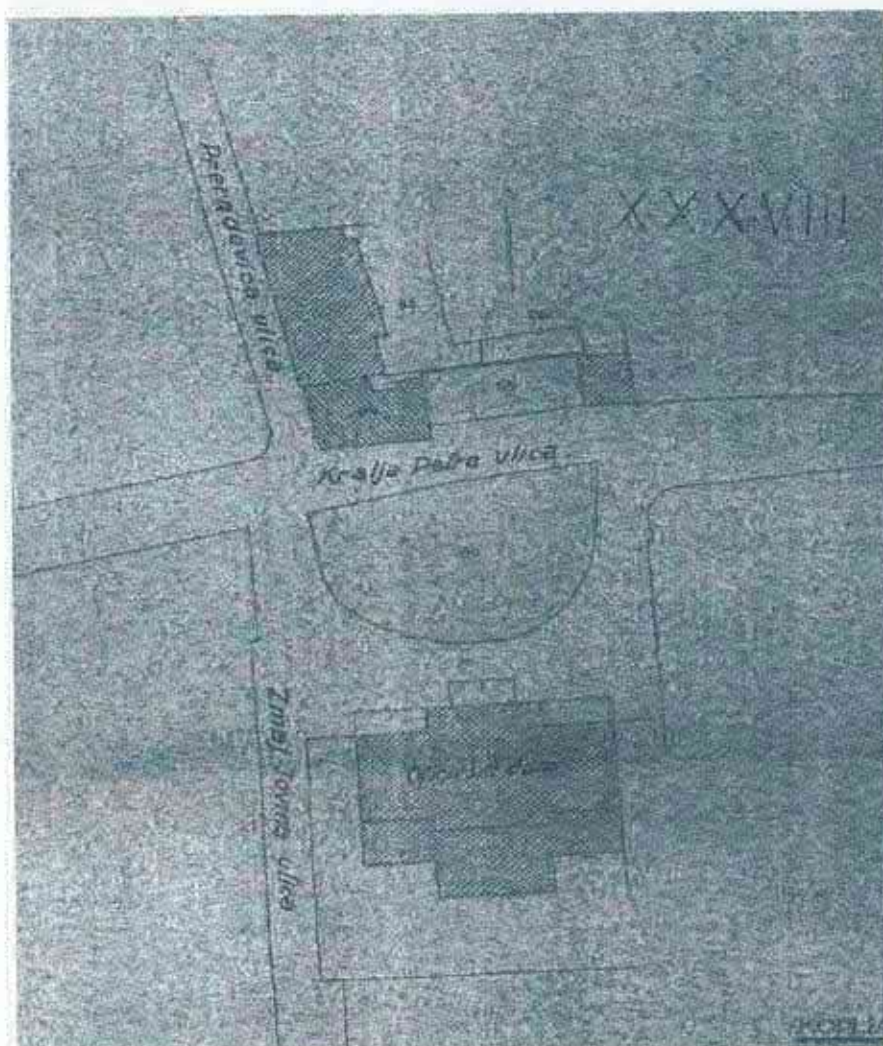
1976. godine već je izvršena dogradnja fronta Bogoslovije i u nju je smješten Ekonomski fakultet. Na drugoj strani prikazan je gabarit i konstruktivni raster zgrade Svjetlosti, čija je gradnja te godine bila u toku. Uporedo sa ovim građevinskim intervencijama radi se i novo rješenje Trga Oslobođenja sa hortikulturnim uređenjem. Prostor je oblikovan u polja različite veličine sa radijalno oblikovanim uglovima. Visoko rastinje i grmlje koncentrisano je uz ivice polja, dok se travnate površine ostavljaju u njihovim središtima. Između zelenih površina su prostrane pješačke staze, a za popločanje se koristi „kameni parket“ istočno i zapadno, dok su u centralnom dijelu korištene betonske ploče „privrednik“. Ispred Ekonomskog fakulteta i ograde Saborne crkve urađene su još dvije uske zelene površine. Ovaj projekat je realizovan i, u osnovnim crtama, takvim se sačuvao do danas.

Svi ovi projekti, radeni u periodu 1949-1976. godine, predstavljaju čista hortikulturna rješenja bez ambicija da postignu efekat bilo kakvog impozantnog ili monumentalnog gradskog trga. Osim toga, oni nisu opterećeni ideološkim simbolima i objektima, već se jasno uočava da je prostor predviđen za zadržavanje i odmor u neformalno oblikovanom ambijentu.

Sa izgradnjom zgrade „Svjetlosti“, rodila se i ideja odavanja počasti zaslužnim bosansko-hercegovačkim piscima. Njihove brončane biste sa postamentima postavljene su osamdesetih godina na prostoru parka. Sve kasnije postavke spomen-obilježja dodatno opterećuju prostor, uz to ne posjeduju ni potrebnu umjetničku vrijednost.

Muslimansko groblje ispred Doma Armije

Na dijelu Trga Oslobođenja - Alija Izetbegović, gdje se danas nalazi autobuska stanica, te na prostoru današnjeg parkinga ispred Doma Armije, nalazilo se muslimansko groblje koje je pripadalo nekadašnjoj Ajas-pašinoj mahali.

Kopija katastarskog izvatka iz perioda Kraljevine SHS
Južno je Oficirski dom, a sjeverno, iznad Ulice Kralja Petra (danas Zelenih beretki) stambene kuće i, među njima, manje groblje (63), a ispod ulice veće, od 900 kvadrata (60).

Mahala	Br. zemlj. knj. ul.	Br. kat. parcele	Vrsta kulture ili upotreba	Površina (m ²)	Ime vlasnika
xxxVIII	68	60	groblje	901	Muhamedanska vjerska općina u Sarajevu
	53	64	kuća i dvorište	175	Zemaljska vakuf. zaklada u Sarajevu
	68	63	groblje	191	Muhamedanska vjerska općina u Sarajevu

*Tabela sa zemljišno-knjiženim podacima je preokucana zbog starosti dokumenta i bolje vidljivosti

Nema historijskih podataka a ni sačuvanih nišana koji bi posvjedočili da je ovo groblje možda dio vakufskog greblja iz harema Ajas-Pašine džamije (16.st.) koja se nalazila na mjestu Hotela „Central“.

Prema podacima Mehmeda Mujezinovića prilikom ekshumacije 1946.g., veći broj značajnijih nišana je prenesen na Sedrenik u baštu koja je vlasništvo vakufa. U spomenutoj bašči (koju je tada koristio Druškić Mahmut) bilo je 47 nišana, među kojima se izdvajaju slijedeći:

- četiri aginska (vojna) nišana
- tri ulemanska
- dva derviška

Jedan osmougaoni nišan je na vrhu imao udubljenje za hvatanje kišnice koja se u narodu koristila kao lijek.

Na istom vakufskom zemljištu je 2004. godine izgrađena džamija, tako da su se spomenuti, dislocirani, nišani danas našli u haremu ove džamije. Na terenu je juna 2007.g. zatečeno 26 nišana od kojih je:

- u obliku stele od kojih svi nisu s epitaфом (10)
- s turbanom u gužve s prevojem preko i s epitaфом (6)
- s aginskim turbanom i epitaфом (4)
- s derviškom kapom i epitaфом (2)
- s ulemanskim turbanom i epitaфом (3)
- osmougaoni nišan bez epitafa (1)

Epitafi su na osmanskome turskom jeziku. Mnogi nišani su utonuli i nakrivljeni.

Stara fotografija Oficirske kasine prikazuje i dio groblja ispod ulice, ograđenog drvenom tarabom i zaraslog u zelenilu.

Na razglednicama starog Sarajeva, koje su od velikog dokumentarnog značaja, vidi se i prostor ispred Oficirske Kasine (današnjeg Doma Armije) u vrijeme kad je tu bilo greblje. Nišani se ne vide, ali se vidi ograda (nekada je bila drvena pa zatim metalna) i bogato zelenilo koje je u greblju bilo zasadeni.

Gore: greblje sa listopadnim i emogoričnim drvećem i metalnom ogradom

Desno se vidi zgrada Prve Gimnazije i dio greblja sa zelenilom i ogradom. Ograda je od kovanog željeza na kamenom zidiću. Prema riječima starog Sarajlije Hende Šakira (77.g.) prije ekshumacije je greblje bilo izdignuto oko 1,20m i ograđeno kamenim podzidom i metalnom ogradom da bi, nakon ekshumacije bilo poravnato i izjednačeno s nivoom terena ispred današnjeg Doma Ljiljana

Dislocirani nišani na Sedreniku

Prema kazivanju starca Kadrić Kasima, radnika Medžlisa Islamske zajednice, s kojim je obavljen razgovor juna 2007.g., njemu je prije trideset godina pričao Asim Šehbajraktarević (stanovnik Breke) da su „neki nišani s ovog greblja preneseni na Sedrenik i u harem Čobanije džamije“. Kasim dalje kazuje: „Godine 1980. par nišana je prenesen u dio harema džamije Čokadži hadži-Sulejman. (Jedileri), radi zaštite harema od uzurpacije od strane Općine Stari grad koja je tu htjela da napravi garaže.“

Na osnovu historijskih podataka Mehmeda Mujezinovića u ovom greblju su se uglavnom kopali članovi porodice Žiga čije su kuće bile u neposrednoj blizini, na mjestu današnje Škole za primijenjenu umjetnost. Mujezinović donosi u svojoj knjizi prijevod epitafa s jednog oštećenog muškog nišana iz ovog greblja u kojem je zapisano da je mladić Žiga Bego umro od kuge 1764. I ljetopisac Bašeskija (18.st.) u svojoj hronici bilježi njegovu smrt 1178.g. po hidžri.

Osim članova porodice Žiga tu je bilo ukopano i nekoliko članova porodice Lazović i Šehić.

Arhitektonski i urbani okvir

Historijski podaci o objektima

1. Gradska tržnica „Markale“ (Markthalle)

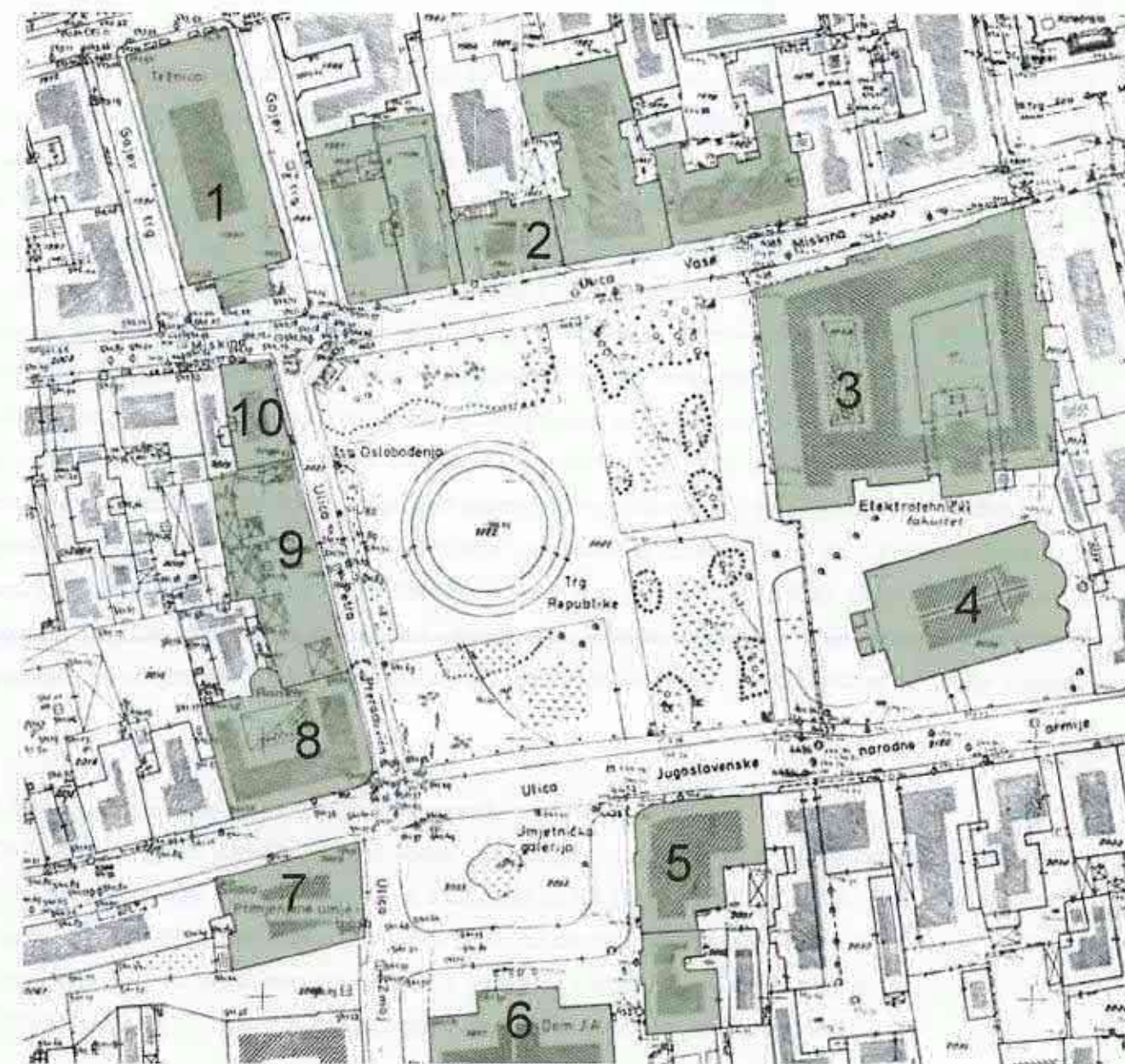
U neposrednoj blizini „Trga oslobođenja – Alija Izetbegović“ nalazi se zgrada Gradske tržnice, izgrađena 1895. godine, po projektu Josipa Vancaša.

Do dolaska Austro-ugarske monarhije, u Sarajevu je tržište namirnicama bilo razbacano na više mjesta, bez potrebnih uređaja, pa, prema tome, i higijenski nezaštićeno. S porastom gradskog stanovništva osjećala se i potreba da tržište prehrambenih proizvoda bude koncentrisano na jednom mjestu u prikladno uređenom zatvorenom prostoru. Tako se početkom 1895. godine, počela graditi Tržnica u samom središtu grada, na prostoru između Ferhadije i Čemaluše ulice. U novu Tržnicu smjestili su se prodavci zeleni, voća, povrća, sira i drugih živežnih namirnica, a u novi prostor uselili su se i mesari iz ulica Franje Josipa, Ferhadije, Čemaluše, Kujundžiluka i Predimareta. U podrumskim prostorima smještena je hladnjača koja je predstavljala savremeno rješenje unutrašnjeg prostora tržnog mjesta. Zgrada je izgrađena u neorenesansnom stilu sa čelično-drvenom rešetkastom konstrukcijom. Decenijama je Sarajlije nazivaju iskrivljenim germanizmom „Markale“, od njemačke riječi za tržnicu – Markthalle.

2. Niz objekata u ulici Ferhadija

Riječ je o nizu objekata izgrađenih u austro-ugarskom periodu sa stilskim osobenostima historicizma i secesije. Jedini među njima koji je izgrađen u periodu nakon II svjetskog rata je zgrada „Projekta“, smještena u središtu ovog niza. Po stilskim rješenjima i kvalitetu izvedbe, ovi objekti predstavljaju djela visoke kulturno-historijske vrijednosti. Osim toga, njihova materijalna i upotrebna vrijednost, sa aktivno projektovanim prizemljima, na izuzetno dobar način se uklapa u zahtjeve koje postavlja lokacija u samom središtu centralne gradske jezgre, a time i centralnog gradskog trga. Čak je i arhitektura zgrade „Projekta“, sa smirujućim horizontalama i aktivnim prizemljem, puno primjerenija mjestu, od, recimo, zgrade „Svjetlosti“, masivnije, pune lomova i, u ukupnosti, agresivnije u odnosu na zatečeno tkivo. Nasuprot njoj, zgrada „Projekta“ je mirna i neutralna. Jedino što joj je potrebno je osvježenje savremenim materijalima (u staklenim i parapetnim horizontalama), ne zadirući u suštinu arhitektonskog izraza i mase objekta. Fasade ostalih objekata ovog niza obnovljene su u proteklom periodu i za njih se može reći da su u dobrom stanju očuvanosti.

1968. god.

3. Bogoslovija (Ekonomski fakultet)

Zgrada u kojoj je danas smješten Ekonomski fakultet projektovana je 1897-98. godine i u njoj najprije bila smještena Srpska muška i ženska osnovna škola, a od 1917. godine u ovoj zgradi je počela sa radom i Pravoslavna bogoslovija koja je premještena iz Reljeva. Objekat je projektovan i izveden kao reprezentativna građevina atrijumskog tipa, u duhu historicizma, sa dominantnim elementima neoklasicizma. Originalna visina objekta je P+2, dok se rizično istaknute ugaone „kule“ nadvisuju nad preostalim dijelom građevine. Projektant je Ludwig Huber. Tokom trajanja, ova zgrada je često mijenjala namjenu, pa je tako za vrijeme NDH u njoj bio organiziran zatvor. Sjećanje na te događaje čini spomen-obilježje, bakarna ploča sa reljefom posvećena građanima Sarajeva koji su bili zatvoreni u tadašnjoj zgradi Bogoslovije u periodu 1941-42. Ploča je postavljena na zidu koji jasno razdvaja zgradu bivše Bogoslovije od dograđenog dijela objekta. Nakon završetka Drugog svjetskog rata u ovoj zgradi bio je smješten Tehnički fakultet Univerziteta u Sarajevu, na osnovu kojeg su kasnije nastali Građevinski, Arhitektonski, Mašinski i Elektrotehnički fakultet.

Dogradnja objekta prema prostoru trga izvedena je šezdesetih godina prošlog vijeka. Ovom intervencijom znatno su narušeni prostorni odnosi. Saborna crkva je potisnuta u drugi plan. Iako to u ovom momentu nije realno, nemoguće je ne navesti stav službe zaštite da je uklanjanje dograđenog dijela Ekonomije neminovno, ukoliko se želi vratiti prostorni sklad i red.

4. Pravoslavna saborna crkva (Svete bogorodice)

Pravoslavna saborna crkva izgrađena je u neobaroknom stilu 1868. godine, dok je zvonik crkve bio sagrađen 1872. godine. Prihode za njenu izgradnju dao je ruski Carski dvor, sultan Abdul Aziz i bosanski namjesnik Šerif Topal Osman paša.¹⁹ Izgradio je u posljednjim danima osmanske uprave Andrej Domjanov. Za svoj rad bio je odlikovan od osmanskog sultana. Saborna crkva je bila okružena kućama koje su porušene 1938. godine, da bi bio formiran trg.²⁰ Ova crkva oštećena je tokom opsade 1992-95. godine. Obnovljena je uz pomoć grčke vlade 1999. godine. Uz objekat Saborne crkve (Svete bogorodice), na uglu ulica Zelenih beretki i Štrosmajerove, sagrađena je 1899. godine i zgrada Mitropolije (arhitekt Rudolf Tonnies).

5. Zgrada Umjetničke galerije BiH

Izgrađena 1912. godine po projektu Josipa Vancaša za sarajevske trgovce Ješuu i Mojcu Salom. Arhitekt je projektovao reprezentativno zdanje zanimljivog ugaonog rješenja sa balkonom i kupolom. Zgrada je izgrađena za potrebe trgovačke kuće Salom, koji su bili vlasnici i Salomove palače u Titovoj ulici. Kao

samostalna institucija, smještena u ovoj zgradi, Umjetnička galerija osnovana je 1946. godine, ali tek je 1959. godine otvorena za javnost.

6. Oficirska kasina/ Dom Armije

Oficirska kasina izgrađena je 1880/81. godine, prema projektu Karla Paržika Sama zgrada je u početku bila nešto manjih dimenzija, a cijeli prostor sjeverno i južno od objekta bio je pod zelenilom. Sjeverno je, na mjestu današnjeg parkinga, bilo muslimansko groblje porodice Žiga, a južno je projektovan i po svim pravilima tadašnje mode, hortikulturno uređen veliki park. Spuštao se sve do regulisane obale Miljacke na jug, gdje je kasnije izgrađena Zgrada filijale Hrvatske banke (danas Bor-banka) i u njemu su postavljene drvene sjenice, kao i natkrivene platforme za muziciranje. Namjena objekta je bila da se u njemu omogući okupljanje i druženje novopristiglih vojnih lica, inženjera i službenika iz raznih dijelova Centralne Evrope. Svi su oni došli kao samci, i, tek u decenijama koje slijede, većina ih je ovdje osnovala svoje porodice 1912. godine dograđen je još jedan sprat na Oficirskoj kasini, a u godinama poslije II svjetskog rata objekat je dograđen sa juga, kada je potpuno uništen i posljednji kvadrat parkovske površine. Zgrada je izgrađena kao poklon građevinaru željezničke pruge Brod-Sarajevo oficirima i činovnicima Sarajeva. Prije izgradnje pozorišta Oficirska kasina je bila mjesto za okupljanje viđenijeg sarajevskog svijeta. U okviru kasine bio je klub za gospodu. Ona je bila stjecište kulturnog života Grada za vrijeme austro-ugarske uprave. Poznato je da je u dvorani Oficirske kasine izvedena prva opera u Sarajevu. Sarajlije su prve zvuke klasične muzike i nota Bethovena, Mozarta ili Schuberta mogli čuti upravo u ovoj dvorani. Tu su se priređivale izložbe i javna predavanja. Prostor na kome se nalazi Dom Armije u osmanskim periodu zvao se Orta. Pretpostavlja se da je orta bilo mjesto koje se koristilo kao vježbalište na kome su se pripremali i vježbale elitne jedinice osmanske vojske - janjičari. Na njenom mjestu kao i na prostoru Trga oslobođenja – Alija Izetbegović nekada je postojalo manje groblje. Poslije 1945. godine ova groblja su uklonjena, premještena su na Bakijske odnosno mezarje Muzderija pod Sedrenikom²¹.

7. Škola primjenjenih umjetnosti/Školske zgrade u Gimnazijskoj ulici

Tri su školske zgrade projektovane i izvedene na ovom potezu, preko puta Oficirske kasine, u Gimnazijskoj ulici. Sve su izvedene u duhu historicizma, a arhitekti su bili Carl Panek i Karl Paržik. Prva, na Obali bila je Muška osnovna škola Carla Paneka iz 1893/1905, na drugom kraju uz današnju Ulicu Zelenih beretki je Djevojačka osnovna škola istog autora iz 1893. godine, a u sredini Zgrada Velike gimnazije Karla Paržika iz 1890/91. godine. U Djevojačkoj školi je sada smještena Škola primjenjenih umjetnosti.

¹⁹ Sarajevo, Historijsko- turistički vodič, Sarajevo 2005., str 82

²⁰ Džemal Čelić, Grabrijan i Sarajevo, Prilozi za proučavanje istorije Sarajeva, godina III, Knjiga III, Muzeja grada Sarajeva, 1970. godine

²¹ Nijazija Koštović, Sarajevo između dobrotvorstva i zla, Sarajevo 1998., str 207

8. Hrvatska banka

(Stambeno-poslovna zgrada na uglu ulica Muhameda Kantardžića i Zelenih beretki)

Zgrada nekadašnje Austrijske banke, projektovana kao primjer secesionističke arhitekture. I danas u prizemlju služi kao prostor Central profit banke. Zgrada je poznata jer je u njoj živio poznati bosansko-hercegovački slikar Vojo Dimitrijević (jedan od osnivača ULUBIH-a, Škole primjenjenih umjetnosti, Likovne akademije).

9. i 10. Zgrada „Svjetlosti“

Poslije Oslobođenja 1945. godine, posebno pitanje predstavljalo je snabdijevanje gradskog stanovništva prehrambenim artiklima koje je zavisilo i od prevoza, uskladištenja i mjesta prodaje – pijaca, tržnica i prodavnica. Stoga je Narodni odbor grada Sarajeva organizirao Upravu gradskih pijaca. Zadatak ove institucije bio je briga o postojećim tržnicama i prodavnicama, te posebno proširivanje lanaca prodavnica. Slobodan prostor u ulici Preradovićevoj (sada Muhameda Kantardžića) iza 1950. godine, na kojem je kasnije izgrađena zgrada Svjetlosti 1976. godine, iskorišten je za izgradnju trgovačkih radnji i prodavnica. Ove prodavnice davane su u najam organizacijama i pojedincima.²²

Da bi bila izgrađena zgrada Svjetlosti trebalo je srušiti zgradu koja je izgrađena u austro-ugarskom periodu na uglu ulica Muhameda Kantardžića i Ferhadije. Svoje mišljenje o tome dao je i Gradski zavod za zaštitu spomenika u junu 1972. godine: „Rušenjem zgrade izgrađene u austro-ugarskom periodu i postavljanjem novog objekta na njenom mjestu nestali bi karakteristični objekti jedne epohe. Tom izgradnjom demolirao bi se Gajev trg kao

arhitekstonski trg određenog stila kakvih je u Sarajevu svega dva (Trg Grga Martića i Gajev trg)“.²³ Odluka tadašnjeg Sekretarijata za urbanizam je bila da je „odobreno rješenje nova varijanta kojom se konačno definira prazan prostor prema Trgu Oslobođenja“.²⁴ Austro-ugarska zgrada je srušena u periodu između druge polovine 1972. i početkom 1973. godine. Na njenom mjestu do 1976. godine izgrađena je poslovna zgrada Svjetlosti po projektu Halida Muhasilovića.

²² Svetislav Milošević, Pijace i tržnice, Sarajevo u socijalističkoj Jugoslaviji, 1950-63, tom II, Sarajevo 1990, str 327.

²³ Fond spomeničke arhive, inv br 138, tom IV, ulica Muhameda Kantardžića

²⁴ Isto

Gradska tržnica („Markale“)

Markale za vrijeme austro-ugarske uprave (fotografija iz parka)

Ugao Ferhadije i Gajevog trga

Ferhadija 9

Ferhadija, Zgrada „Projekta“

Ferhadija 13

Dograđeni front Ekonomskog fakulteta, nekad zgrada Bogoslovije

Saborna crkva

Galerija umjetnosti BiH

Dom Armije BiH

Skola primjenjenih umjetnosti

Stambeno-poslovna zgrada na uglu Zelenih beretki i Muhameda Kantardžića, nekad Hrvatska banka

Zgrada „Svjetlosti“ iz 1976, arh. Halid Muhasilović

Ulice i trg

Ferhadija

Ulica Ferhadija nalazi se u samom središtu centralne gradske jezgre. Sada je to pješačka ulica koja spaja dvije najznačajnije kulturno-historijske cjeline u razvoju Grada, tursko-osmansku i austro-ugarsku. Saobraćajnica se razvila još u 16. vijeku kao ulica i to istočni kratki dio u Gazi-Husrev-begovoj mahali, formiranoj već 1531. godine, a zapadni, duži dio, u mahali Ferhadija koja je nastala nešto kasnije, oko 1562. godine. Naziv Ferhadija nosila je i u osmanskome i u austro-ugarskom periodu, da bi prvih dana Kraljevine Jugoslavije dobila ime Prijestolonasljednika Petra (Petra II Karađorđevića). Za vrijeme II svjetskog rata 1941-45. ponovo nosi naziv Ferhadija, a nakon rata Vaso Miskin - Crni. Stari naziv – Ferhadija, vraćen joj je još jednom, 1995. godine.

Ulaskom u ulicu Ferhadija ulazi se u ambijent obilježen srednjeevropskim arhitektonskim i urbanim karakteristikama iz vremena na prelasku iz 19.-tog u 20.-to stoljeće. Za vrijeme austro-ugarske uprave ovom ulicom je išao tramvaj. Dva kolosjeka su se odvajala u kompleks Državne carine i Željezničke stanice koja je bila smještena na lokalitetu današnjeg parka. Brojni gradski sadržaji orijentisani su na ulicu Ferhadija: banke, pošte, trgovine, vjerski objekti, itd. Vrlo je važno da se ona sačuva kao stambeno-poslovna ulica, te da se sadržaji u prizemljima i na samoj ulici pažljivo planiraju i rasporede. Ona povezuje i niz manjih i većih gradskih trgova, poput Gajevog, Trga fra Grge Martića, Trga Oslobođenja – Alija Izetbegović.

Ulica Zelenih beretki

Jedna od najstarijih saobraćajnica u gradu. Zna se da je postojala, barem u završnoj dionici, još u 15. stoljeću²⁵. Početna dionica ove ulice, od Titove pa do Šenoine, razvila se kao sokak u tamošnjoj mahali Žabljak koja se službeno zvala Hadži-Idrisova mahala. Daljnja dionica ove ulice, od Šenoine pa do Kulovićeve (nekadašnje Slobodana Principa - Selje) zvala se Čajirdžik, što znači ačirčić, livadica²⁶.

Dalje, od Trga Oslobođenja – Alija Izetbegović do Štrosmajerove, zvala se Put kuluk česma po česmi u blizini Hotela „Central“²⁷.

Kroz cijeli austro-ugarski period, uz status jedinstvene ulice, dobila je i naziv Franje Josipa ulica, dok je za vrijeme Kraljevine Jugoslavije nosila naziv Kralja Petra I Karađorđevića. Za vrijeme Drugog svjetskog rata ulica je nosila naziv Ulica broj 1.

²⁵ A Bejtić, Ulice i trgovi Sarajeva, Sarajevo 1973., str 203

²⁶ A Bejtić Ulice i trgovi Sarajeva, Sarajevo, 1973., str 203

²⁷ Sarajevo, ulice, trgovi, mostovi, parkovi i spomenici, Općina Stari grad, Sarajevo 2006. str 124

Od 6. aprila 1946. nosi naziv Jugoslovenske Narodne Armije. Od 1993. godine nosi naziv Zelenih beretki, u spomen vojne formacije koja je formirana 1991. godine, a koja je imala značajnu ulogu u pružanju otpora tokom opsade Sarajeva 1992-95. godine.

Muhameda Kantardžića (Petra Preradovića)

Razvijena između Zelenih beretki i Ferhadije. Saobraćajnica potiče iz osmanskog vremena. U austro-ugarskom periodu bila je poznata pod nazivom Šljivina ulica, po nekom članu porodice Šljivo. Nakon 1918. godine, pa do iza 1995. godine nosila naziv po hrvatskom pjesniku. Petru Preradoviću.²⁸ Ova kratka ulica je izgradnjom „Svjetlosti“ 1976. godine znatno izmjenila svoj izgled. Prije toga, u austro-ugarskom periodu, na uglu sa ulicom Zelenih beretki, bila je izgrađena Austrijska banka, na uglu sa Ferhadijom postojala je nešto starija Stambeno-poslovna zgrada, a u središnjem dijelu dugo je egzistirao slobodan, neizgrađen prostor, sa privremenim objektima trgovine.

Trg oslobođenja - Alija Izetbegović

Trg u samom središtu grada između Doma Armije, Ferhadije, Pravoslavne crkve i ulice Muhameda Kantardžića (bivša Preradovićeve ulice).

Trg je nastao izgradnjom Oficirskog kasina 1881. godine, pa je cijeli prostor nazivan Oficirski trg. Stvaranjem Kraljevine Jugoslavije 1919. godine, trg je dobio naziv Klemansovljev trg, po francuskom državniku i političaru Klemanso Žorž Benjaminu (1841-1929.). Na današnjem dijelu Trga, u ravni Ekonomskog fakulteta bila je u austro-ugarskom periodu zgrada Državne carinarnice i Glavne gradske željezničke stanice. Rušenjem tog objekta stvoren je slobodni prostor od kojeg je kasnije, uprkos planovima između dva rata, tek poslije II svjetskog rata formiran park i trg.

Glavnina trga raščišćena je i djelimično uređena tek pred početak Drugog svjetskog rata. Tada se pristupilo ukljanjanju „gradskog kolodvora“ i carinarnice.²⁹ Na tom prostoru planiranom za trg, tokom tridesetih godina prošlog stoljeća vođene su debate oko različitih idejnih projekata trga ispred Saborne pravoslavne crkve i spomenika Petru I Karađorđeviću.³⁰

Još prije raspisivanja konkursa trebalo se raščistiti prostor trga. Brojne su javne polemike isticale u prvi plan problem rješenja ovog prostora. Među njima, jedan od prvih, poznati sarajevski pravnik, nekadašnji student istorije umjetnosti dr. Niko Andrijašević pisao je „O Sarajevu, kakvo je i kakvo bi moralo da bude“. Tekst je objavljen u Jugoslavenskom listu, 1925. godine. Između ostalog, on se istinski zalaže za planski pristup rješenju problema logičnog osmišljavanja prostora i protivi stihijnoj euforiji rušenja i rasprava o mjestu za postavku konjaničke skulpture. Još te, 1925. godine, on kaže: „Evo na redu je pitanje spomenika Kralju Petru. Borba je gdje da se podigne. Izgleda da će trg pred pravoslavnom katedralom biti izabran u tu svrhu. Pa ipak,

nije još ni raspisan natječaj za regulaciju toga trga! Jasno je valjda svakome da ovaj trg - ako se poruše kolodvorske zgrade, radionica umjetnih zanata, Bašagićeva knjižara i red malih slikovitih bosanskih kuća – pruža jednu strašnu sliku heterogenih fasada, neuglednih kuća uz velike palače i sada neuredenu stranu koju će praviti srpska crkva sa bogoslovijom. Prije svega treba raspisati natječaj za plan kako da se sve to adaptira i uredi, gdje i u koju okolinu da se postavi spomenik, a onda tek kad najbolja osnova bude prihvaćena misliti na izgradnju spomenika.“³¹

Uz nedoumice o izgledu budućeg trga, trajale su i rasprave u vezi sa izborom mjesta za spomenik prvom Kralju Srba Hrvata i Slovenaca. U jednom od prijedloga prije 1925. godine mjesto za spomenik bio je i vrh Hrida, brda koje sa južne strane zatvara ulaz iz sarajevske kotline u kanjon Miljacke.³²

Konkurs za urbanističko rješenje Trga objavljen je 1934. godine. Od 27 prispjelih radova prihvaćena je ideja zagrebačkih arhitekata Josipa Pičmana i Josipa Seissela. Iako je kasnije ovaj projekat bio predmetom kritike nekih arhitekata tog doba, jedini razlog što on nije bio realiziran je izbijanje II svjetskog rata.³³ Jedno od konkurentskih rješenja, koje nije bilo među nagrađenim radovima, je rješenje arhitekata Neidhart & Sever, za koje se godinama, pored autora, zalagao i sarajevski arhitekt, slovenac Dušan Grabrijan. Četiri godine kasnije ponovno je bila intenzivirana rasprava o Trgu, jer je bio raspisan konkurs za spomenik – konjaničku skulpturu Kralja. Podloga za ovo rješenje bio je prvonagrađeni rad Pičman i Sajsel. 1938. godine tokom maja, ocjenjivački sud u kojem je bio i kipar Ivan Meštrović, odlučio je da prvu nagradu dodijeli zagrebačkom kiparu Frani Kršiniću. Na konkurs za spomenik prispio je i Augustinčićev rad, pripala mu je druga nagrada. Krajem 1940.-te i početkom 1941. svi dijelovi za spomenik bili su dopremljeni u Sarajevo, započela je izgradnja postamenta, ali početak rata osujetio je realizaciju postavljanja spomenika kao i uređenja cijelog Trga.

Za vrijeme rata 1941-45. godine Trg je nosio ime Kralja Stjepana Tomaševića.³⁴ Naziv Trg Slobode nosio je od maja 1946. do juna 1948. godine. U Trg Oslobođenja preimenovan je juna 1948. godine u spomen oslobođenja zemlje i kapitulacije posljednjih njemačkih jedinica u Jugoslaviji, kao i u pomen na 9. maj, dan pobjede nad fašizmom.³⁵ U izmjenjenim društvenim i političkim prilikama po završetku Drugog svjetskog rata nije moglo biti više govora o rješenju Trga sa konjaničkom skulpturom kralja, ali je i nakon 1945. godine pitanje uređenja ovog prostora bilo aktuelno. U poratnim godinama trg je rješavan više kao parkovski prostor, mjesto za odmor i opuštanje.

Mali zdenac na njemu postavljen je pedesetih godina u blizini zgrade Bogoslovije, odnosno u prostoru između Bogoslovije i Saborne crkve. Dugo vremena ovaj prostor nije bio opterećen nikakvim ideološkim obilježjima i simbolima. Sa izgradnjom zgrade „Svjetlosti“ dolaze i prvi objekti u park, spomen-obilježja

²⁸ Predrag V. Milošević, Arhitektura u Kraljevini Jugoslaviji, prema N. Andrijašević, Kakvo je Sarajevo i kakvo bi moralo biti, Jugoslavenski list VIII, 1925., str. 233.

²⁹ Predrag V. Milošević, Arhitektura u Kraljevini Jugoslaviji, Srbija, 1997, str. 235.

³⁰ Jelica Karlić-Kapetanović, Juraj Najdhart, Sarajevo 1990, str. 53.

³¹ Tehnički vjesnik, Zagreb, 1942.

³² Alija Bešlić, Ulice i trgovi Sarajeva, Sarajevo 1973., str. 364.

²⁸ Alija Bešlić, Ulice i trgovi Sarajeva, Sarajevo 1973, str. 298

²⁹ Mehmed Bublin, Sarajevo u istoriji, Sarajevo 2006, str. 140

³⁰ Džemal Čelić, Grabrijan i Sarajevo, Prilozi za proučavanje istorije Sarajeva, godina III, knjiga III, Sarajevo 1970.

bosansko-hercegovačkim književnicima. Nakon njih na ovom prostoru postavljen je niz spomen-obilježja koja ne posjeduju izraženu umjetničku vrijednost, a u svom mnoštvu, različitosti i mjestu postavke utiču na stvaranje negativnog utiska u prostoru (opterećenost, nekoherentnost).

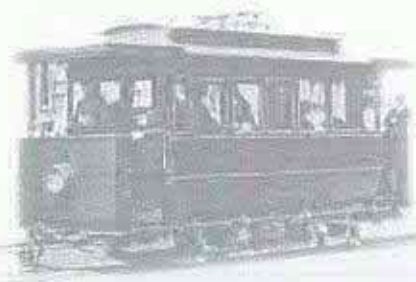
Rješenjem Skupštine Kantona Sarajevo 6.10.2005. ovaj trg nosi naziv Trg oslobođenja - Alija Izetbegović, u spomen na prvog Predsjednika Predsjedništva RBiH.

Biografija:

Alija Izetbegović rođen je 8.8.1925. u Bosanskom Šamcu. Fakultet Pravnih nauka završio je u Sarajevu. Zbog pripadnosti organizaciji Mladih Muslimana, 1946. godine osuđen je na tri godine zatvora. Ponovo je suđen u procesu 1983. godine i tada je osuđen na 14 godina robije. U proljeće 1990. godine osnovao je Stranku Demokratske Akcije. Za člana predsjedništva izabran je na izborima 1990. godine. Sa pozicije Predsjednika Predsjedništva povukao se u oktobru 2000.godine. Umro je u Sarajevu, oktobra 2003. godine i pokopan u Spomen-mezarju Kovači.

Tramvaj

Na relaciji Željeznička stanica - Gradske tržnice pušten je u saobraćaj 1885.godine prvi tramvaj u Sarajevu sa konjskom vučom. Gradska stanica u Ferhadiji dovršena je 1885, pa je od tada i roba dolazila u grad sa glavne željezničke stanice. Prva tramvajska kola mogla su primiti do 28 putnika, a u 5 sati ujutru polazila su prva kola, jedna ili nekoliko sa gradskog kolodvora u Ferhadiji na željezničku stanicu, vozeći putnike i robu upravo za voz koji je u 6 sati polazio iz Sarajeva. Od juna 1895. godine sa sarajevskih ulica izšezao je tramvaj sa konjskom zapregom, pošto je do tada linija Ferhadija do željezničke stanice preuređena na električni pogon.³⁶ To je bila glavna gradska stanica na koju se dolazilo sa kolodvora Novo Sarajevo, a na čijem prostoru se danas prostire Trg.

Trg Oslobođenja – Alija Izetbegović, 2007.
Sarajevski penzioneri

³⁶ T.Kruševac, Sarajevo pod austrougarskom upravom 1878-1918, Sarajevo,1960, str. 115

Evidencija i valorizacija spomen-obilježja u markirnom području i na samom prostoru trga

Spomen-obilježja postavljena na Zgradi Ekonomije

U unutrašnjem, dograđenom, dijelu zgrade Ekonomskog fakulteta i na fasadi prema Trgu postavljeno je više spomen-obilježja, od završetka II svjetskog rata do danas. Sjećanje na događaje koji su se zbili u samoj zgradi Bogoslovije, koja je za vrijeme NDH pretvorena u zatvor, čuva spomen-obilježje izrađeno u vidu reljefne bakarne ploče sa ljudskim figurama i tekstom. Posvećena je građanima Sarajeva koji su bili zatvoreni u tadašnjoj zgradi Bogoslovije, u periodu 1941-42. Ploča je postavljena na zidu koji jasno razdvaja zgradu bivše Bogoslovije od dograđenog dijela objekta. Danas je pokrivena panoom. Njena umjetnička, historijska i dokumentarna vrijednost je nesumnjiva i očigledna.

Reljefna ploča u holu Ekonomskog fakulteta.
Tekst glasi:
„Hiljade ljudi i žena građana Sarajeva, Srba, Jevreja, Hrvata, Muslimana, rodoljuba i boraca, zatvoreni su u ovoj zgradi 1941. i 1942. godine. Mnogi od njih poginuli su u ustaškim i okupatorskim logorima i mučilištima.“

Pokriveni spomenik, 2007. godina.
Danas je preko reljefne ploče u holu postavljen pano

U holu zgrade Ekonomskog fakulteta 2002. godine postavljena je spomen-ploča posvećena stradalim članovima kolektiva i studentima stradalim u ratu 1992-1995:

Ekonomski fakultet Univerziteta u Sarajevu trajno i sa poštovanjem se sjeća svojih studenata i članova kolektiva koji su u ratu 1992-95. izgubili živote braneći Bosnu i Hercegovinu i Sarajevo u opsadi.
14.10.2002. godine
(U povodu proslave 50. godina Ekonomskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu)

Na zgradi Ekonomskog fakulteta postavljena je spomen-ploča:

„Građanima Barcelone u znak zahvalnosti“
Kanton Sarajevo

Spomen-obilježja uz zgradu „Svjetlosti“

Na zgradi „Svjetlosti“ nalazi se spomen-ploča posvećena piscima BiH koji su poginuli u toku NOR-a. Ploču su 1981. godine postavili Udruženje književnika BiH i Izdavačka kuća „Svjetlost“. Izlivena je u bronzi. Tekst spomen ploče glasi:

„Pisci NOB-e

Pali u narodnooslobodilačkom ratu

Kalmi Baruh Zija Dizdarević

Ilija Grbić Hasan Kikić

Jovan Kršić Safet Krupić

Džemo Krvavac Velimir Kovačević

Veselin Masleša Vasilije Medan

Ognjen Prica Huso Salčić

Marcel Šnajder Branko Zagorac

Povodom četrdesete godišnjice ustanka i socijalističke revolucije naroda i narodnosti Jugoslavije ploču postavlja Udruženje književnika Bosne i Hercegovine i SOUR Svjetlost. Sarajevo, 4 jula 1981. godine“

Valorizacija i mjere zaštite:

Reljefna bakarna ploča u holu Ekonomskog fakulteta posjeduje osim dokumentarno-historijske, i umjetničku vrijednost, te, svakako, kako zbog toga, tako i zbog događaja koji su se zbili u ovoj zgradi za vrijeme II svjetskog rata, obavezuje na angažovanje u smislu otkrivanja i nesmetane dostupnosti javnosti. Nemoguće je objasniti činjenicu da hiljade mladih ljudi u jednoj obrazovnoj instituciji prolaze pored ovog spomen-obilježja, ne znajući za njegovo postojanje niti za događaje koji su se upravo tu desili.

Dokumentarno-historijsku vrijednost imaju i druga tri obilježja: Spomen-obilježje u holu Ekonomskog fakulteta stradalim studentima i članovima kolektiva u periodu 1992-1995, Spomen-ploča u znak zahvalnosti građanima Barcelone na fasadi Ekonomskog fakulteta i Spomen-ploča poginulim piscima u toku NOR-a na fasadi „Svjetlosti“. Pri tome je ova posljednja izvedena na način i u materijalu (bronza) nešto primjerenijem ovom prostoru, za razliku od prethodne dvije (Pleksiglas i granit). U svakom slučaju, radi se o plošnim obilježjima, koja, uprkos činjenici da ne predstavljaju umjetnička djela, ne opterećuju prostor, a barem funkcionalno, služe svojoj svrsi.

Spomen-biste u parku

Ispred zgrade „Svjetlosti“ nalaze se spomen-biste bosansko-hercegovačkih pisaca. Ove biste su postavljene u vrijeme obilježavanja četrdeset godina od osnivanja Izdavačke kuće „Svjetlost“, 1985. godine. Upravo ova, nekada veoma moćna, izdavačka kuća zaslužna je za postavljanje bisti nekim od najznačajnijih bosansko-hercegovačkih pisaca. Jedino je bista Isaka Samokovlije postavljena 1990. godine. Biste imaju dokumentarnu, kulturno-historijsku i umjetničku vrijednost.

Na zelenim površinama Trga postavljenije su biste:

1. Veselin Masleša 1906-1943
2. Ivo Andrić 1892-1975 (autor akademski vajar Aleksandar Zarim)
3. Rodoljub Čolaković 1900-1983 (autor vajar Nikola Njirić)
4. Branko Ćopić 1915-1984 (autor vajar Drago Tršar)
5. Mak Dizdar 1917-1971 (autor vajar Ivan Sabolić)
6. Skender Kulenović 1910-1978 (autor vajar Alija Kučukalić)
7. Meša Selimović 1910-1982 (autor vajar Kosta Angeli Radovani)
8. Isak Samokovlija 1889- 1955

Sve spomen-biste su tokom opsade 1992-95. godine bile deponovane u podrumu Narodnog pozorišta. Nakon 1995. godine postavljalo se pitanje vraćanja na njihovo izvorno mjesto.

O sudbini ovih spomen-bista raspravljala je tokom 2000. godine Skupština Kantona Sarajevo, koja na svojoj sjednici 9.11. 2000. godine donosi zaključke:

Usvaja se „Informacija o pokretanju aktivnosti oko valorizacije i postavljanja bista istaknutih ličnosti koje su bile postavljene na području Kantona, posebno na lokalitetu Trg oslobođenja“.

Preporuka Zavodu za zaštitu kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa Kantona Sarajevo je bila da pripremi svu dokumentaciju za vraćanje spomen-bista književnika BiH na lokalitetu Trga Oslobođenja, te da ih uskladi sa idejnim rješenjem spomen-obilježja „Spomenik svim poginulim braniocima Sarajeva“ čija je izgradnja predviđena na ovom lokalitetu. Također se preporučivalo da ovaj Zavod u saradnji sa Društvom pisaca, Akademijom nauka BiH - odsjek za književnost pokrene inicijativu i dostave prijedlog dopune sa novim bistama istaknutih književnika i kulturnih radnika³⁷.

U saradnji sa Kantonalnim zavodom za planiranje razvoja Kantona, Zavod za zaštitu kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa trebao je dostaviti prijedlog za hitno izmještanje spomenika „Multikulturalni čovjek“ na neku drugu lokaciju.

³⁷ Dokumentacija Kantonalnog zavoda za kulturno-historijsko i prirodno naslijeđe Sarajevo.

Prazan postament Veselina Masleše

Mak Dizdar

Rodoljub Čolaković

Branko Ćopić

Skender Kulenović

Ivo Andrić

Meša Selimović

Isak Samokovlija

U istom periodu, 2000.-te godine Zavod za planiranje razvoja Kantona Sarajevo, u saradnji sa Asociacijom arhitekata Sarajevo, raspisuje Javni, anonimni, anketni i jednostepeni Konkurs za izradu Idejnog rješenja spomenika Sarajeva i prostorne organizacije „Trga Oslobođenja“ u Sarajevu. Ocjenjivački sud čine: Mustafa Mujezinović, predsjednik, i članovi: Esma Hadžagić, Fehim Hadžimuhamedović, Valida Čelić-Čemerlić, Nedžad Ibrišimović, Tatjana Neidhart, David Kamhi, Nedžad Kurto, Ibrahim Krzović, Kenan Salaković, Zoran Doršner, Amir Polić. U ciljevima konkursa navedeno je „dobijanje kvalitetnog idejnog rješenja spomenika poginulim braniočima Sarajeva, sa prostornom organizacijom „Trga Oslobođenja“ u Sarajevu“. Zadatak konkursa bio je: „dobijanje idejnog rješenja spomenika braniočima Sarajeva i prostorne organizacije „Trga Oslobođenja“ u Sarajevu, koji trebaju, ujedno, da izraze i sjećanje na 46 mjeseci opsade Grada.“ Na konkurs je prispjelo trinaest radova, a rezultati su sljedeći:

Prva nagrada nije dodijeljena

Drugu nagradu dijele: Autorski tim Sanja Galić-Grozđanić, dipl. ing. arh. i Igor Grozđanić, dipl. ing. arh. sa saradnicima, te Ahmed Džuvic, dipl. ing. arh. sa saradnicima.

Treća nagrada dodijeljena je autorskom timu Samira Berisalić i Selma Tafro

Dodijeljena su i tri otkupa: Edin Koštović, Erdin Salihović i Enes Džananović, sve arhitekti.

Rezultati konkursa objavljeni su 26. 09.2000. godine.³⁸ Završna javna sjednica Ocjenjivačkog suda s prezentacijom stručnih ocjena i svih trinaest prispjelih radova održana je 10. 10. 2000. godine.³⁹

Dakle, mjesec dana nakon Završne javne sjednice Ocjenjivačkog suda na kojoj su prezentirani rezultati konkursa, Skupština Kantona Sarajevo donosi odluku o pokretanju aktivnosti na vraćanju bista na Trg i njihovom uklapanju u Idejno rješenje Trga.

Uporedo, kao posljedica činjenice da u momentu raspisivanja konkursa na Trgu nije bilo bista i da u uslovima konkursa nije ni traženo njihovo vraćanje, tako da niti jedan od učesnika konkursa nije ni predvidio njihovo vraćanje, razvija se ideja o formiranju „Parka velikana“ na Marijin-dvoru, gdje bi trebale biti postavljene i biste književnika sa Trga Oslobođenja.⁴⁰

Biste su, uprkos svemu, ponovno vraćene na prostor Trga krajem 2001. godine, izuzev biste Veselina Masleše. Vijest o tome objavljena je i u vijestima Radio-televizije BiH, od 27.12.2001. godine:

„2001. godine, nakon višegodišnjeg čekanja, biste su vraćene na svoja mjesta, izuzev biste Veselina Masleše, čijem su se postavljanju suprotstavili dioničari „Svjetlosti“, koji su naveli da je prostor ispred zgrade njihovo privatno vlasništvo, te da će na to mjesto biti postavljena bista Abdulaha Jesenkovića, nekadašnjeg direktora „Svjetlosti“.“⁴¹

³⁸ Arhiva Dani 253, Ermin Čengić, Neizgrađeni spomenik zaborava

³⁹ <http://www.zavodzpr-sa.ba/konkursi/spomenik.htm>

⁴⁰ Prijedlog „Park velikana“ na Marijin-dvoru, Tatjana Neidhardt, Sarajevo, 24.07.2000., dokumentacija ZZKHIPNKS

⁴¹ Vijest Radiotelevizije Bosne i Hercegovine, 27.12.2001.

U okviru projekta De/konstrukcija spomenika u organizaciji Centra za savremenu umjetnost iz Sarajeva, tokom 2004. godine bila je organizirana akcija u javnom prostoru, umjetnika Kurt & Plasto (8-31. decembar 2004.) „Svi na svoja mjesta“. Sadržaj tog programa prezentiran je i na prostoru Trga, kod postamenta na kojem nedostaje bista Veselina Masleše. Namjera ove akcije jeste „dekonstrukcija mitova, deideologizacija i dekodiranje bliže i dalje historije koja utiče na naše vrijeme“.⁴²

Diskusija o konačnoj lokaciji spomen-bista književnika sa Trga traje do danas, u javnosti i među javnim i stručnim institucijama, praćena kontradiktornim odlukama zakonodavne i izvršne vlasti.⁴³

Valorizacija: Spomen-biste na Trgu Oslobođenja – Alija Izetbegović spadaju u ona dobra baštine koja su od velikog značaja za građane i narode BiH. Posjeduju historijsku, umjetničku, duhovnu, ambijentalnu i, prije svega, dokumentarnu vrijednost, jer predstavljaju važan dokaz historijsko-kulturoloških zbivanja i svjedoče o značaju književnika i njihovih dijela, te bi i zbog toga trebao postojati javni interes da budu sačuvane.

Osim toga, one se nalaze „in situ“, odnosno na izvornom mjestu svoje postavke, što je dodatno potvrdio i njihov put lutanja u ratnom i poratnom periodu, te konačnog vraćanja na prvobitnu lokaciju, ali i pokazani interes i angažman javnosti za njihovo vraćanje. Radi se o autorskim djelima vrhunskih umjetnika u oblasti skulpture, među kojima je većina akademskih kipara/vajara. Ove biste su svjedoci jednog vremena i načina na koji se odvijalo obilježavanje likova i događaja, također i dokument likovnog i umjetničkog pravca i društvene ekspresije jednog vremena, dio memorije ljudi i Grada. Sigurno je da oni posjeduju i svoje stilske osobenosti potpuno oprečne onima o savremenim shvatanjima oblikovanja javnog prostora, ali upravo ovaj kontrast, uspješno riješen, može pokazati slojevitost i duhovni kontinuitet razvoja jednog prostora.

Kurt&Plasto. „Svi na svoje mjesto“, postament V.Masleše

⁴² Projekat De/konstrukcija spomenika

⁴³ Dokumentacija u arhivi Kantonalnog zavoda za zaštitu kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa Sarajevo:

1. Skupština Kantona Sarajevo, Zaključci sa sjednice od 09.11.2000. god. o valorizaciji i vraćanju spomen-bista na Trg Oslobođenja, br. 01-05-314/00, od 11.12.2000. god.
2. Kantonalni zavod za zaštitu KHPNS, Realizacija zaključaka Skupštine Kantona Sarajevo, br. 125/00, 08.01.2001. god.
3. Komisija za spomen obilježavanje historijskih događaja i ličnosti, Zaključci o prijedlogu za pokretanje aktivnosti na valorizaciji i vraćanju – postavljanju spomen bista, br. 01-05-130/01, od 12.04.2001. god.
4. Kantonalni zavod za zaštitu kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa Sarajevo, Lociranje skulpture „Multikulturalni čovjek“ i spomen-bisti koje su se nalazile na prostoru Trga Oslobođenja, 341/01, od 23.04.2001. god.
5. Gradski zavod za zaštitu i korišćenje kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa Sarajevo, Spomenici i spomen-obilježja novije istorije Grada Sarajeva (revalorizacija), Sarajevo, februar 1997, str. 14.

Skupina bista bosansko-hercegovačkih književnika na lokalitetu Trga Oslobođenja – Alija Izetbegović je jedini evidentirani spomenik kulturno-historijskog naslijeđa na ovom potezu koja je u valorizaciji ocijenjena u ukupnosti ovih vrijednosti.

Mjere zaštite: Sanaciono-konzervativni zahvati po potrebi, vraćanje biste Veselina Masleše i traženje mogućnosti uklapanja ovih osam bista u Projekat rješenja Trga „Oslobođenja – Alija Izetbegović“. Same biste su originalna skulptorska i autorska rješenja. Postolja je moguće sanirati, ponovno izraditi ili čak redizajnirati. Biste ne moraju biti na sadašnjim pozicijama, već pozicionirane u skladu sa osnovnim odrednicama novog rješenja Trga.

Druga evidentirana spomen-obilježja na prostoru Trga Oslobođenja- Alija Izetbegović

U središnjem dijelu Trga Oslobođenja 1977. godine položena je ploča sa natpisom:

„Dvadeset petog maja 1977. godine na rođendan voljenog druga Tita radni ljudi i građani započeli su ostvarenje epohalnog projekta zaštite čovjekove sredine u želji da se i budućim naraštajima obezbijedi što bolji uslovi za život i rad u socijalističkoj samoupravnoj zajednici“. Ovo je prvo u nizu spomen obilježja čija je postavka formalnog i manifestacionog karaktera, a riječ je o djelu koje ne posjeduje potrebne izdvojene vrijednosti za ocjenu statusa kulturno-historijskog dobra.

U centralnom dijelu Trga 1997. godine postavljena je skulptura „Multikulturalni čovjek“, talijanski poklon Sarajevu. Natpis na skulpturi je na talijanskom i bosanskom:

„Multikulturalni čovjek izgrađivat će svijet“. Autor skulpture je vajar Francesco Perilli.

Na Trgu Oslobođenja – Alija Izetbegović 18.5.2007. godine, u pomen 15 godina postrojanja Prve policijske brigade Ismet Dahić ratni komandant Prve brigade i načelnik Općine Stari Grad Mustafa Resić, otkrili su spomen-ploču pripadnicima ove brigade.⁴⁴

1977. godina, formalno i manifestaciono obilježavanje

1997. godina „Multikulturalni čovjek“

2007. godina, Spomen-obilježje Prvoj policijskoj brigadi

Valorizacija, smjernice:

- Spomenik iz 1977. godine ne posjeduje posebne izdvojene vrijednosti kulturno-historijskog dobra. Njegova postavka je, ipak, indikativna za vrijeme koje slijedi. Služba zaštite, u slučaju konačnog rješenja Trga, sugerise uklanjanje. Podaci o obilježju biće sačuvani u dokumentaciji ovog Zavoda.
- „Multikulturalni čovjek“, obilježje koje na neki način simbolizuje solidarnost svijeta sa istinskim karakterom bosansko-hercegovačkog društva, pri čemu njegova umjetnička vrijednost ne može biti istaknuta u prvi plan. Sugestija za izmještanje na adekvatnu lokaciju, u skladu sa prijedlogom Zavoda za planiranje razvoja Kantona Sarajevo.
- Spomen-obilježje Prvoj policijskoj brigadi – nije moguće izdvojiti umjetničku vrijednost. Služba zaštite sugerise izradu spomen-obilježja Prvoj policijskoj brigadi odgovarajuće estetske i umjetničke vrijednosti, u skladu sa dignitetom palih, te vodeći računa o bitnim obilježjima novog rješenja Trga „Oslobođenja – Alija Izetbegović“.

⁴⁴ Agencija Fena

Evidencija i valorizacija prirodnog naslijeđa

Park „Trg Oslobođenja – Alija Izetbegović“

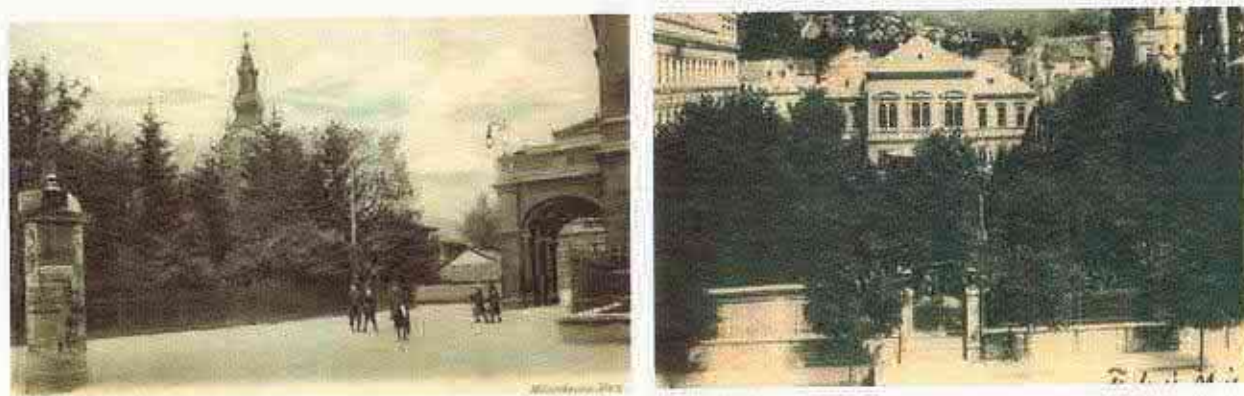
Historijski razvoj Sarajeva, odnosno kulturno – historijske promjene tokom osmanskog, austro-ugarskog i poslijeratnog perioda za ishod su imale i kreiranje zelenih površina.

Početak stvaranja zelenih površina javnog karaktera treba tražiti u austro-ugarskom periodu, sa pojavom izgradnje stambenih i vojnih objekata. Urbanizacijom u središnjem kotlinskom dijelu Sarajeva nestaju postepeno bašče i voćnjaci, niču stambene zgrade, iz čega se javlja potreba za stvaranjem javnih ozelenjenih površina.

Postojeće stanje

To je slučaj i sa ovom parkovskom površinom. Naime, izgradnjom Oficirskog kasina 1881. godine, nastao je trg, po kome je cijeli prostor dobio naziv Oficirski trg. Trg je u nekoliko navrata mijenjao naziv, ali se nije radilo na njegovom uređenju.

Stanje za vrijeme Austro-Ugarske vladavine

Iako se ideja o uređenju trga na ovom prostoru rodila davne 1924. godine, park je nastao mnogo kasnije. Njegova izgradnja je odlagana sve do 1934. godine, kada je raspisan konkurs za Regulacioni plan grada. Međutim, trg je izgrađen tek nakon oslobođenja 1945. godine.

Naime, u 1949.-oj godini se istovremeno radilo na uređenju parkova Natkovači i Trg Oslobođenja, a prema projektu arh. S. Klaića.

Na uređenju parka na Trgu Oslobođenja radile su svakodnevno frontovske brigade iz svih dijelova grada. Radili su na uklanjanju skladišta, nekoliko neuglednih zgrada i stračara kako bi se pripremio teren za izgradnju parka.

Kako je trebalo mnogo otpada ukloniti s gradilišta, a istovremeno dopremiti plodnu zemlju, da bi se ubrzao i olakšao rad, odlučeno je da se u posao uključi vučni tramvaj sa dva vagona. Od špedicije u Titovoj ulici do Trga postavljene su tračnice i tramvaj je počeo da radi ovozeći šut i dovozeći zdravu plodnu zemlju za park. I u kasnu jesen 1949. godine park je završen. Iz vrtlarije Koševo doneseno je vrtno cvijeće koje je zasadeno na rubne dijelove travnjaka. Početkom oktobra u parku je zasadeno ukrasno grmlje i stabla javora, jasena, kestena i topole koja su dopremljena iz rasadnika Jankomir u Zagrebu.

Izgradnjom zgrade izdavačke kuće Svjetlosti (1976. godine) pristupilo se dodatnom uređenju ove parkovske površine. Zasadene su različite lišćarsko-listopadne i četinarske vrste ukrasnog grmlja.

Prema katastru zelenih parkovskih površina Sarajeva (rađen 1976. godine) na ovoj parkovskoj površini evidentirane su slijedeće vrste ukrasnog grmlja i drveća:

Četinari	komada
gr. <i>Juniperus chinensis</i> cv. <i>pfitzeriana</i>	69
gr. <i>Juniperus horizontalis</i> Mnch.	58
st. <i>Picea excelsa</i> (Lam.) Link.	13
gr. <i>Pinus contorta</i> Douagl. var. <i>latifolia</i> Eng.	3
gr. <i>Taxus baccata</i> L.	49
Lišćari	komada
st. <i>Acer negundo</i> L.	5
st. <i>Acer pseudoplatanus</i> L.	6
st. <i>Acer saccharinum</i> L.	2
st. <i>Aesculus hippocastanum</i> L.	1
st. <i>Ailanthus altissima</i> (Mill.) Swingle	1
gr. <i>Berberis vulgaris</i> L.	1
gr. <i>Berberis thunbergii</i> DC	11
gr. <i>Berberis thunbergii</i> DC cv. <i>Atropurpurea</i>	21
st. <i>Betula verrucosa</i> Ehrh.	3

¹ Sarajevo u Socijalističkoj revoluciji, Tom prvi 1988. god.; Š.Lojo Zelene površine

st. <i>Betula verrucosa</i> Ehrsh. cv. <i>Joungii</i>	8
gr. <i>Buddleia davidi</i> Franch.	12
gr. <i>Chaenomeles x superba</i> (Frahm) Rehd.	22
gr. <i>Cornus alba</i> L.	9
gr. <i>Corylus avellana</i> L. cv. <i>fuscobrunnea</i>	9
gr. <i>Cotoneaster horizontalis</i> Dene.	31
gr. <i>Deutzia scabra</i> Thumb.	5
gr. <i>Forsythia xintermedia</i> Zab.	13
st. <i>Fraxinus excelsior</i> L.	1
st. <i>Gleditsia triacanthos</i> L. f. <i>Inermis</i> Wild.	2
gr. <i>Hibiscus syriacus</i> L.	31
gr. <i>Ilex aquifolium</i> L.	2
gr. <i>Kerria japonica</i> (L.) DC	20
gr. <i>Ligustrum ovalifolium</i> Hassk.	5
gr. <i>Lonicera nitida</i> Wils. cv. <i>elegant</i>	11
gr. <i>Mahonia aquifolium</i> (Pursh.) Nutt.	48
st. <i>Morus alba</i> L. cv. <i>pendula</i>	3
gr. <i>Philadelphus coronarius</i> L.	10
st. <i>Populus nigra</i> L. cv. <i>italica</i>	3
st. <i>Prunus cerasifera</i> Ehrh.	9
st. <i>Prunus laurocerasus</i> L.	14
st. <i>Prunus serrulata</i> Lindl.	3
gr. <i>Pyracantha coccinea</i> Roem.	7
gr. <i>Rosa rugosa</i> Thunb.	29
gr. <i>Rosa</i> sp.	4
gr. <i>Spiraea x bumalda</i> Burvenich	22
gr. <i>Spiraea japonica</i> L. var. <i>Macrophylla</i>	11
gr. <i>Spiraea x vanhouttei</i> (Briot) Zbl.	23
gr. <i>Symphoricarpos albus</i> (L.) Blake	11
gr. <i>Symphoricarpos orbiculatus</i> Mnch.	33
gr. <i>Syringa vulgaris</i> L.	5
st. <i>Tilia cordata</i> Mill.	
st. <i>Tilia platyphyllos</i> Scop.	
st. <i>Tilia tomentosa</i> Moench	
gr. <i>Viburnum opulus</i> L. cv. <i>roseum</i>	14
gr. <i>Weigela floribunda</i> K. Koch	15

Skraćenice:

gr. - grm

st. stablo

Upoređujući katastar sa sadašnjim stanjem može se konstatovati da znatan broj vrsta sa evidencije katastra više ne egzistira na ovoj parkovskoj površini. Razlog tome treba tražiti kako u nemogućnosti prilagođavanja pojedinih vrsta klime i pedološkim uslovima, tako i posljedicama rata kada je dosta vrsta oštećeno.

Valorizacija

Trg „Oslobođenja - Alija izetbegović“ lociran u gradskoj jezgri karakterišu značajne ambijentalne i kulturno – historijske vrijednosti. Predmetna parkovska površina locirana je u središnjem dijelu grada, ispred zgrade izdavačke kuće Svjetlosti, omeđena ulicama Ferhadija, Mehmeda Kantardžića i Zelenih beretki.

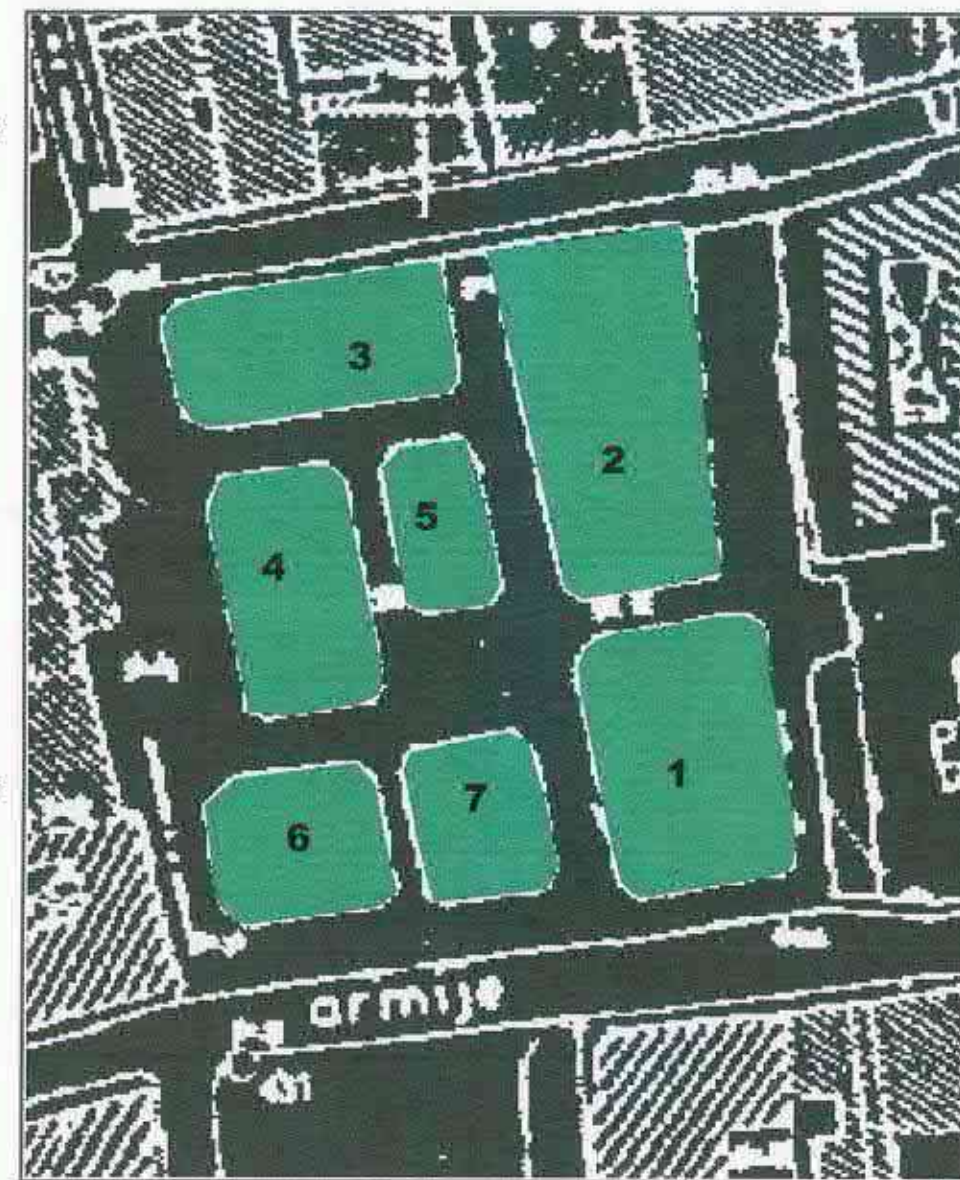
U zoni oko trga koncentrisani su javni, vjerski, komercijalni i stambeni sadržaji.

Trg je evidentirani spomenik prirodne baštine i predstavlja specifičan prostor u gradu. Oblik trga je kvadratan, a kako se nalazi na veoma frekventnom prostoru, putne i šetne staze prosijecaju ovu zelenu površinu prema okolnim gradskim ulicama na sedam ploha obraslih skladno zasađenim biljnim vrstama, s tim da se stabla nalaze uglavnom na obodnim stranama. Staze su funkcionalno ukomponovane u cijeli parkovski ambijent.

Na ovoj parkovskoj površini ističu stabla čija se starost kreće između 35 i 60 godina iz razloga što su sadena u dva navrata (i to 1976 i 1949. uz činjenicu da su sadena već formirana stabla).

Pored starosne vrijednosti, stabla se ističu i svojim habitusom (krošnjom, cvijetom, visinom), tako da ih karakteriše značajna pejzažna vrijednost.

Evidentiranje dominantne vegetacije koja se ističe svojim habitusom i koju treba sačuvati radi bolje preglednosti rađeno je po ploham koje su označene brojevima od 1 do 7 (skica iznad).

Trg je šetnim stazama ispresjecan na sedam ploha - parcela

Ploha 1

Na prvoj plohi dominiraju tri stabla javora i dva stabla jele:

Acer pseudoplatanus- tri stabla visine oko 20 m

Picea abies- smrča, dva stabla visine oko 12 m

Ilex aquifolium

Symphoricarpos albus

Spiraea bumalda

Pored navedenih stabala na prvoj plohi se nalazi i : *Betula verrucosa*, jedno oštećeno stablo *Picea abies*, te ukrasno grmlje: *Berberis thunbergii* cv. *atropurpurea*, *Ilex aquifolium*, *Juniperus chinensis*, *Viburnum opulus*, *Spiraea bumalda*, *Symphoricarpos albus* i dr.

Ploha 2

Na plohi dva svojim habitusom ističu se slijedeća stabla: javor, stablo (vrsta jasena) van travne površine, pet smrča i skupina prunusa.

Picea abies-smrča, pet stabala visine preko 10 m

Acer pseudoplatanus, vis. oko 15 m

Prunus laurocerasus, P. serr., skupina nekoliko stablašica

Gleditsia triacanthos

Na plohi dva nalaze se i: *Betula verrucosa* – dva stabla, *Picea pungens*, ostaci posjećenog stabla *Ailanthus altissima* te grmovi *Juniperus horizontalis*- velika skupina, *Taxus baccata*- pet kom., *Phyladelphus coronarius*, *Corylus avellana* cv. *fuscobrunnea* – dva kom., *Berberis thunbergii* cv. *atropurpurea*- nekoliko kom., *Berberis juliane*, *Symphoricarpos albus*, skupina ruža.

Betula verrucosa

Corylus avellana cv. fuscobrunnea

Picea pungens, mlada st.

Philadelphus coronarius

Juniperus horizontalis

Taxus baccata

Berberis thunbergii atropurpurea

Ploha 3

Na plohi tri svojim habitusom dominiraju: stablo jasena, tri stabla lipe, breza i kesten koji je izvan travne površine.

Fraxinus excelsior

Tilia cordata

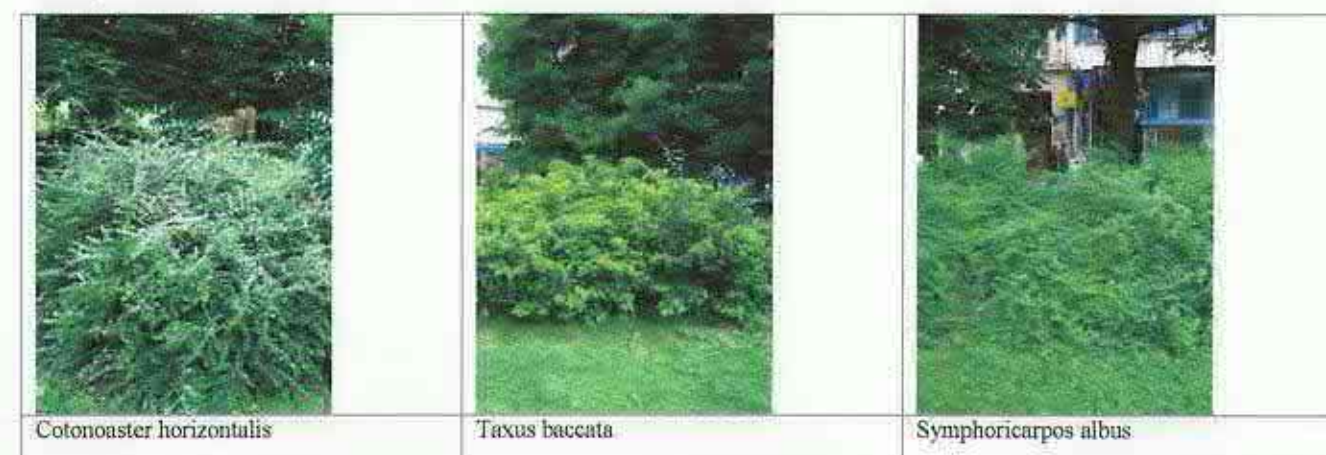
Tilia cordata

Aesculus hippocastanum

Betula verrucosa

Na ovoj travnoj plohi nalaze se i skupine ukrasnih grmova i to: Taxus baccata dvije skupine, Symphoricarpos albus, Cotonoaster horizontalis i dr.

Cotonoaster horizontalis

Taxus baccata

Symphoricarpos albus

Ploha 4

Prunus serrulata

Fraxinus sp.

Acer pseudoplatanus

Na ovoj travnoj površini evidentirane su slijedeće vrste drveća: prunus, jasen, javor, a od grmova četiri skupine lijeske, tri skupine juniperusa i nekoliko skupina tise.

Ploha 5

Zauzima središnji-centralni dio trga. Na ovoj plohi egzistira vegetacija tipa ukrasnih grmova koji su raspoređeni na uglovima plohe dok se u unutrašnjosti nalaze sadnice ruža.

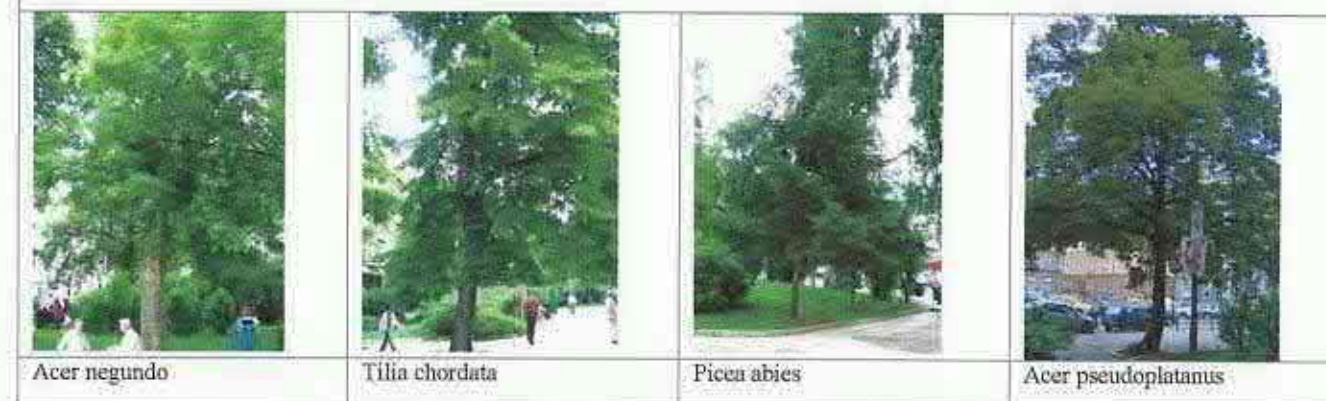

Ploha 6

Dominantnu vegetaciju na ovoj travnoj površini čine slijedeća stabla: dva jablana visine oko 30 metara, jasenolisi javor visine oko 15 m, lipa visine oko 15 m, g. javor visine oko 15 m, smrčica visine oko 10 m i tri smrčice visine do 5 metara.

Populus nigra cv.italica – dva stabla jablana od kojih je jedno izvan travne plohe

Od grmolikih vrsta na ovoj plohi evidentirane su slijedeće vrste:

Ploha 7

Na plohi sedam od vegetacije dominiraju tri stabla i to: dva jasenolisna javora, g.javor, te manje stablo prunusa.

Od ukrasnih grmova evidentirani su: tri skupine tise, kerija, prunus, ileks, juniperus, mušmulica, biserak i dr.

Na uskom zelenom pojasu uz Pravoslavnu Sabornu crkvu, te zgradu Ekonomskog fakulteta dominiraju dva stabla javora (Acer pseudoplatanus). Na na ostalom dijelu ove travne površine prisutne su različite vrste ukrasnog grmlja (božikovina, biserak, tisa i dr.)

Mjere zaštite

Na osnovu rekognosciranja parkovske površine trga može se konstatovati da, iako se radi o maloj površini (1,2 ha), ona obiluje različitim biljnim vrstama.

Dio postojeće vegetacije, a tu se prije svega misli na dominantnu vegetaciju koju čine stabla: jablana, javora, lipe, jasena i smrče, sačuvati i uklopiti u buduće rješenje Spomen-obilježja.

Dominantnu vegetaciju postojećeg bjelogoričnog drveća čine: dva stabla jablana (*Populus nigra* var. *pyramidalis*), osam stabala gorskog javora (*Acer pseudoplatanus*), tri stabla javora negundovac (*Acer negundo*), jedno stablo gorskog jasena (*Fraxinus excelsior*), 6 stabala kasne lipe (*Tilia chordata*), jedno stablo divljeg kestena (*Aesculus hippocastanum*), jedno stablo breze (*Betula pendula*), te četiri stabla ukrasne trešnje (*Prunus* sp.).

Od crnogorice na trgu treba zadržati sedam stabala smrče (*Picea abies*).

Navedeno drveće treba zadržati kako zbog starosne vrijednosti, tako i zbog njihovog habitusa koji pruža snažan vizuelni učinak. Drveće, kao najveća i najdugovječnija kategorija biljaka, predstavlja ne samo prirodnu već i kulturnu baštinu jednog prostora. U estetsko-ambijentalnom i ekološkom pogledu ova vegetacija predstavlja značajnu spomeničku vrijednost.

Od postojećeg grmlja treba istaknuti: nekoliko skupina tise (*Taxus baccata*), niske borovnice (*Juniperus horizontalis*), nekoliko grmova crvenolisne žutike (*Berberis thunbergii* Atropurpurea), crvenolisni lješnjik (*Corylus avellana* cv. *fuscorubra*), božikovinu (*Ilex aquifolium*), crvenolisne trešnje, te skupinu jorgovana (*Syringa vulgaris*). Najbolje primjerke ukrasnog grmlja zadržati i uklopiti u buduće hortikulurno rješenje trga.

Dominantna vegetacija na Trgu „Oslobođenja – Alija Izetbegović“ koju treba zadržati

Zaključak:

Ovaj elaborat prati ukupnu razvojnu hronologiju lokaliteta Trg Oslobođenja – Alija Izetbegović. Istražujući je, i sami smo bili iznenađeni transformacijom ovog prostora kroz vrijeme. I ta transformacija, bez sumnje, ukazuje na značaj ovog malog segmenta u ukupnom prostoru Grada. Njegov rani urbani razvoj zabilježen je u tursko-osmanskome periodu i predodređen povoljnim položajem u blizini glavne trase srednjovjekovnih puteva. Potpuno definisan i izgrađen prostor u tursko-osmanskome periodu, pretrpio je potpunu transformaciju u slijedećem, austro-ugarskom periodu, kada su ovdje, na mjestu stambenih kuća sa avlijama, baščama i voćnjacima, izgrađeni važni državni, vjerski i školski objekti – Carinarnica i Glavna robna stanica, uz Sabornu crkvu izgrađenu za vrijeme Topal Osman-paše nastavljena je gradnja objekata Pravoslavne crkvene opštine, tu je pozicionirana i policijska direkcija, dvije manje škole itd. I već nakon završetka I svjetskog rata i formiranja Kraljevine Jugoslavije, ovaj prostor ponovno dolazi u fokus političkih ambicija sadržanih u namjeri da se ovdje formira veliki gradski trg posvećen prvom kralju u Kraljevini SHS. Ovaj projekat je doživljen sa takvom važnošću i ozbiljnošću, da je za njegovo idejno rješenje raspisan javni međunarodni konkurs 1934. godine, deset godina nakon početka te ideje. Pa, ni po zatvaranju konkursa i izboru najboljeg rada, nije se smirila uzburkana stručna javnost. Sve do početka II svjetskog rata, paralelno sa raščišćavanjem objekata i osvajanjem čistog prostora, trajala je javna prepiska vodećih teoretičara i praktičara iz oblasti arhitekture i urbanizma. Agoniju prekida naglo izbijanje II svjetskog rata, u kom su zaboravljena konkursna rješenja Pičmana, Neidhardta i drugih. A nakon Oslobođenja, 1945. godine, priča teče puno mirnije. Planira se, i kroz nekoliko projekata, izvodi običan, i možda najnormalniji, gradski park. Sa zelenilom i cvijećem, klupama i stazama. Bez ideoloških obilježja. 1955. dodaje mu se samo mali zdenac u blizini zgrade Bogoslovije i Saborne crkve.

Današnje hortikulturno rješenje parka je ono koje 1976. godine definišu arhitekti Vladimir Dobrović i Sakib Hadžihalilović. U toku Agresije na BiH, već dotrajala urbana oprema parka, dodatno je oštećena i rastresena, betonske i kamene kocke više ne drže za podlogu. Oštećen je i živi zeleni materijal, ali, ono što nam je od njega ostalo, raslo je decenijama i beskrajno je vrijedno. Nažalost, dograđena je i zgrada Bogoslovije, u kojoj je sada Ekonomski fakultet, pa je Saborna crkva potisnuta u drugi plan. Tek sedamdesetih godina ovaj prostor postaje interesantan za postavku spomen-obilježja. Ono prvo, iz 1977. godine je u suštini formalnog i manifestacionog karaktera, u suprotnosti sa ambijentom, pa čak i porukom o ekološkom razvoju koju nosi. Slijede biste bosansko-hercegovačkih pisaca, vezane za lokalitet preko „Svjetlosti“, koje imaju nesumnjivu kulturno-historijsku vrijednost i svoje mjesto u srcima stanovnika ovog Grada. Sve što je postavljeno kasnije, pa čak i nakon 1995. godine, suvišno je i, u stvari, zatrpava i opterećuje prostor. I sama obilježja u tom

mnoštvu gube smisao i značaj. Arhitektura koja okružuje ovaj prostor nije tako monumentalna, te treba biti oprezan sa povezivanjem svih površina u jedinstvenu cjelinu. Zbog toga je interesantno još jednom pogledati prvonagrađeni rad arhitekta Pičmana iz 1934. godine, koji segmentira i pojedinačno akcentira prostorne cjeline.

U suštini, ono što je najvrijednije, a to su biste književnika i živo, odraslo zelenilo označeno u poglavlju „Prirodno naslijeđe“, treba sačuvati na ovom lokalitetu i integrisati u novo rješenje. Iako u današnjim okolnostima to nije realno, prostor trga i parka treba planirati tako da omogući vraćanje izvornog izgleda Bogoslovije. Zgrada „Projekta“ ima jednu etažu viška i fasadu koja zahtijeva savremeni redizajn. Projekat tima Grozdanić favorizira upravo one univerzalne vrijednosti koje su ovom prostoru i potrebni, a to su zelenilo, voda i alternacija prirodnih materijala. Ono o čemu treba još jednom dobro razmisliti je traženi način odavanja pošte poginulima u vidu glomazne konstrukcije i postavke ploča sa imenima stradalih. Postavke ovakvih spomen-obilježja (zidovi i konstrukcije sa pločama na kojima su podaci o stradalim ljudima) u svim gradskim opštinama, na trgovima i ispred javnih objekata, pokazuju svu hladnoću i odbojnost ovakvih rješenja. Tom problemu treba posvetiti posebnu pažnju, jer ovakav način obilježavanja ne odgovara jednom, u suštini, malom gradskom trgu.

Izvori

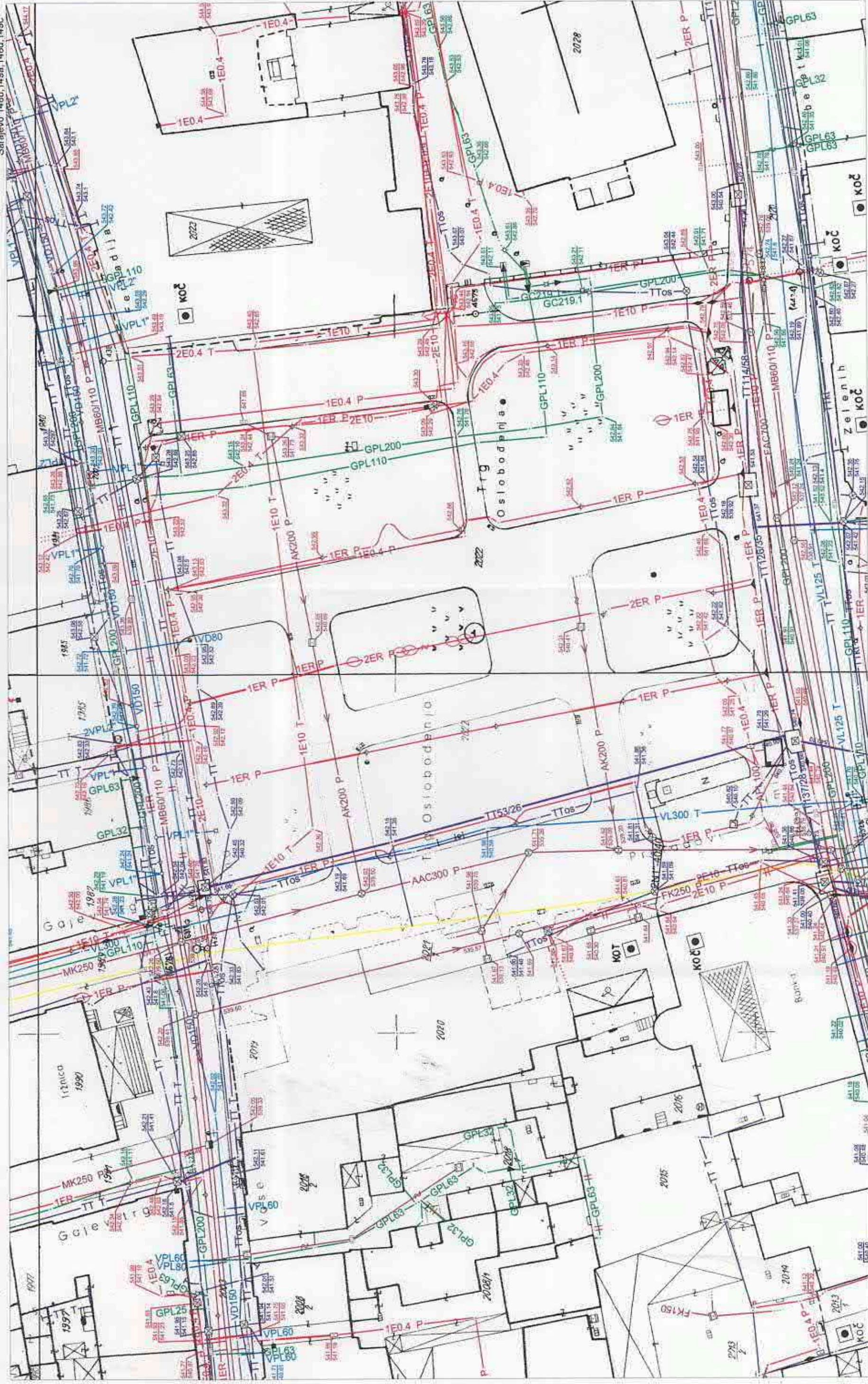
- Spomenička dokumentacija Kantonalnog zavoda za kulturno-historijsko i prirodno naslijeđe Sarajevo
- Oslobođenje, dnevni list, Sarajevo, 2001.
- www.fena.ba, Federalna novinska agencija Fena, vijesti od 18. 5. 2007.
- http://www.seca.ba/dekonstrukcija/b_main.htm Projekat de/construction of monument od 25.5.2007.
- <http://www4.bhrt.ba/> Vijesti Radio-televizije BIH od 27.12.2001.

Literatura

- A. Bejtić, Ulice i trгови Sarajeva, Sarajevo 1973.
- M. Bublin, Sarajevo u istoriji, Sarajevo 2006.
- M. Mujezinović, Islamska epigrafika u BiH, knjiga I, Sarajevo 1998.
- V. Mušeta- Aščerić, Sarajevo i njegova okolina u XV stoljeću, Sarajevo 2005.
- V. Mušeta- Aščerić, Spomenici revolucije grada Sarajeva, Sarajevo 1989.
- N. Koštović, Sarajevo između dobrotvorstva i zla, Sarajevo, 1998.
- Sarajevo, Historijsko turistički vodič, Sarajevo 2005.
- Sarajevo ulice, trгови, mostovi, parkovi i spomenici, Općina Stari Grad, Sarajevo 2006.
- M. Prstojević, Zaboravljeno Sarajevo, Sarajevo 1999.
- M. Škoro, Pozdrav iz Sarajeva, Sarajevo 2002.
- T. Kruševac, Sarajevo za vrijeme austrougarske uprave, Sarajevo 1960.
- Dž. Čelić, Grabrijan i Sarajevo, Prilozi za proučavanje istorije Sarajeva, godina III, knjiga III, Muzej grada Sarajeva, 1970.
- N. Kurto, Sarajevo 1462-1992, Sarajevo 1997.
- S. Milošević, Pijaca i tržnice, Sarajevo u socijalističkoj revoluciji, tom II, Sarajevo 1990.
- B. Zlatar, Zlatno doba Sarajeva, Sarajevo 1996.
- H. Šabanović, Postanak i razvoj Sarajeva, Radovi, knjiga XII, odjeljenje istorijsko-filoloških nauka, knjiga 5, Naučno društvo NR BiH, Sarajevo 1960.
- D. Grabrijan, J. Najdhar, Z. Didek, Sarajevo i njegovi trabanti. Arhitektonsko urbanistička razmatranja uoči izrade nacrtu za regulaciju grada Sarajeva, Tehnički vjesnik, glasilo hrvatskih inženjera, Zagreb, 1942.
- J.K. Kapetanović, Juraj Najdhar život i djelo, Sarajevo, 1990.
- B. Bunić, Trg u Sarajevu, Čovjek i prostor, br 337-338, 4-5, Zagreb, 1981.
- P. V. Milošević, Arhitektura u Kraljevini Jugoslaviji, Srbinje, 1997.
- I. Štraus, Arhitektura BiH 1945-1995., Sarajevo 1998.
- Sarajevo, fotomonografija, 1965.

DIGITALNI PLAN KATASTRA KOMUNALNIH UREĐAJA

Sarajevo 148b, 149a, 148d, 149c

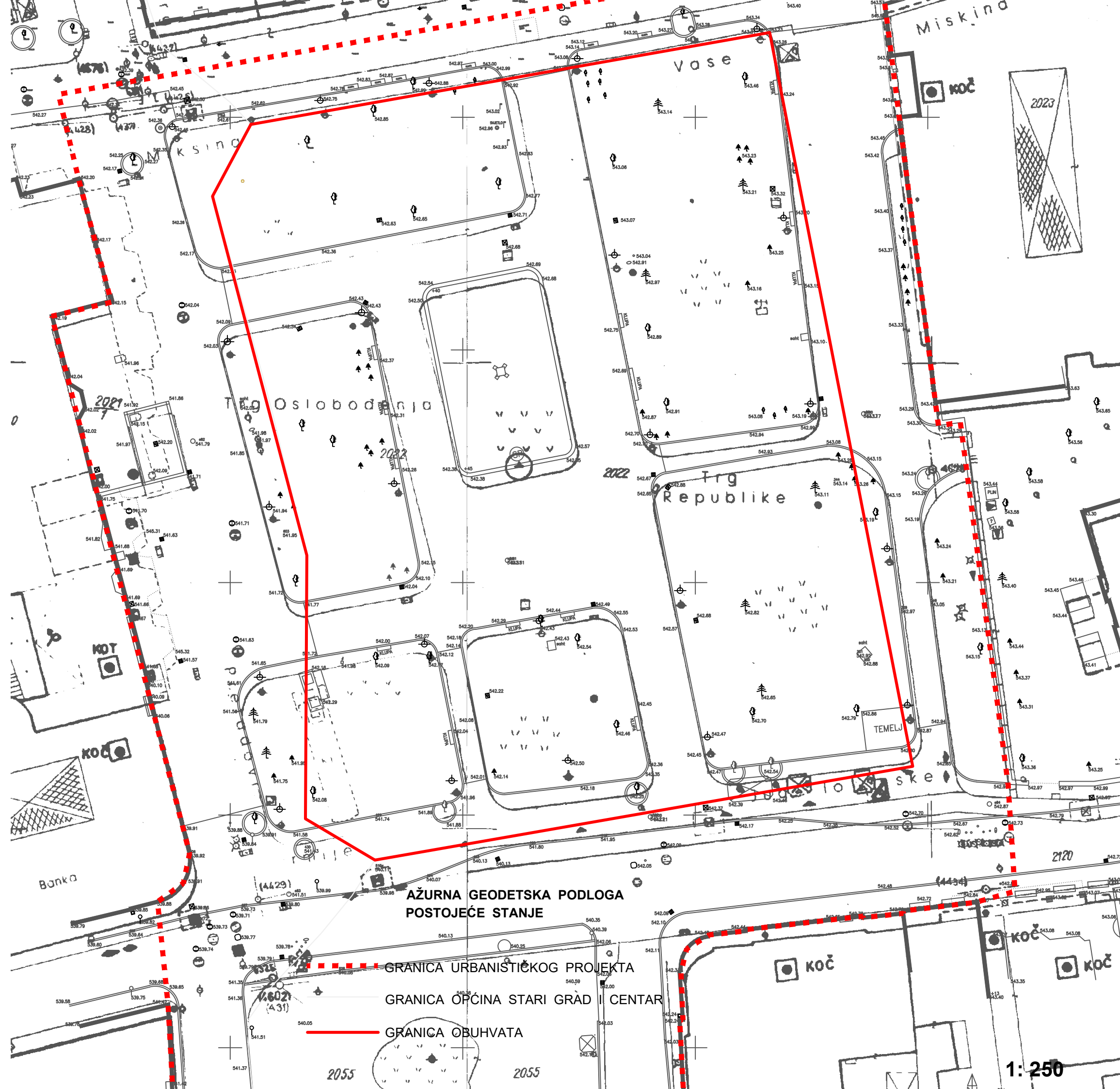
Geodetski plan komunalnih uređaja izrađen
je po propisima katastra komunalnih uređaja
6H15 Sarajevo 148b, 149a, 148d, 149c

Sarajevo 18.11.2019 godine

RAZMJERA 1:500

Ovjerava:

Prošić

DIGITALNI PLAN KATASTRA KOMUNALNIH UREĐAJA

Sarajevo 148b, 149a, 148d, 149c

Geodetski plan komunalnih uređaja izrađen
je po propisima katastra komunalnih uređaja
6H15 Sarajevo 148b, 149a, 148d, 149c

Sarajevo 18.11.2019 godine

RAZMJERA 1:500

Ovjerava: